L-1+16.qxd 5/8/2005 11:32 AM Page 1

چاودێر
THE OBSERVER
Aweekly Political, Educational & Social Press
رۆژنامەیەکی سیاسی رووناکبیریی کۆمەڵایەتی هەفتانەیە
ژمارە (٢٧) دووشەممە ٢٠٠٥/٥/٩

کێشەی سوێند خواردن لەگۆرینەوەی نامەی تاڵەبانیو بارزانیدا

□ سەرۆکی کۆماری عێراقی فیدراڵی بەڕێز جەلال تاڵەبانی، ناوەرۆکی ئەو نامە رەخنە ئامێزەی کە بۆ سەرەک وەزیرانی عێراقی ناردووە، بەنامەیەک بەڕێز مەسعود بارزانی سەرۆکی پارتی دیموکراتی کوردستانو (کاندیدی لیستی هاوپەیمانی کوردستان بۆ سەرۆکی ئیقلیمی کوردستان) ئاگادار کردۆتەوە، لەوەڵامدا، بارزانی: دەست خۆشی لەتاڵەبانی کردووەو لەبەشێکی وەڵامەکەیدا گوتویەتی: کەئەو پێشێلکارییە لەسوێندخواردنەکەدا، پێشینەیەکی مەترسیدارەو دەبێت هەر لەئێستاوە سنوری بۆ دابنرێ، هەروا گوتوشیەتی: تەنها دیموکراتیو فیدراڵیەت کوردو شیعەو سوننە پێکەوە کۆ دەکاتەوەو هیچی دیکە. هەر لەوەڵامەکەشدا، بارزانی سوپاسی د. بەرهەم ساڵحی لەسەر ئەو هەڵوێستەی لەکاتی سوێند خواردنەکەدا کردووە، دەشڵێت: سەرزەنشتێکی زۆری ئەو وەزیرانەم کردوە کەهەستیان بەو پێشێلکارییە نەکردووە.

شایەنی باسە، جگەلە د. بەرهەم (وەزیری نەخشەسازی)و عەبدولباست (وەزیری بازرگانی)یش، فیدراڵیەتی خستبووە سوێندەکەوە. جێگری سەرەک وەزیران (د. رۆژنوری شاوەیس)وباقی وەزیرە کوردەکان، وریای ئەو پێشێلکارییە نەبوون.

شایەنی باسە ئەو وەزیرانەی دوای د. بەرهەمو عەبدولباستیش سوێندنیان خواردووە، هەر وریا نەبوونو چەواشەکراوون.■

یەکێتیو پارتی لەڕێکەوتن نزیک دەبنەوە

دوایین گەڵاڵەی دەسەڵاتەکانی سەرۆکی هەرێم لەکۆبوونەوەی یەکێتیو پارتیدا

□ دوای ئەو بارە گرژییەی کەوتە نێوان یەکێتیو پارتی، لەسەر دەسەڵاتەکانی سەرۆکی هەرێم، وەفدێکی دەسەڵات پێدراوی مەکتەبی سیاسی یەکێتی بۆ دۆزینەوەی رێگە چارەسەری گونجاو لەسەر ئەم کێشەیە، کە بریتی بوون لە (کۆسرەت رەسول عەلی، د. ئەرسەلان بایزو د. بەرهەم ساڵح) رۆژی (٢٠٠٥/٥/٧) سەردانی سەلاحەدینیان کردولەگەڵ وەفدێکی باڵای مەکتەبی سیاسی پارتی کۆبونەوە کەبریتی بوون لە (فازڵ میرانی ونێچیروان بارزانی). چاودێر لەنزیکەوە ئاگادارە، کەهەردوو لا، بەگیانی چارەسەری کێشەکە گفتوگۆیان کردووەو سەرەنجام، گەیشتونەتە چەند بیروڕایەکی هاوبەش لەسەر چۆنیەتی کۆتایی پێهێنانی کێشەکەو ئەو بیروڕایانەش، وا بریارە هەردوولا، دوا تاوتوێی بکەنو لەم چەند رۆژەشدا، دوا بڕیاری لەسەر بدەن. لە بیروراگەڵاڵە کراوەکانی هەردولاش، هاتووە کە: هەردوولا پابەندبن کەوا لەبەر رۆشنایی نوێکاریەکانی دوای پەسەندکردنی دەستووری هەمیشەیی و هەڵبژاردنی تەشریعی پیاچونەوەیەکی سیاسی - یاسایی، بەرەچاوکردنی ئەورێوشوێنە پەسەندکراوانە لەمەڕ پایەوپلە سیادیەکان لەئیقلیم و بەغدادا، بکەن.

مەکتەبی سیاسی یەکێتی لەسەر ئەو گەڵاڵە ئامادە کراوە، دوای نیوەڕۆی (٢٠٠٥/٥/٨) کۆبۆتەوەو پاش دەربرینی بیروڕای پێویست، بۆ باشتر یەکالاکردنەوەی کێشەکە، وا چاوەڕوان دەکرێ، بەزوترین کات بیروراکانی یەکێتی بخرێتەوە بەردەم مەکتەبی سیاسی پارتی، بەهیوای ئەوەی دوا رێکەوتنامەی لەسەر مۆر بکرێ و رابگەیەندرێ.■

لەسەر دیموکراتیو فیدراڵیەتو شەهیدانی کوردستان تاڵەبانی رەخنە لەجەعفەری دەگرێت

□ لەسەر قرتاندنی (فیدراڵ) لەسوێندخواردنی کابینەی نوێی عێراق بەسەرۆکایەتی د. برایم جەعفەری، بەڕێز جەلال تاڵەبانی سەرۆکی کۆماری عێراقی فیدراڵی رۆژی (٢٠٠٥/٥/٥) نامەیەکی رەخنە ئامێزی ئاراستەی د. برایم جەعفەری کردووەولەنامەکەشدا (چاودێر) ئاگادارە کە چەندین هەڵەی وتارەکەی جەعفەری بۆ دەست نیشان کردووە، لەوانە:

١- گۆرینی سوێند خواردنی کابینەی حکومەت بەبێ بریاری رەسمی.
٢- زاراوەی فیدراڵیەت لەخیتابەکەیدا نەهاتووە.
٣- باسی شەهیدانی شیعەی کردووەو ناوی شەهیدانی کوردستانی نەهێناوە.
٤- دیموکراتی لەوتارەکەدا بایەخی نەدراوەتێ.
٥- باسی گۆرە بەکۆمەڵەکانی باشووری عێراق کراوەو لەمەشدا کوردستانی فەرامۆش کردووە.

بەتەلەفۆنیش تاڵەبانی قسەی لەگەڵ جەعفەری کردووەو پێی گوتووە: سەرەتایەکی خراپتان دەست پێکردووە. دەبێت چارەسەری بکەن. جەعفەریش گفتی داوە کێشەکە بەزوویی چارەسەر بکات.■

سەرۆکی عێراق.. لەسەر داوای شا عەبدوڵڵا، سەردانی ئوردن دەکاتو داوای سەردانی شازادە (بەسمە)ش دەخاتە بەرنامەی سەردانەکە

تایبەت/ چاودێر

□ سەرۆکی کۆماری عێراقی دیموکراتی فیدراڵ، بەڕێز جەلال تاڵەبانی بۆ بەشداری کۆنگرەی نێودەوڵەتی ئەمریکای لاتین و سەرۆکی وڵاتانی عەرەبی، بۆماوەی سێ رۆژ سەردانی بەرازیل دەکات. بریارەکە وا بووە کە لەرێگەی ئوردنەوە سەردانەکە رێک بخرێ. لەسەر داوەتی شای ئوردن، سەرۆکی عێراق میوانداریێتی شا عەبدوڵڵای بەسوپاسەوە قبوڵ کردووەو (چاودێر) ئاگادارە دیوانی دەرباری شای ئوردن، پرۆتۆکۆڵی سەردانەکەیان بۆ سەرۆکی عێراق ناردووەو پەسەندی کردووە، تەنها خاڵێکی خستۆتە سەر بەرنامەکە، ئەویش سەردانی شازادە (بەسمە)ی پوری شا عەبدوڵڵایە، وەکو پاداشت دانەوەی ئەو رێزە زۆرەی شازادە لەکاتی سەردانی وەفدی ئۆپۆزیسیۆنی عێراق بۆئوردن، پێش روخاندنی سەدام، لێی گرتوون.■

کۆبونەوەی سەرانی بەعسو کەرکوک

□ بەعسییە کۆنەکان گەرمتر کەوتونەتەوە کۆکردنەوەی خۆیان، بەتایبەتی لەناوچەی (المثلث السني) و لە (حەویجە)دا.

سەرەتای مانگی نیسان لەگوندی (هور السفلي)ی سەر بە(حەویجە) و لەماڵی (سلێمان فەرەج)ی ئەندامی سەرکردایەتی فەرعی حیزبی بەعس داو بەئامادەبونی ئەمین سری فەرعەکەیان (عبدالرزاق وەیس ئەمین) وچەندین سەرانی بەعس، کۆبونەوەیەکی سەردانیان کردووەو تیایدا، باسیان لەچالاکیەکانیان لەکوردستان کردووە. هەروا، بەرنامەی بەهێزکردنی نێوانیان لەگەڵ (جبهة العربیة الموحدة) لەکەرکوک و (جەبهەی تورکمانی) بۆ رووبەڕووبونەوەی کورد، کردۆتە بنچینەی کۆبونەوەکان.■

کۆبونەوەیەک بۆ کۆنگرەیەکی مەترسیدار!

□ (الامانة العامة للمؤتمر التأسيسي الوطني العراقي) رۆژی (٢٠٠٥/٤/٢٤) لەبارەگای (جامع الامام الخالصي) لەکازمیەدا، بەئامادەبونی (الشيخ جواد الخالصي) کۆبونەوەی ئامادەکاری بەستنی کۆنگرەیەکی تایبەتیان کردووە کە بریاریان داوە بۆ ناوەڕاستی مانگی (٥)، لەهۆڵی (نقابة المحامين العراقيين) لەناوچەی (المنصورة) لەبەغداد بیبەستن، (عبدالستار الجميلي) سەرۆکی (حیزبی طليعي الناصري) رۆڵی گەورەی لەکۆنگرەکەدا دەبێ.

لەمانگی نیساندا، ئەو تاقمانە، چەندین کۆبونەوەیان کردووە بۆ نەخشەی نوێی دژایەتی کردنی حکومەتی عێراق و بەرنامەکانیش (جواد الخالصي، مثنی حارث الضاري و دکتۆر عبدالسلام الکبیسی) رۆڵی بەرچاویان لەو دارشتنانەدا هەیە.■

چاودێر

چیلکەی ئاگری شەڕی ناوخۆ

□ کوردستان.. لەشاخو شۆڕشی چەکداریدا نییە. لەدوای راپەڕینو نەبونی یاساو سەردەمی گواستنەوەشدا، لەکولتوری سیاسی شاخەوە بۆ کولتوری یاسایی مەدەنیش نییە. بەڵکو، قۆناغی شەڕی ناخۆی شاخو شاریش، بەهەموو نەهامەتیەکانیانەوە، لەچارەسەری رابوردودا، تێپەڕین. ئێستا.. کوردستان، لەدۆخی چەسپاندنی نەریتێکی نوێی یاساییو دەستوری دیموکراتیدایە. چ لەئاستی عێراقو چ لەئاستی کوردستاندا. ئەم دۆخە سیاسیەش، چەند ئاسودە بەخشو ئایندە ساماڵە، هێندەش هەستیارو مەترسیدارە.

لەناوچەکەداو لەناو عێراقداو لەناو خودی کوردستانیش دا، هەن دڵسۆزن بۆ هەڵکەوتی دۆخەکەو هەشن، لەسەر چزن بۆ قۆزتنەوەی کێشە گەورەو گچکەکان. دەشتوانین بڵێین: ئەوانەی لەسەر چزی تێکدانی دۆخە سیاسیەکەن، کەمتر نین لەخەڵکە دڵسۆزەکەو لایەنە سیاسییە بەرپرسەکان. دۆخێکی ئاوای سیاسی، نە بەسۆزو نەرمی سیاسی پەتی مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێ، نە بەرەقیو کاردانەوەی سیاسیش. ئەگەر هەبن، بیانەوێ زیاد لەپێویست لەگەڵ کێشەکاندا نەرمو رۆمانسی بن، لەوانە کێشەی دەسەڵاتەکانی سەرۆکی ئیقلیم، بێگومان لۆژیکی سیاسی لەدەست دەدەن، لەحاڵەتی واشدا، هەڵبەتە ناشتوانن رێگە چارەسەری راستەقینە بگرنە بەر. ئەوانەی دەشیانەوێ بەرەقیو کاردانەوەو بەکارهێنانی (کارتی!) هەڕەشە، مامەڵە لەگەڵ کێشەکەو رووداوەکاندا بکەنو مەرامێکی تایبەتی هاندەریان بێ لەم رەقیو کاردانەوەیەدا، دیارە، خەڵکانی ئاوا، بەهەمان ئەنجام دەگەن کەپێشتر ئەم رێگە بوغزاوییەیان گرتبووە بەرو سەرەنجامەکەشیان بینیووە، کەچ کارەساتو لێکدابڕانی لێکەوتۆتەوە.

هیچ کێشەیەک لەدونیای سیاسەتدا نییە، بەتایبەتی لەنێوان لایەنە بەرپرسەکان، لەکێشەی گەلێکی بەدوژمن گەمارۆدراوی وەکو گەلی کوردستان، قابیلی چارەسەرکردن نەبێ. باشترین بەڵگەش، ئەو کێشانەی شەڕی ناوخۆشیان لەسەر بەرپا بوو، سەرەنجام، هەر رێگەی چارەسەری سیاسی، کێشەکانی چارەسەر کرد، نەک رێگە عەسکەریو ئیقلیمیەکان!.

لەگەرماو گەرمی ئەم بۆچونە جیاوازانەی لەسەر دەسەڵاتەکانی سەرۆکی هەرێم سەریان هەڵدا، بینیشمان چۆن چۆنی لەبەغدادا، لەسوێند خواردنی کابینەی حکومەتی تازە دامەزراوی عێراقدا، هەرکە زانییان کێشەیەک هەیە، زوو فریاکەوتن، فیدراڵیان لەسوێند خواردنی وەزیران دا قرتاند. ئەمە جگە لەوەی لەمیدیاکاندا، بەتایبەتی لەناو بەشێک لەمیدیای عەرەبو ئیقلیمیدا، کێشەکەیان زیاد لەقەبارەی خۆی قەبە کردو گومانێکی گەورەشیان خستە ناو رای گشتی لەسەر پەیوەندی سیاسی دوو هێزە باڵا دەستەکەی کوردستان. مەخابن، لەکوردستانیش دا، کینە لەدڵان، کەوتنە ژێر ئەو کاریگەرییەو ئەمانیش، لەنوسینو هەواڵو چاوپێکەوتندا، چیلکەی ئاگری شەڕی ناوخۆیان کۆدەکردەوە، چاوەڕێی هەڵیش بوون، بەڕاستیش، ئاگرەکە بکەوێتەوە. ئەمە لەکاتێکدا، شتێکی سروشتییە، دوو لایەنی دەسەڵاتدار، لەسەر دیاریکردنی دەسەڵاتەکانی تەنفیزی سەرۆکی ئیقلیم بێ، یان ئەنجومەنی وەزیران، جیاوازی زۆر یاخود کەمیان هەبێ، بەڵکو ئەگەر جیاوازییان نەبێ، شتێکی سەیرە. بەڵام گرنگ ئەوەیە چۆن چۆنی مامەڵە لەگەڵ جیاوازیەکاندا دەکرێ، چۆن چۆنیش چارەسەری کێشەی جیاوازیەکان دەخرێنە خزمەتی پەیوەندییە ستراتیژیەکانو سەرەنجام، ئەزمونە دیموکراتییەکەی کوردستانیشی، پێ دەوڵەمەندتر دەکرێ، نەک بەپێچەوانەوە، مەترسی بخاتە سەر دیموکراتیو دەسکەوتە دیموکراسیەکان.■

چەکدارو چەتەو ئیستخباراتی موقتەدا سەدر کەوتونەتەوە هەڵپە

□ هەواڵەکانی باشوری عێراق وادەگەیەنن کەوا (جيش المهدي!!) دیسان کەوتوتەوە جموجوڵ لەکەربەلاو نەجەفو کوفەو چەندین کێشەیان ناوەتەوە.

لەهەمان کاتدا (ئیستخباراتی) جەیشی ناوبراویش لەپارێزگای بەسرەدا، بەتایبەتی لەناوچەی (الطوسیة)دا کەوتونەتە مەشق کردن لەسەر هەموو جۆرە چەکێکو کۆکردنەوەی زانیاری لەسەر عێراق، هاوکات نەوتێکی زۆریش دەدزنو لەرێگەی قاچاخچی جۆراوجۆریشەوە، دەیگەیەننە بازاڕی رەش. جگە لەبەسرە، لەدیوانیەو میسانو ناوچەی دیکەشدا، تاقمەکەی سەدر، کەوتونەتەوە، جموجوڵ.■

١- سوێندە قرتاوەکە..
(سیروان گەرمیانی)
٢- لوبنان.. لەنێوان تەقینەوەی ترسناکو..
(داهێن هاشم)
٣- سوریا شکستی دواسەنگەری..
(سەرکەوت عەبدوڵا)
لێکدانەوەی هەواڵ - ل (٢)

بەڕێوەبەرایەتی پاسپۆرت ومانەوە پردێک بۆ سەفەری هاوڵاتیان
ئا/ عەبدوڵا ئەحمەد
ئاوێنەی رۆژنامەگەری - ل (٦)

دیالۆگی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستی گەورە لەگەڵ پارێزەری گەورەی کورد (ئەحمەد تورک) دا
رەخنەو دیالۆگ - ل (٨-٩)

عەرەبو موسوڵمانان چیان پێشکەش بەشارستانیەت کردووە؟
و/ سەردار ئیسماعیل
تەعریبو ئیسلامگەرا - ل (١٢)

هەواڵو مەترسی

□ (العامرية)و.. مزگەوتو تاوانەکان

ناوچەی (العامرية) بەتایبەتی مزگەوتەکانی (جامع العباس بن عبدالمطلب) کراوەتە مۆڵگایەکی بەرچاوی تیرۆریستەکان. لەهەمان مزگەوتدا، دیپلۆماتی پاکستانی رفێندراوە، نوێنەری سەفارەتی پاکستان (احسان الله خان) بۆ ئازادکردنی لەگەڵ (د. حارث الضاري) کۆبۆتەوە هەتا هاوکاریان بکا.■

□ (الدورة) و (ابودشير) و سەیارە میناویەکان

لەناوچەی (الدورة)داو بەتایبەتی لە (ئەبوبەشیر)دا، مزگەوتەکان بونەتە مۆڵگەی کارە تیرۆریستیەکان بۆ مین رێژکردنی سەیارەکانو پەلاماردانی پۆلیس.
مزگەوتەکان ئەمانەن: (جامع الاسكان، جامع ياسين، جامع الرحمان الرحيم).■

□ سەلمان پاکو سەرکردەی تیرۆریستەکان

(هیشم زیدان السامرائي، صدام احمد، حميد موازي عليج، عدنان غيدان الجبوري) ئەمانە لەناوچەی (سلمان پاک - المدائن) دا سەرانی تاوانە تیرۆریستیەکانو مەترسیەکی گەورەن بۆ ناوچەکە.
لەدوو مانگی رابردوودا، بەتایبەتی لەدوای هەڵبژاردنەکانی عێراقەوە، ئەم تیرۆریستانە هەوڵیاندا سەلمان پاک بکەنە مەیدانی قەوماندنی شەڕی ئەهلی.■

ÇAWDÊR
Political, cultural, social weekly press ..kurdistan iraq
No.: (27) 9-5-2005
THE OBSERVER
www.madaniat.org
info_chawder@yahoo.com
سلێمانی - شەقامی سالم
مەکتەبی رێکخراوە دیموکراتیەکان
تەلەفۆن: ٣١٤٠٤١٦ - ٣١٢٧١٢٠
نرخی: (٢٥٠) دینارە
خاوەنی ئیمتیازو بەڕێوەبەری بەرپرس: مەلا بەختیار
ستافی کارا:
سامی هادی، جەمال حوسێن
ناهید حوسێنی
نەخشەسازی: جەلیل حسێن
ئینتەرنێت: سۆران عەبدوڵڵا
پیتچنین: سۆران بورهان؛
تەها حەمە نوری؛ ئیبراهیم حسێن

نیاز خراپی

□ ئەگەر میوانەکەتان دوای میوە خواردنو ئەمانە ئینجا سەری قسەی دامەزراند ئەوە لێت مەعلوم بێت کاکم نیازی خراپەو بەتەما نیە بەم زووانە بڵێ خواحافیزو زەحمەت کەم کاتەوە. بۆ تاقیکردنەوەی نیازخراپییەکانی دراوسێ ئازیزەکانی عێراقیش گوێ لە ئەخبار بگرەو ئەگەر بیستت فلانە دراوسێ بە دزییەوانێ مەرکەزێ تەدریبی بۆ ئەم ئەنصارو مەنصارانە کردۆتەوە ئەوە مەعنی ها موجامەلە دیپلۆماسییەکان درۆی خۆمانەن و لە ئەسڵا نیازیان خراپە. ئەگەر لە نادییش ئەخیر مێزت گوێ لێبوو دوای تەواو بوونی حسابو کیتاب ئینجا داوای نیوچارەکو پاقلەیەکیان کرد ئەوە مەعنای وایە برادەران خواردەلەمیشێکیان تیایە کە نیازی زۆر خراپەو بەتەمای ئەوە مەبە ئەمشەو پێش مەلا بانگدان بچیتەوە ماڵێ. خۆ ئەگەر لە سەرەتای بەهاریشەوە هەستت کرد کارەباکەتان لەوەختو ناوەختا ئەکوژێتەوە ئەوە نیشانەی نیازخراپی دائیرەکەی ئەدیسۆنەو لە ئێستاوە دەرزەنێک باوەشێن بکرە. نیازخراپییەکی تریشمان بۆ هاتووە هی حکومەتەکەی جۆرج بوشی کوڕەو لەو تەصریحانەدا دەرئەکەوێ کە ئەڵێ ئەمەعلوم نیە جەیشەکەمان کەی لە عێراق ئینسیحاب ئەفەرموێو نیاز خراپی رەقابەی مالییش کە خۆی لە خۆیدا غەزەبێکەو بەعزە دائیرەیەکی پێوە گیرۆدە ئەبێت بەوەدا دەرئەکەوێ کە هەر خولە نا خولەیەک جەماعەتێکی ئەو رەقابەیە لەناو دائیرە غەزەبلێگیراوەکەدا قوت ئەبێتەوە. نیازخراپی تەلەبەش کۆمەڵێ عەلاماتی هەیەو هەرە خەتەرەکەیان ئەوەیە بەدەم رێپێوانەوە بچنە بەردەم ئەنجومەنی وەزیران. ئەخیر نەوعی نیازخراپییش کە سیاسییە، هی حزبی هاوپەیمانە. هەروەختێک ئەو حزبە هاوپەیمانە کۆمەڵە شەرتێکی بۆ دانایت بە حەزرەتی فیلیش جێبەجێ نەکرێ ئەوە بە کوردییەکەی خۆمان پێت ئەڵێ نیازم خراپەو دانیشن بەخێر.■

ئەو پیاوەی خۆی کرد بەگەرماوێکی ژناندا

□ دادگایەکی مەغریبی سزای شەش ساڵ زیندان و بڕێک پارەی سەپاند بەسەر پیاوێکی ئەو وڵاتەدا کاتێک خۆی کرد بەگەرماوێکی ژنانداو پەلاماری کچێکی قوتابیدا کە بۆ خۆشۆردن چووبووە ئەو گەرماوە، لێکۆڵەرەوەکان دەڵێن کەئەو پیاوە لەژێر کاریگەری مادەی بێهۆشکەردا بووە کاتێک بەو کارە هەستاوە. لەکاتی ئەنجامدانی ئەوکارەیدا ژنان و کچانی گەرماوەکە بەرەنگاری دەبنەوەو دەیگرنو دواتر دەیدەنە دەست پیاوانی پۆلیس.■

لەژێر ئاسمانی شینا ئیبراهیم خەیات ژیانئاوایی کرد

□ گوێمان لێتبوو سەردەمێک گوێمان لێتبو مامۆستا (لەژێر ئاسمانی شینداو لەپاڵ لوتکەی بەفریندا) دەنگی تۆ، هونەرەکەی تۆ، هەڵوێستەکانی تۆ،

هەموو شارو شەقامو شاخەکانی ئەم کوردستانە دەیناسی، (ئێمە گیانێکینلەدوو جەستەدا وەک شیعرو ئاوازلەیەک بەستەدا) بۆ هەتاهەتایی لەیادەوەریماندا دەمێنێتەوەو بەکۆچی تۆش دڵی ئێمەت نیگەران کردو ئێستا سلێمانیو گۆرانیو مۆسیقای کوردی بێ برایمی خەیات خەفەتبارو غەمگین و چاوی برپوە تەسەیوانی شەهیدستان وهەمووشمان پێکەوە دەڵێین (لەناو یەکتردا تواوینەوە رێبواری یەکرێین جیا نابینەوە).■

ئەفسانە لەهێڵدا

خوێندنەوەی: حەمە هاشم

لەنێو کەشێکی ئەفسانەییدا، کوتلەیەکی تۆخ، پانتایی فۆرمەکەمان بۆ دیاری دەکات، لەپاشینەی تابلۆکەدا، چەند پانتاییەکی لاکێشەیی دەبینرێت، کە گوزارشت لە کۆکردنەوە دەکەن، بەڵام فیگەرێکی ناڕێک سەرهەڵیدەبڕێ و هەمووئەو سنورانەمان بۆ تێک دەشکێنێت، ئەم تابلۆیە، کە قەبارەکەی (١٥٠سم × ١٥٠سم)ە بەرهەمی هونەری هونەرمەند (نیهاد تورک)ی بەرەچەڵەک کوردە.

ئەم بەرهەمە هونەرییە، لەرووی تەکنیکەوە، دارشتنێکی پڕ سەلیقەی تێدا دەبینرێت، کە بەهۆی کەرەستەی جۆراوجۆری وەک قەڵەمو پاستیل و ئەکریل، لەسەرکارتۆن ئەنجام دراوە.

(نیهاد تورک) دەیەوێت لەڕێگای دەربڕینەکانیەوە پەیوەندییە نهێنییەکانی نێوان مرۆڤ و ئاژەڵ دەربخات و لە شێوەی کوتلە و فیگەری ئەفسانە ئامێزدا نیشانمان بدات پەیوەندییەک، کەمێژوویەکی پڕلە کارەساتی تێدایە و چیرۆکی نهێنی و غەریب لە خۆی کۆدەکاتەوە، ئەوهاتووە شێوەی مرۆڤێک نیشان دەدات، کە سەری دوو قۆچی ئاژەڵی پێوەیە و دەستێکی باریکو و ئەوی دیکەی براوەیە، کە بێشک ئەم هەرەشەو ترسە لەپەیوەندییە سەرسوڕهێنەرەکانی مرۆڤو ئاژەڵدا، دەبینرێت.

هێڵێکی سووری لارکەلەلای راستی تابلۆکەوە رووبەڕووی سەری کوتلەکەهاتووەتەوە، گەواهی ئەو پەیوەندییە ترسێنەرەیە کە (نیهاد) دەیەوێت نیشانمان بدات.

لەم تابلۆیەدا جگە لەو گوزارشتە ئاڵۆزانە، روویەکی جوانبەخشی گەورەشی تێدایە هەر لە دیاری کردنی رەنگەکانەوە، تا ئە هەموو هێڵە خێرایانەی کە لەسەراپای تەکنیکەکەدا بەکارهاتووە.■

باری هیلتۆن بەشێک لەسامانی تایبەتی خۆی بزر دەکات

□ بۆ جارێکی تریش میراتگری هیلتۆن، ئەکتەرو نمایشکاری بەناوبانگی جلو بەرگ (باری هیلتۆن)، بەشێکی تری لە سامانە

تایبەتی وبەنرخەکانی بەشێوەیەکی سەیرلەدەستداوەوبزری کردووە. ئەمەش دوای ئەوەی لەماوەی پێشوودا مۆبایلە دەستیەکەی بزر کرد کەسەرجەم ژمارەی تەلەفون و ناونیشانەکانی لەخۆگرتبوو کەتایبەت بوون بەریکلامو کارە هونەرییە جۆراو جۆرەکانی. ئەم جارەشیان پۆرتەبڵە دەستیەکەی (کۆمپیوتەری دەستی) بزر کرد کەبڕێکی زۆر لەوێنەو زانیاری تایبەتیو گرنگی تیادایە.. ئەو پۆرتەبڵە لەکاتی سەردانی (باری هیلتۆن)دا بۆ ماڵی (باری لاتیس)ی هاورێی بزر بووەو نرخەکەشی بە (٨) ملیۆن یۆرۆ مەزەندە دەکرێت.■

چارەنوسێکی پاڵەوان ئاسا.. چارەنوسێکی کارەساتاوی.. کوردەکان

□ برنار دۆران، باڵیۆزێکی فەرەنسیەو کوردو کێشە رەواکەی زۆر لەنزیکەوە دەناسێتو بەردەوام بەرگری لەماف و داوا رەواکانی کردووە، (جولیان نیسی)ش رۆژنامەنوسێکی پسپۆرە لە کاروباری نێو دەوڵەتیو کێشەی کورد، کوردەکان.. ناوی تازەترین کتێبە کەئاکانی گفتوگۆیەکی تێروتەسەلی نێوان ئەو باڵیۆزەو ئەو رۆژنامە نوسە بەناوبانگەیە لەمەر کوردو کێشەی کورد لەجیهان و لەخۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا..

ئەم کتێبە نوێیە، توێژەرەوەی فەرەنسیو بەرەگەز ئەرمەنی (جیرار شالیان) پێشەکی بۆ نوسیوە، بەشی یەکەمی ئەم کتێبە گرنگە بەتایبەتی بە (پێناسەی کوردو داهاتەکانی کوردستان) تیایدا هاتووە کەگەلی کورد دابەشکراون بەسەر چوار وڵاتی سەرەکیداو ژمارەی دانیشتوانیان پتر لە

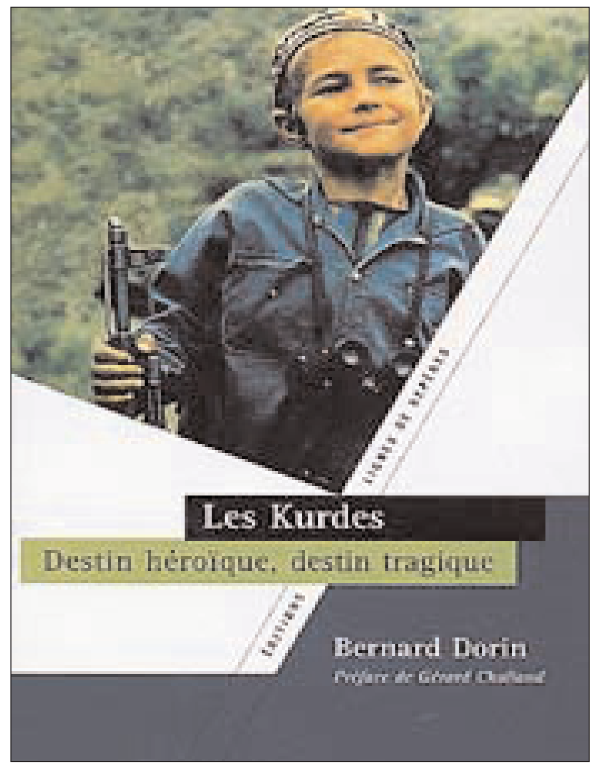

(٣٠) ملیۆن کەسە. تائێستا گەورەترین میللەتی جیهانن کەدەوڵەتی سەربەخۆی خۆیان نییە. ئەمە لەکاتێکدا مێژوویان دەگەڕێتەوە بۆ چەندین سەدە پێش زایین.. هەر لەم کتێبە نوێیەدا مێژووی سەرجەم راپەڕینو شۆڕشە یەک لەدوای یەکەکانو ئەو کەسایەتییە شۆڕشگێرو ناودارەکانی پێشوو، ئێستای کورد باسیان لێوە کراوە..

گرنگە ئەم کتێبە لەحەوت بەش پێک هاتووەو سەرچاوەیەکی گرنگو سوودمەندە بۆ خوێنەرانی کورد بەتایبەتیو خوێنەرانی دنیا بەگشتی.■

چلەی ماتەمینی شەیدا

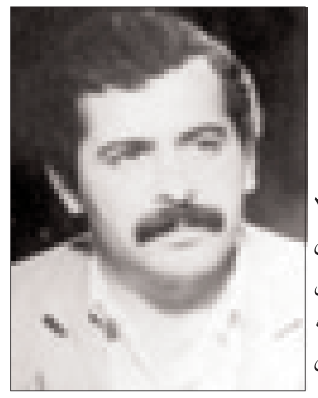

□ رۆژی شەممە ٢٠٠٥/٥/١٤ بنکەی ئەدەبیو رووناکبیری گەلاوێژ لەهۆڵی دیالۆگی مەکتەبی رێکخراوە دیموکراتیەکان..کۆڕی چلەی ماتەمینی شاعیری ناسراوو کۆچکردوو (عوسمان شەیدا) ساز دەکات، هاتنتی شەیدایانی شەیدا، مایەی رێزو وەفاو خۆشەویستییە بۆ شیعرو وشەی پیرۆزی کوردی.■

باخچەکانی دیزنیو ئاهەنگی زێرین

□ لەماوەی چەند رۆژی رابردوودا و لەکۆمەڵێک شوێنی جیاجیای جیهان ئاهەنگی یادی پەنجا ساڵەو (یۆبیلی زیوین)ی دامەزراندنی (باخچەی دیزنی لاند) سازدرا. ئەمەش یەکەم سەیرانگەو باخچەیەکە کۆمپانیای دیزنی کردویێتیەوە. لەهەمان کاتو ساتیشدا هەمان ئاهەنگ لەباخچەکانی دیزنی لە پایتەختی فەرەنساو لەشاری پاریس و توکیۆ سازکرا. هەروەها لەشاری

(ئانهایم)ی ویلایەتی کالیفۆرنیاو (ئۆرلاندۆ) لەویلایەتی فلۆریدا ئەم رێورەسمە بەرێوە چوو. جێی ئاماژە پێدانە یەکەم سەیرانگەی (دیزنی لاند) لەساڵی ١٩٥٥دا کرایەوە. ئەمەو ئاهەنگەکان (١٨) مانگ دەخایەنن.■

پیاوی تەنیا زووتر توشی نەخۆشیەکان دەبێت

□ چەند توێژەرەوەیەک لەم رۆژانەی رابردوودا توێژینەوەیەکیان بڵاوکردەوە کەتیایدا جەخت لەسەر ئەوە دەکەنەوە کە مرۆڤ ناکرێ بەتەنیایی ژیان بگوزەرێنێت دەنا دەبێتە یەکەم ئامانجی نەخۆشیە جۆراوجۆرەکان. هەروەها تیایدا هاتووە کەژیانی کۆمەڵایەتی سودێکی گەورەی بۆ دڵی مرۆڤ هەیە بەتایبەت بۆ پیاوان. چونکە ئەو پیاوانەی کەپەیوەندیەکی چاکیان لەگەڵ ئەندامانی خێزانەکەیانو هاورێکانیان گرێ نەداوە پێشهاتەکانی نەخۆشیەکانی دڵیان تیا بەدی دەکرێت. هەروەها لەتوێژینەوەکەدا هاتووە کە گۆشەگیرەکان لەئاکامی پشکنینی خوێنەکانیان هەست بە رێژەیەکی دیار لەهەوکردن دەکرێت کەخۆی لەبەرزبوونەوەی ئاستی چواردە مادەدا دەبینێتەوە، لەوانەش مادەی (ئێنتر لوکین ٦٠). هەوکردنەکانیش پیاوان دوچاری نەخۆشی (توند بوونی دەمارەکان) دەکەنەوە. ئەم توێژینەوەیە لەسەر (٧٦٢٣) کەس لەپیاوانو ژنان ئەنجامدراوە کە تەمەنیان لە (٢٦) ساڵی بەرەو ژوور بوو، دەڵێت: ئەو کەسانەی کە کەنارگیرن لەگەڵ کۆمەڵگە، ئارەزوویەکی زیاتریان هەیە بۆ جگەرە کێشانو کەمترین چالاکی ژیانیان هەیە، ئەمەشە کەوا دەکات زوتر توشی نەخۆشی دڵ ببن.■

ئاهەنگی ئێکس بۆکس

□ ئاهەنگی (ئێکس بۆکس)ی موزیکو گۆرانی، کەرۆژی پێنج شەممە لەیانەی (ئێف لون) لەهۆلیودو بەئامادەبوونی ژمارەیەکی زۆر لەگۆرانیبێژانو هونەرمەندانی ئەمریکا سازکرا کەلەنێوانیاندا (ئەشیلی سیمبسون)و (سکارلیت جۆهانسون)و (ئین جۆر)و (ئەلیجاوود)و ئەندامانی تیپی (لاس فیگاس)ی ناسراو بە (بکوژان) دەبینران کە (مارک ستورمر)و (بردزدون)و (دیفید کیرنیغ)و (رونی فانوشی) بوون.■

L-1+16.qxd 5/8/2005 11:33 AM Page 2

دیالۆگی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستی گەورە لەگەڵ پارێزەری گەورەی کورد (ئەحمەد تورک) دا

- ساڵی ١٩٤٦ لەمێردین لەدایک بووە.
- بەکالۆریۆسی لەئابوریدا هەیە.
- ١٩٧٣ بۆتە ئەندامیپەرلەمانی تورکیاو لەخولی پاشتری پەرلەمانیشدا ساڵی ١٩٧٧ جارێکی تر هەڵبژێردراوەتەوە.
- ١٩٨٠ بەهاتنی دەسەڵاتی سەربازی زیندانی کراوە بۆ ماوەی ٢ ساڵ مافی کاری سیاسی بۆ (٥) ساڵ لێ قەدەغە کراوە.
- ١٩٨٦ لەبەر هاریکاری شۆڕش جارێکی تر زیندانی کراوە.
- ١٩٨٧ لەزیندانەوە خۆی هەڵبژاردووە بۆ پەرلەمان.
- ١٩٩١ لەگەڵ لەیلا زانا، ئۆرهان دۆغان، خشیب دجلە بۆتەوە ئەندامی پەرلەمان.
- ١٩٩٤ لەگەڵ لەیلا زاناو هاوڕێکانی جارێکی تر زیندانی کراوە ١٠ ساڵ لەزینداندا بووە.

□ **چاودێر:** سەرەتا زۆر بەخێرهاتنت دەکەین، هیوادارین بتوانین دایالۆگێکی چڕوپڕ بکەین، سەبارەت بەبارودۆخی تورکیاو پرۆژەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستی گەورە، کەئێستا جێی باسێکی گەرمە، پرسیارەکەمان لێرەوە دەست پێ دەکات، سەرەتای چونی تۆ بۆ پەرلەمانی تورکیا، لەساڵانی حەفتاو پاش ئەو هەموو گۆڕانکارییەی لەتورکیا دروست بوو، ئێستا پاش چەند ساڵێک لەزینداندا ژیان، ژیانی سیاسی تورکیا لەنێوان ئەودەم و ئێستادا چۆن دەبینی.

ئەحمەد تورک: من لەساڵی ١٩٧٣ دا یەکەمجار بۆ پەرلەمان هەڵبژێردرام، لەخولی پاش ئەوەش لەساڵی ١٩٧٧ جارێکی تر هەڵبژێردرامەوە، تا ساڵی ١٩٨٠، هەموو دەزانن کە، ئەو کاتە (کەنعان ئەڤرێن) کودەتای کرد لەبەر شوناسی کوردبوون (لەبەر پاراستنی کلتوری و مافی نەتەوەکەم) زیندانی کرام لەزیندانی دیاربەکر، کەنزیکەی دوو ساڵ مامەوە، پاشتر ئازادکرام لەساڵی ١٩٨٧دا جارێکی تر هەڵبژاردنی پەرلەمان دەستی پێکردو ئەوکات من لەزیندان بووم، بەڵام لەساڵی ١٩٨٦دا لەبەرئەوەی کاندیدی پەرلەمان بووم و یەکەم ناوی پاڵێوراوەکان بووم، لەزیندان ئازاد کرام، لەهەڵبژاردنی ١٩٨٧ دا جارێکیتر هەڵبژێردرامەوە بۆ پەرلەمان، کەچوومە پەرلەمان لەپارتەکەی (ئەردال ئینونو) خۆمان رێکخستبوو، ناوی ئەو پارتە (S.H.P) کە دەکاتە پارتی گەلی سۆسیال دیموکرات.

لەهەمان ساڵدا لەپاریس کۆنفرانسی کوردی سازکرا، ئێمەش لەو کۆنفرانسەدا وەکو پەرلەمانتاری کورد بەشداربووین، بەهۆی بەشداربونمانەوە لەپارتی گەلی سۆسیال دیموکرات، لەڕیزی پارتەکە دەری کردین، لەساڵی ١٩٩١ دا جارێکیتر هەڵبژێردرامەوە بۆ پەرلەمان و لەبەرکێشەی گەلەکەم کە لەپەرلەمان باسمان کرد ساڵی ١٩٩٤ پەرلەمانتاریان لێ سەندنەوە و رەوانەی زیندان کراین.

ئەوکات لەگەڵ چەند هەڤاڵێکی تر کەبریتی بوون لە (لەیلا زانا، ئۆرهان دۆغان، سەلیم سەداک، خطیب دجلە) زیندانی کراین، کە هەروەک دەزانن ١٠ ساڵ لەزیندان ماینەوەو ئەمساڵ ئازادکراین، هەڵبەت لەرۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا گەلی کورد لەناو چوار گەلە رەسەنەکەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستە، کەعەرەب و فارس و تورکن، بەڵام لەلای هەر سێ نەتەوەکەی تر مافی گەلی کوردو بوونی گەلی کورد، ناسنامەی گەلی کورد لەهەر چوار پارچەکە، ئینکاری لێدەکرێ، من پێم وایە، ئەم گەلە یەکێکە لەگەلەکانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست، بەسڕینەوەی ناسنامەو سەرکوت کردنی کێشەکەی چارەسەر نابێت. ئەبێت گەلی کوردیش وەکو گەلانی تری رۆژهەڵاتی ناوەڕاست، ناسنامەی خۆی و کلتوری خۆی و داخوازی مرۆڤانەی و مافی چارەنوسی خۆی باس بکات و لەپێناو ئەمەشدا خەبات بکات، تێبکۆشێت لەپێناو ئەو شتانەدا لەهەر چوار پارچەکە سەرکوت کردن و فشار خستنە سەر هەیە، ئەمە راستیەکە ناکرێ نکوڵی لێ بکرێ و داخوازییەکەی ئێمەش راست و رەوایە.

دنیاش، هێواش.. هێواش ئەم ژێر دەستیەی گەلی کورد دەبینێ، ئەمڕۆ هەندێ هەنگاو

ئێستا فیدراسیۆنێک دروست بووە، گەلی کوردو عەرەب بەشیعەو سوننەوە پێکەوە پەرلەمانێکیان پێکهێناوە، کاتێ بەڕاستی داخوازیەکانی گەلی کورد جێبەجێ نەبێت ئەم پەرلەمانەش بەڕێوە ناچێت، بەڵام هەنگاو هەڵنراوە و نەرمیەک دروست بووە، بەڕێگایەکی دیموکراتیانە، وەکو جاران ئەشکەنجە نەماوە

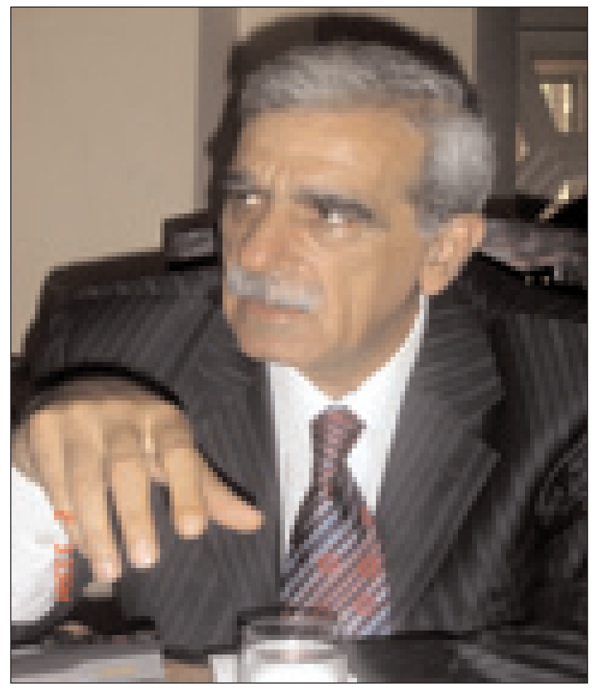

هەڵهێنراوە، وەک لەباشوری کوردستان دەیبینین، بۆ گەلی کورد، وەکو روناکیەکە، هیوادارین ئەم روناکیە سەرجەم پارچەکانی تر سود وەربگرن و بتوانین بگەینە ئەم روناکییە، هیوامان وایە کە گەلی کورد لەناوخۆی خۆیدا دایالۆگێکی فراوان دەست پێ بکات.

چاودێر: ئەو قۆناغەی ئێوە لەزینداندا بوون قۆناغ و هەلومەرجی ناوچەکە ئاڵۆزتر بوو لەوەی کەئێستا هەیە، ئێستا ئێوە لەدەرەوەی زیندانەوە خەبات دەکەن، پێتان وایە ئەم قۆناغە ئێستا دەتوانرێ زیاتر کەڵکی لێوەربگیرێ بۆ زیاتر دەستەبەرکردنی مافە نەتەوەییەکانی گەلی کورد.

ئەحمەد تورک: لەو دەمەدا لەسەرانسەری تورکیادا، دەسەڵاتی سەربازی زاڵ بوو، ئەمڕۆ هەنگاو هەڵنراوە، هەندێک گۆڕانکاری لەناوخۆدا کراوە، بەڵام بیرکردنەوەی ئەوان گۆڕانکاری بەسەردا نەهاتووە، لەلایەک لەبەر خاتری یەکێتی ئەوروپا، هەنگاو هەڵدەنرێ، هەنگاو بەرەو دیموکراتی لەبەر چەسپاندنی دیموکراتی، جیهان فشار دەخاتە سەریان بەڵام بیروبڕوایان ناتوانن بگۆڕن، من پێم وایە، کاتێ بیروڕای ئەوان گۆڕانکاری بەسەردا نەیەت و لەناخەوە نەیانەوێت گۆڕانکاری بکەن کێشەی ئەو گەلانەی لەگەڵیان دەژین چارەسەر نابێت، ئەمڕۆ لەباشوریش ئەم شتە هەیە، ئێستا فیدراسیۆنێک دروست بووە، گەلی کوردو عەرەب بەشیعەو سوننەوە پێکەوە پەرلەمانێکیان پێکهێناوە، کاتێ بەڕاستی داخوازیەکانی گەلی کورد جێبەجێ نەبێت ئەم پەرلەمانەش بەڕێوە ناچێت، بەڵام هەنگاو هەڵنراوە و نەرمیەک دروست بووە، بەڕێگایەکی دیموکراتیانە، وەکو جاران ئەشکەنجە نەماوە، بەڵام ناسنامەو کلتوری کوردیمان هێشتا قبوڵ نەکردووە، ئێمە دەمانەوێت بڕوا بەمە بهێنن، کاتێ ئەمە نەبێت، لەهەر کاتێکدا بێت کێشە رووەدات، واتە گۆڕانکاریەکی کەم و نەرمییەک دروست بووە، بەڵام هێشتا بەدڵی گەلی کورد نییە.

ئێمە ناسنامەمان دەزانین، دەزانین کلتورمان چییە، مافی خۆمان دەزانین، بەڵام نەگەیشتۆتە ئەو رادەیەی بڕوا بەوان بکەین بەم شتانەی هەمانە.

چاودێر: ئەو نەرم بوون و کرانەوەیەی باسی دەکەیت پێت وا نییە پەیوەست بێت بەو شەپۆلە گەورەیەی کە لەئەمریکاو رۆژئاواوە سەریهەڵداو بۆ گۆڕینی جوگرافیای ناوچەکە، ئەوەی کەپێی دەوترێ پرۆژەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستی گەورە، ئەو دۆخە باشترەی کەجیاوازە لەجاران نایبەستیتەوە بەو شەپۆلەوە؟

ئەحمەد تورک: داوای ئێمە ئەوەیە کە گەلانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست بتوانن لەناوخۆیاندا، بەدەستی خۆیان کێشەکانیان چارەسەر بکەن، کاتێک کەخۆیان چارەسەری کێشەکەیان بکەن، زیاتر دایالۆگ دەکەوێتە نێوانیانەوە، بەڵام ئەوە لەمڕۆدا لەتوانادا نییە. ئەمریکا دوو ئامانجی هەیە، یەکێکیان لەدژی دیکتاتۆریەتە، قبوڵی بوون و دیکتاتۆر ناکات و دووەمیشیان لەرۆژهەڵاتی ناوەڕاست بتوانێ بەرژەوەندییەکانی خۆی دەستەبەر بکات. خاڵێکی تریش کە گرنگە ئەوەیە، ئەمریکا هەرچەندە بەرژەوەندی خۆی هەیە، بەڵام دەیەوێت دیموکراسی دەستەبەر بکات کە ئەمەش لەبەرژەوەندی گەلی کوردایە، بەڵام ئەمڕۆ سیاسەتمەدارەکان و دەوڵەتی تورکیاش پێیان وایە هەرێمی کوردستان لەژێر دەستی ئیمپریالیزمی ئەمریکادایەو کوردیش فەرمانی ئەمریکا جێبەجێ دەکات. ئێمەش پێیان دەڵێین ئێوە ١٠٠ ساڵە هاوپەیمانی ئەمریکان لەبەرئەوەی ئەمڕۆ ئەمریکا هەڵوێستێکی باشی هەیە بەرامبەر کوردو رێگایەکی بۆ کردۆتەوە، بۆ ئێستا لەدژی ئەمریکا قسە دەکەن، گەلی تورک ئەمڕۆ ٨٩٪ دژی ئەمریکایە بۆچی؟ لەبەرئەوەی ئەمریکا یارمەتی کورد دەدات، هەموویان بوونەتە نەیاری ئەمریکییەکان، کاتێک کە ئەمە دەڵێم ئەوەش ئەوە ناگەیەنێ دژی داگیرکاری ئەمریکا بین، چونکە ئەوە ١٠٠ ساڵە کورد ژێر دەستەیە، لەژێر زوڵم و زۆری

ئەمریکا دوو ئامانجی هەیە، یەکێکیان لەدژی دیکتاتۆریەتە، قبوڵی بوون و دیکتاتۆر ناکات و دووەمیشیان لەرۆژهەڵاتی ناوەڕاست بتوانێ بەرژەوەندییەکانی خۆی دەستەبەر بکات. خاڵێکی تریش کە گرنگە ئەوەیە، ئەمریکا هەرچەندە بەرژەوەندی خۆی هەیە، بەڵام دەیەوێت دیموکراسی دەستەبەر بکات کە ئەمەش لەبەرژەوەندی گەلی کوردایە

دیکتاتۆرییەتدا دەژی، بەهاتنی ئەمریکا کورد دەروازەیەکی بۆ کراوەتەوە، ئێمەش ئەمە بەشتێکی باش دەبینین، لای من وایە کە گەلانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست، دەبێ لەناو خۆیاندا دایالۆگێک بکەن، پرۆژەیەک دروست بکەن باشترە، پرۆژەکەی ئەمریکاش کە دەروازەیەکە بۆ کورد لای ئێمە زۆر کارێکی باشە هەرچەندە من لایەنگری سیاسەتی ئەمریکی نیم، بەڵام من پێشوازی لێدەکەم.

کاتێک شتێکی لەو جۆرە دێتە پێشەوە پێویست ناکات بڵێین بۆچییەو چۆنە؟ چونکە هەر شتێک لەوبارەیەوە رووبدات لەسودی کوردە، ئەگەر سەدام لەسەر دەسەڵات بمایەتەوە، ئیمڕۆ کورد دەیتوانی بگاتە ئەم قۆناغە..؟ نەخێر، ئەی ئەگەر ئێران باڵا دەست ترین هێزی ناوچەکە بوایە، دەتوانرا ئەو شتانە بەدەستبهێنێ؟ نەخێر بەکورتی.. لەرۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا گەر نەتەوەیەکی رۆژهەڵات بەهێزترین هێز بوایە، گەلی کورد دەگەیشتنە ئەم قۆناغە؟ نەخێر. لەبەرئەمە گەلی کورد ئەیەوێت بەرژەوەندی خۆی لەگەڵ بەرژەوەندی ئەمریکادا یەک بخات، لەئەنجامدا ئەو بەرژەوەندییە بەڕێگەی دیموکراتی بەرژەوەندیەکانی فراوانتر بکات. پێویستی ئەمڕۆ ئەوەیە کورد ببێتە خاوەن هەڵوێستێک لەرۆژهەڵاتی ناوەڕاستداو ببێتە نمونەیەکی دیموکراتی، ئەوکات بادنیا بزانێ کورد بۆ رێزگرتن لەمافی مرۆڤ و چەسپاندنی دیموکراتی پێشڕەوی گەلانی ترە، بڕوامان بەگەلەکەمان هەیە کەدەتوانێ لەسەر بناغەی دیموکراتی و بەڕێگەی دیموکراتی، سستەمێکی بەهێز دروست بکات، ئەمەش لەڕێگەی ئەو پرۆژەیەوە باشتر جێگیر دەبێت.

چاودێر: ئەمە خوێندنەوەی سیاسییە کوردەکانی باکورە بۆ ئەم پرۆژەیە، بەڵام خوێندنەوەی تورکەکان چییە سەبارەت بەمە، روناکبیران چۆن ئەمە لێک دەدەنەوە، لەرۆژنامەکانەوە، چۆن باسی لێوە دەکرێ.

ئەحمەد تورک: لەتورکیا کۆمەڵێکی زۆر پارت هەیە، کە دەگەنە ٣٤-٣٥ پارت، پارتی سۆسیالیست، لیبراڵ، دیموکرات، شۆڤێنست و ناسیۆنالست هەن، بەڵام ئێمە پێمان وایە ئەمڕۆ لەرۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا بۆ پرۆژەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستی گەورە پارتە ناسیۆنالیست و شۆڤێنی و هەتا چەپڕەوەکانیش خۆشحاڵ نین بەم پرۆژەیە، تەنها پارتە دیموکرات و لیبراڵەکان، بەکێشەیەکی گەورەی نابینن، ئەمە راستیەکەیەتی لەبەر مافەکانی کورد ئێمە دەبینین ئەو کەسانەی کە دەڵێن ئێمە سۆسیالیستین، ئەو کەسانەی کەدەڵێن ئێمە ناسیۆنالیستین، لەبەر مەسەلەی کورد دەتوانن یەکبگرن، لەتورکیا شتێکی وەها روویداوە، ئەمەش سەردەمێکی نوێیە کەدەست پێدەکات.

چاودێر: بەڵام ئێستا پارتی دەسەڵاتدار بەشێوەیەکی تر پرۆژەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستی گەورە دەبینێ، پێی وایە دەبێ کرانەوە زیاتر بەخاتری ئەوەی هەنگاوێکی زیاتر بەرەو یەکێتی ئەوروپا بڕوات، رایەکی وا هەبوو لەنێو پەرلەمانی تورکیادا کەناسنامەی کەمالیەت لەدەوڵەتی تورکیا بسەنێتەوە، پێت وا نیە ئەمە دەرەنجامی سەرەتاکانی ئەو کاریگەریە بێت کەپرۆژەکە دروستی کردبێت.

ئەحمەد تورک: لەتورکیا پەرلەمان هەیە، هەڵبژاردن دەکرێ، دەسەڵات دروست دەکرێ، بەڵام سەرەداو لەدەستی دەسەڵاتی سەربازیدایە، ئەمە حەقیقەتە. بەڵێ لەبەر چاوی دنیاداو لەبەر چاوی دەوڵەتاندا دەڵێن گوایە پەرلەمان هەیە، دەسەڵات لەناو پەرلەمانەوە سەرچاوە دەگرێ بەڵام لەرووداوە سیاسیەکاندا، لەرووداوە کۆمەڵایەتیەکاندا، قسەی جەنەڕاڵەکان چی بێت، حکومەتیش ئەوە جێبەجێ دەکات.

سیاسەت لەتورکیا بەم شێوەیە بەڕێوە دەچێت، لەکۆنەوە تائێستا هەموو دەسەلاتدارەکانی تورکیا لەدوای قسەی جەنەڕاڵەکانەوە دەوڵەت بەڕێوە دەبەن، حەقیقەتی تورکیا ئەمەیە، بەداخەوە تائێستا گەلێ کەس ئەم راستیە نابینن. هەر تاوانێکی کەڕوودەدات دەیخەنە ئەستۆی پارتەکان، بۆ نمونە لەسەر کێشەی کورد، لەسەر کێشەی کۆمەڵایەتی و کێشەکانی تردا، لەگرفتەکاندا دنیابینی (لەشکر) چییە، بەدوای ئەو تێڕوانینەدا ئینجا حکومەت کاردەکات، ناتوانێ لەمە لابدات، ئەمەش هۆیەکەیەتی کە لێرەدا ئاستەنگێکە، کێشە لەتورکیا لەوەدایە، لەبەرئەمە ئێمە ناتوانین زیاتر داوا بکەین، بۆ نمونە چەند رۆژێک پێش ئێستا دوو گەنج ئاڵای تورکیایان لەژێر پێیاندا سوتاند، تا سوپا قسەی نەکرد هیچ کەس نەیتوانی هیچ بڵێ، پاش قسەکردنی سوپا لەسەر ئەمە هەڵای گەورە دروست بوو.

کەسوکاری هەندێک زیندانی سیاسی بۆ هەندێک داواکاری بڵاوکراوەکیان بڵاوکردەوە، راستەوخۆ پەلاماری کەسوکاری زیندانیەکان لەلایەن خەڵکی ترەوە درا. ویستیان لەناویان ببەن، حکومەت لەسەرئەم شتانە نەیتوانی قسە بکات چونکە سەرکردایەتی سوپا لەسەر ئەم رووداوە پێشتر قسەی کردبوو، پێویست بوو پەرلەمان قسەی کردایە، حکومەت قسەی بکردایە، بەداخەوە سەرۆک وەزیران هیچ دەنگی نەهات، سوپا لەتورکیا لەسەر ئەم مەسەلانە تێڕامان و خوێندنەوەی خۆی بەخەڵک دەڵێ ئەمەش لاوازی و کەموکوڕی دیموکراتییە، بیرکردنەوەیەکی دیموکراتیانە وەک بیرکردنەوەی سەدەی بیست و یەک ناتوانێ گۆڕانکاری بەدی بهێنێ، ئەم گۆڕانکاریانەش گەربکرێ بچوک دەبن، لەم پێناوەشدا هەرگەلی کورد قوربانی دەدات و جگە لەکورد لەسەر ئەم مەسەلەیە کەس سەری خۆی نایەشێنێ، بۆیە داواکردنی ئەو گۆڕانانەش لەپەرلەماندا نابن و بەهیچ نابن، با داواش بکرێن.

چاودێر: باشە بەڵام قسەکردن لەسەر ئەم مەسەلەیە، مەسەلەی گۆڕینی ناسنامەی تورکیا لەناو ناوەندێکی سیاسی گەورەی وەکو پەرلەمان و، لەناو ناوەندە رۆشنبیری و کۆمەڵایەتیەکاندا و ئەو دایالۆگانەی کەئێستا لەتورکیا هەیە، ئەوە سەرەتایەک نییە بۆ کاڵکردنەوەی ئەو ناسنامەیەی کەئێستا دەوڵەتی تورکیا هەیەتی و بەکردەوەش هەنگاو نراوەو کەمێک ئازادی لەبواری میدیاو چالاکی روناکبیریدا دەستەبەر کراوە.

ئەحمەد تورک: بەڵێ، ئەمڕۆ لەتورکیا دیکتاتۆریەت نییە، کەسی رۆشنبیری تورک هەیە کەدەیانەوێت کێشەی کورد چارەسەر ببێت، بەڵام ژمارەیەکی کەمن، رای گشتی و کەسانێ کە لەژێر کاریگەری ئایدۆلۆژیای دەوڵەتدان ئەوانە زۆر زۆرن لەمیدیای تورکیادا لەسەر ئەم باسانە گفتوگۆ دەکرێت، بەرنامەی لەسەر دەکرێت و قسەی لەسەر هەیە، بەڵام بەشێوەیەک نییە کەکێشەکە چارەسەر بکات، دەسەڵاتدارەکانیش نایانەوێ ئەم کێشانە بکەوێتە گۆڕەپانی سیاسی تورکیاو ببێتە جێی بایەخی میدیاکان چونکە دەبێتە ئاستەنگ لەپێش ئەوان بۆ گەیشتنیان بەیەکێتی ئەوروپا جگە لەوەش لەمەسەلەی ئەرمەنیشدا ئاستەنگیان لەپێشە، لەمەسەلەی قورسیشدا ئاستەنگیان لەپێشە، لەبەر ئەم شتانە، کاتێک دەوروبەری تورکیا ئەم کێشانە بێت ناتوانێت لەژێر ئەو گرفتانەدا هەنگاو بۆ ئەو گۆڕانە بنێ. تورکیا لەرەوشێکدایە کەنازانێ چی بکات. لەم رۆژانەدا پەرلەمانی ئەڵمانیا خەریکە بڕیار دەدات کە قەتڵ و عامی ئەرمەن وەک جینۆساید سەیر بکات سەبارەت بەو کێشەیە سەرۆکی ئەمریکا هەرچەندە ناوی نەهێنا بەڵام باسی کرد. لەمەسەلەی قوبرسدا ئەمریکاو یەکێتی ئەوروپا پێیان وایە، کەتورکیا دەبێ ئەم مەسەلەیە چارەسەر بکات، دەربارەی مەسەلەی کوردیش، سیاسەتمەدارو روناکبیرانی کورد، کێشەکە بەردەوام زیندوو دەکەنەوە، لەناو ئەم هەموو کێشانەی تورکیا خۆیدا ئەمە کارێکی زەحمەتە، گۆڕانێکی ئاوا بەدی بهێنێ؟.

چاودێر: باسی شتێکی گرنگت کرد، ئەویش چونی تورکیایە بۆ ناو یەکێتی ئەوروپا، پێت وا نییە یەکێک لەقۆناغە گرنگەکان بەرەو رووی ئازادیەکی فراوان و دروستبوونی دیموکراتی راستەقینە، ئەوەیە کەیەکێتی ئەوروپا بەرەو یەکێتی ئەوروپا بڕوات نەک لەم دۆخەدا بمێنێتەوە؟

ئەحمەد تورک:- ئێمە وەکو کورد دەمانەوێ تورکیا بچێتە یەکێتی ئەوروپاوە لەبەرئەوەی یاسای ئەوروپا لەتورکیادا ناگۆڕدرێت و دەستکاری ناکرێ، تورکیا نەک لەبەرخاتری یەکێتی ئەوروپا هەنگاوی دیموکراتی بهاوێ بەڵکو با بەخواستی خۆی ئەو هەنگاوانە بهاوێ کەنەیتوانی ئەمە بکات، لەبەر خاتری ئەوروپا ئەمە بەڕاستی بەدی نایەت. ئەمڕۆ تورکیا لەبەر یەکێتی ئەوروپا هەندێک دەستکاری لەیاسکانیدا کردووە. بەڵام بۆ کورد ئەمە بەس نییە، پێویستە تورکیا ناسنامەی کوردی و مافی کورد لەناخ و دڵی خۆیاندا قبوڵ بکەن، بەڵام ئەو هەنگاوانەی کەهەڵدەهێنرێ و ئەو فۆرمەی کەدەینوێنێ تەنها لەبەر خاتری یەکێتی ئەوروپایە،

چاودێر: بەڵام کەچووە یەکێتی ئەوروپاوە ناچار دەبێت، ئەو هەنگاوانە بەجدی بهاوێ؟

ئەحمەد تورک: ناچار دەبێت، چونکە ئومێدی ئەوەی نەماوە، کە ئەو شتانە جێبەجێ نەکات، حەز دەکات بچێتە یەکێتی ئەوروپاوە، بەڵام ئەوروپاش دەڵێ تاکو بیرکردنەوەو تێڕوانین و ئایدۆلۆژیای خۆت نەگۆڕی قبوڵ ناکرێی لێرەشەوە رۆژ بەرۆژ دەردەکەوێ کەچونی تورکیا بۆ ناو یەکێتی ئەوروپا لاواز دەبێت و هیوای تورکیا رۆژ بەرۆژ کەم دەبێتەوە، چونکە هەندێ دەوڵەتی ئۆرووپاش نایەوێت تورکیا بچێتە یەکێتی ئەوروپاوە.

چاودێر: بەڵام بۆ رزگاری نەتەوەیی لەباکوری کوردستانیش لەگەڵ لاوازبوونی هیوای تورکیا بۆچوونی بۆناو یەکێتی ئەوروپا، هیوای کورد کەمتر نابێتەوە.

ئەحمەد تورک: ئەگەر تورکیا نەچێتە یەکێتی ئەوروپا، بۆ کورد ئاستەنگێکی گەورەیە، کاتێ تورکیا بێ هیوا بێت لەئەوروپا، لەسەر گەلی کوردیش زوڵم و ستەم زیاد دەکات و لەبەردەمیدا ئاستەنگی گەورە دروست دەبێ.

چاودێر: گرفت و کێشەی کورد لەلایەک و گرفتی نێوان دەسەڵاتەکانی تورکیا، لەدەسەڵاتی عەسکەری، دەسەڵاتی پارتەکان لەلایەک، تورکیا بۆ خۆی پێکهاتەیەکی ئاڵۆزی هەیە، تورکیا بەم شێوەیە بۆ کوێ دەڕوات؟

ئەحمەد تورک: ئەگەر کێشەی کورد نەبوایە رەنگ بوو، دەوڵەتی تورکیا لەڕێگەی دیموکراتیەوە هەنگاوێکی بهاویشتایە، بەڵام لەبەر کێشەی کورد ناتوانن هیچ بکەن، بڕوامان وایە ئەگەر کێشەی کورد نەبوایە تورکیا دەیتوانی شتێک بۆ خۆی بکات. دەوڵەت دەڵێ ئێمە مافی کورد چەند زیاتر بدەین، کورد هەر رازی نابێت و داوای جیابونەوە دەکەن، لەبەر ئەم مەترسیە ناتوانن هیچ هەنگاوێک بنێن.

چاودێر: گەورەترین کێشەی دەوڵەتانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست نەبوونی دیموکراتیە، هەموو شەڕەکانیش لەسەر دیموکراسیە، پێت وا نیە لەبەرانبەر ئەو دۆخەی ئێستای تورکیا ململانێی دیموکراتی باشترین رێگە چارە بێت.

ئەحمەد تورک: ئێمە ئەم شتانە بەهەموویان دەڵێین، بۆکورد، یەکێتییەکی فراوان، بیرکردنەوەیەکی فراوان، لەبواری کێشەکەدا، دیالۆگێک و یەکێتییەک نییە، هەرچەند ئێمە قسە لەسەر تورک دەکەین، بەڵام لەناو خۆشماندا کەموکوڕی هەیە بۆ خەباتی دیموکراتی، بۆ ناسنامەی گەلەکەمان، بۆ چارەسەری کێشەی کورد سیاسەتێکی فراوان هێشتا نەبووە، هەرچەندە لەپرۆژەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستی گەورەدا، لەپرۆژەی یەکێتی ئەوروپاو لەمەسەلەی ئەرمەندا، بڕیارو پرۆژەی نییە، کوردیش لەسەر مەسەلەی ئەوروپا بێ بەرنامەیەو لێکنزیکی نییە. ئەمەش، ئاستەنێگێکی گەورەیە لەپێشماندا.

تا ئەمانە چارەسەر نەکەین ناتوانین ئەو خەباتە دیموکراتیە بەڕێ بکەین.

چاودێر: دەکرێ کێشەی نەبوونی دیموکراتی باش بقۆزینەوە بۆ چارەسەری کێشەی کورد؟

ئەحمەد تورک: لەم سەردەمەدا واتە لەسەدەی ٢١ دەبێ ئێمە خەباتی دیموکراتی بەرەوپێش بەرین، چارەسەری کێشەکان بەڕێگەی چەکداری چارەسەر نابێت، من ئاوای دەبینم گشت جیهان

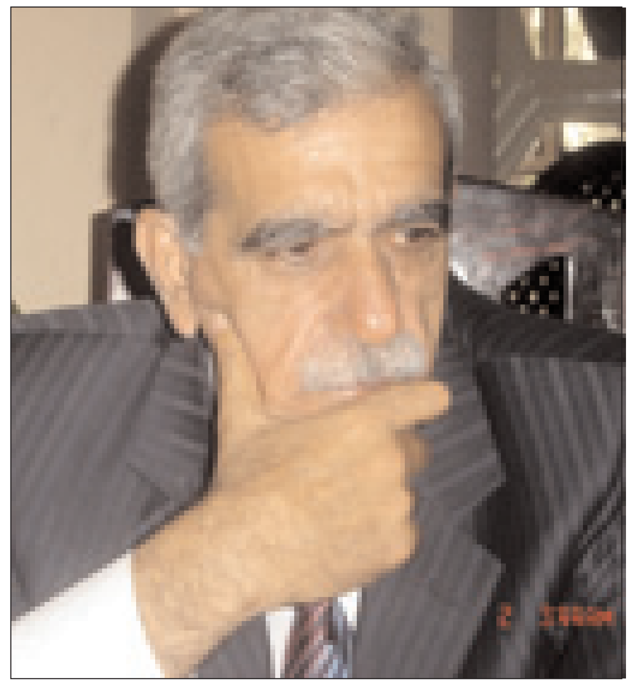

ئەمڕۆ خەباتی چەکداری بەچاوێکی باش سەیر ناکەن، واتا یارمەتی خەباتی چەکداری نادەن، جیهانی ئەمڕۆ هاوکاری خەباتی دیموکراتی دەکەن، لەبەرئەوە پێویستمان بەوەختێک هەیە، دەبێ گۆڕانکاری لەخۆماندا بکەین، خەباتی دیموکراتی لەناخی خۆماندا بچەسپێنین و لەبیرکردنەوە ماندا دیموکراتی بین، و بەکردەوەش دیموکراتیانە بین، تا بتوانین خەباتی دیموکراتیانە فراوان بکەین و کێشەکانمان تەنها بەم شێوەیە چارەسەر دەبێت لەگەڵ تورکیشدا دیالۆگی نێوانمان زیاتر بکەین، تا بزانن لەداواکاریەکانمان دا، داوای مافی خۆمان دەکەین، پێویستە رێگای دیموکراتی کوردیش قبوڵی بکات، بەڵام تا خەباتی چەکداری هەبێت، ناتوانین ئەوەی دەمانەوێ بەڕێگەی دیموکراتیانە بەدەستی بهێنین.

چاودێر: هەندێک لەپارتە کوردیەکان دەیانەوێت بەو رێگە دیموکراتیە کاربکەن، بەڵام ئەمڕۆ P.K.K چۆتەوە ناو خاکی تورکیا و دەیەوێت خەباتی چەکداری و شەڕی بەرەیی هەڵگیرسێننەوە، لەنێو هەردوکیاندا پێت وایە کامیان گرەوی سەرکەوتن دەبەنەوە.

ئەحمەد تورک: بەبڕوای من خەباتی دیموکراتی دەتوانێت دەستەبەری هەموو شتێک بکات و بەخەباتی چەکداری هیچ چارەسەر نابێت.

چاودێر: کەواتە ئایندەی P.K.K و پرۆژەکەی هیچ بەهیچ ناکات.

ئەحمەد تورک: من وای دەبینم خەباتی دیموکراتی مەودای فراوانی هەیەو ئەمە ئێمە سەردەخات.

چاودێر: کۆمەڵێک پارت لەباکوری کوردستان سەریان هەڵداوە، هەندێکیشیان

پانزە ساڵ پێش ئێستا هەڵەبجە روویدا ئەمریکا هەر هەمان ئەمریکای ئەوکات بۆ هیچ دەنگی نەکرد، بەهەزاران گوندی کوردستان روخێنرا بوو دەنگ نەبوو. ئەمڕۆ کە پرۆژەی رۆژهەڵاتی ناوەندی گەورە هەیە، بەبێ کورد بەڕێوەناچێت بۆیە ئەمریکا دەیەوێت ئەم پەیوەندیە لەگەڵ کورددا دروست بکات

پارتی گەورەن، وەکو بیستومانە ئێوەش دەتانەوێ پارتێک دروست بکەن؟

ئەحمەد تورک: بەڵێ خەباتێک لەم شێوەیە هەیە، ئێمە دەمانەوێت پارتێکی تر دروست بکەین، دیموکراتی، جەماوەری بەناسنامەی کوردی کەپێی دەڵێن (DTP) واتا پارتی کۆمەڵی دیموکراتی.

ئامانج و داخوازی ئێمەش ئەوەیە کە کێشەی کورد بەڕێگەی دیموکراتی چارەسەر بکرێ دیالوگێکی فراوانیش لەناو خۆماندا دروست بکەین. تائێستا DEP دا لە HEP دا کە لەگەڵیان ئیشمان کردووە، دەتوانین ئەوانیش بەلای خۆماندا بهێنین و پارتێکی گەورەتر دروست بکەین.

چاودێر: ئەو خەباتەی ئێوە کە دەیکەین داخراوە، دەنگۆی نییە لەدەرەوەی تورکیا بەکەمی دەبیسترێ، ئایا دەتوانن بەم شێوەیە سەرنجی دنیا بۆ لای خۆتان رابکێشن.

ئەحمەد تورک: هەلومەرجی تورکیا جیاوازە، بۆ نمونە ئێمە لەدیاربەکر، لەئورفە، مێردین لەو شارانەو شاری تر کۆبونەوەی فراوانمان سازکرد، لەهەر کۆبونەوەیەکیاندا ٣٠٠٠-٤٠٠٠ کەس ئامادەبوون بەڵام میدیای تورکیا هیچ باسی نەکرد، میدیای تورک شتێک کەپەیوەندی بەکێشەی کوردەوە هەبێت نایەوێت رایبگەیەنێت هەلومەرجی ئێمە وایە، کەتابتوانین دەنگی خۆمان بەجیهان بگەیەنین، ئەو ئیمکانیەتەمان نییە، رۆژنامەو تیڤی خۆمان نییە، تەنها (رۆژ تیڤی) باسی ئەم خەباتەی ئێمە دەکات (Gundem) رۆژنامەی ئێمەیە، بەڵام رۆژنامەی تورک هیچ لەسەر چالاکی ئێمە بڵاوناکاتەوە.

چاودێر: ئەی بۆ میدیاکانی خۆتان بەهێز ناکەن.

ئەحمەد تورک: راستە بەڵام ئەمە پەیوەندی بەئابوریمانەوەیەو ئیمکانیەتمان بۆ خەباتێکی وا فراوان کەمە، ئەم خەباتەی ئێمە دەیکەین هەر کەس لەگیرفانی خۆی کاردەکات.

چاودێر: پێت وا نیە سیاسەتی ئەمریکاو لۆژیکی ئەمریکی بۆ مامەڵە لەگەڵ کوردا گۆڕانی بەسەردا هاتووە، بەڵام بۆکوردی باکور جیاوازە، چونکە پەیوەندی تورکیاو ئیسرائیل لەلایەک و کاریگەری لۆبی ئیسرائیل لەلایەکی ترلەئارادایە.

ئەحمەد تورک: کاریگەری لۆبی ئیسرائیل لەسەر ئەمریکا هەیە، ئیسرائیل دۆستی ئەمریکایە، لەبواری ستراتیژی و لۆجستیشدا، ئەمریکا لەرۆژهەڵاتی ناوەندا ئەمریکا بڕوای بەئیسرائیل هەیە، و ئەمریکاو ئیسرایلیش هاوپەیمانن تورکیاش لەگەڵ ئیسرائیل پەیوەندی هەیە، هەتا پەیوەندی لەشکریشی جارجارە دروست دەبێ، لەلایەکی ترەوە، تورکیا ٩٧٪ی موسوڵمانە سەرەڕای ئەمەش ٥٠ ساڵە پەیوەندی تورکیا لەڕووی ئیستخباراتی و سەربازی بەئیسرائیلەوە هەیە، لەبەرئەمە تورکیا لەسەر مەسەلەی فەلەستین ناچار دەبێت لەسیاسەتێکی دووڕوو بەکاربهێنێ.

چاودێر: بەڵام لەناو ئەمانەدا کورد چییە؟

ئەحمەد تورک: پێش هەر شتێ تورکیا بڕوای وایە کەئیسرائیل پاڵپشتی کوردە و سەرەڕای ئەمەش، پەیوەندی سەربازی نێوان تورکیاو ئیسرائیل هەر بەردەوامە.

چاودێر: لەنێوان دۆستایەتی تورک و ئیسرائیلدا، ئەمریکا هەیە. کوردو ئەمریکاش ئێستا دۆستن، ئەمە چی دەگەیەنێ.

ئەحمەد تورک: ناتوانین بڵێین کوردو ئەمریکا دۆستن ئەمە هێشتا زووە.

چاودێر: بەڵام بەهاتنی ئەمریکا بۆ عێراق و جێگیربوونی پەیوەندیەکانی نێوان ئەمریکا تورکیا کاڵ ناکاتەوە کورد نابێتە بەدیلی تورکیا لەم ناوچەیەدا.

ئەحمەد تورک: سیاسەتی دۆستانە بەساڵ و دوو ساڵ دەرناکەوێت، پانزە ساڵ پێش ئێستا هەڵەبجە روویدا ئەمریکا هەر هەمان ئەمریکای ئەوکات بۆ هیچ دەنگی نەکرد، بەهەزاران گوندی کوردستان روخێنرا بۆ دەنگ نەبوو. ئەمڕۆ کە پرۆژەی رۆژهەڵاتی ناوەندی گەورە هەیە، بەبێ کورد بەڕێوەناچێت بۆیە ئەمریکا دەیەوێت ئەم پەیوەندییە لەگەڵ کورددا دروست بکات.

بەڵام ئەمڕۆ سیاسەتمەدارەکان و دەوڵەتی تورکیاش پێیان وایە هەرێمی کوردستان لەژێر دەستی ئیمپریالیزمی ئەمریکادایەو کوردیش فەرمانی ئەمریکا جێبەجێ دەکات. ئێمەش پێیان دەڵێین ئێوە ١٠٠ ساڵە هاوپەیمانی ئەمریکان لەبەرئەوەی ئەمڕۆ ئەمریکا هەڵوێستێکی باشی هەیە بەرامبەر کوردو رێگایەکی بۆ کردۆتەوە، بۆ ئێستا لەدژی ئەمریکا قسە دەکەن

چاودێر: لەکۆتایی ئەم چاوپێکەوتنەدا زۆر سوپاس.

ئەحمەد تورک: سوپاس بۆ ئێوەش، بەڵام بەداخەوە کەزمان کێشە بوو لەگفتوگۆکەماندا.■

سوێندە قرتاوەکە!!

سیروان گەرمیانی

□ کێشەی سوێندخواردنە قرتاوەکە، کێشەیەکی سیاسیو یاسایی تازە سەرهەڵداوی کابینەی نوێی عێراقە، بەسەرۆکایەتی د. برایم جەعفەری. کە کێشەکە، سەراپا لەبەرامبەر گەلی کوردستاندا قوت کراوەتەوە.

د. برایم جەعفەری، رابەری حیزبی دەعوەی شیعەیە(التنظیم الداخل). یەکێکیش بووە لەو سیاسەتمەدارە ناودارانەی لەدەرەوەی وڵاتدا ژیاوە. هەتا کۆنگرەی لەندەنیش بۆ ئۆپۆزسیۆن ساز کراوە، جەعفەری دژی هاوپەیمانی بووە لەگەڵ ئەمریکادا. تەنانەت کە لە (لەندەن)دا بووە، سەردانی بارەگای ئەو حیزبانەشی نەکردووە کەپێش روخاندنی سەدام، دۆستایەتی ئەمریکایان دەکرد. چونکە پێی وابووە کەکرێی ئەو بارەگایانە، موخابەراتی ئەمریکا دەیدا!!!

لەو ماوە دوورودرێژەشدا، حیزبی دەعوە (باڵاکەی جەعفەری) بەرەسمی عێراقی دیموکراتیو کوردستانی فیدراڵی، قبوڵ نەکردووە.

کاتێک.. روخاندنی رژێمی سەدام بوو بەڕاست. د. جەعفەریو حیزبی دەعوە، نەرمتر بوون. کەسەدامیش روخا، ئیتر رازی بوون بێنە ناو مەجلیسی حوکمو لەناو مەجلسەکەشدا، هەموو پۆستێکیان دەویست. تەنانەت د. جەعفەری، بەپێی پیتی ئەبجەدی، یەکەمین سەرۆکی سەرۆکایەتی عێراقی بەرکەوت. ئیدی لەوە بەدوا، جەعفەریو حیزبی دەعوە، بوون بە بەشێک لەپرۆسەی دامەزراندنەوەی عێراقو لەناو ئەم پرۆسەیەشدا، کەبەهاوپەیمانی ئەمریکاو پاراستنی سوپای ئەمریکا بەڕێوەدەچێ، هەڵپەیانە زۆرترین دەستکەوتیان هەبێ، هەتا لەهەڵبژاردندا چونە ناو لیستی ئیئتلافی شیعەو لەناو ئەو لیستەدا، بێگومان پایەی شیعەگەرایی جەعفەری هێندە بەهێز بوو، سیستانی دانانی جەعفەری لەنوێنەری مەجلیسی ئەعلاو ئەحمەد چەلەبیو کەسانی دیکەش، پێ باشتر بوو.

د. جەعفەری، پێش ئەوەی لەخەمی سەرەک وەزیران بڕەخسێ، سەردانی کوردستانو هەردوو حیزبو دەسەڵاتە کوردستانیەکەی کردو گفتی پێدا بوون، پابەندی دیموکراتیو فیدراڵیەت دەبێ. گوتبوشی:

مـن دڵنیاتان دەکەم کە هیچ گرێ کوێرەیەکی ئایدیۆلۆژیەتی ناسیۆنالیستی عەرەبیم بەرامبەر کورد نییە، من پیاوێکی ناسیۆنالیستی نیم، هەتا مەترسیم لەسەر گەلی کورد هەبێ.

وا دیارە.. هێزە کوردستانیەکان دڵنیا بوبون لەوەی شیعە، جەعفەری کردۆتە کاندیدی سەرەکی سەرەک وەزیرانی خۆی. بۆیە، ئەمانیش پەسەندییان کردبوو.

لەو چەند مانگەی کێشەکانیش لەسەر پێکهێنانی کابینەی عێراق هەبوو، د. جەعفەری لەسەر عێراقی دیموکراتو کوردستانی فیدراڵ، قسەیەکی ئەوتۆی نەکردووە هێزەکانی لیستی هاوپەیمانی کوردستانی دردۆنگ بکات. هەتا، دوا بڕیاری پەرلەمانی عێراقی وەرگرتو دڵنیا بوو، کاتێک لیستی کابینەکەی بەنیوەچڵی ساغکردەوەو پەرلەمانیش بڕیاریان دا پێکهێنانی حکومەتەکە، بەو کەمکورپیانەش، پەسەند بکەن. ئیدی، جەعفەری دەستی ئاوەڵا بووە، وردە وردە بچێتەوە سەر رەگەزە شیعەگەرییەکەیو لەسوێندخواردنەکەوە، پوازێکی خراپی داکوتایە ناو قەدی رێکەوتنامەکانی نێوان لیستی کوردستانیو لیستەکانی دیکە، ئەویش، لەدەقی سوێندخواردنەکەدا، فیدراڵیەتی قرتاندووە. ئەمە جگە لەوەی لەوتاری دامەزراندنی سەرەکایەتیدا، دیموکراتی فەرامۆش کردبوو. لەوەش زیاتر، دیسان فیدراڵیەتی قرتاندبوو. سەرباری ئەمانەش، تەنانەت باسی گۆڕە بەکۆمەڵەکانی کوردستانو شەهیدانی کوردستانیشی، پشت گوێ خستبوو. تەنها باسی قوربانی شیعەکانو سەرکردە ناسراوەکانی شیعەکانی کردبوو. لێرەوە، جەعفەری، زەنگێکی شیعەگەرای مەترسیداری لێداوە. کەلەسەروەستانی، زۆر پێویستە.

دەپرسین:

کێ دەسەڵاتی هەبوو سوێندێکی یاسایی بڕیار لێدراو بگۆڕێ، کەهەم مەجلیسی حوکم پەسەندی کردبوو، هەم حکومەتی د. ئەیاد عەلاوی سوێندی یاسایی پێ خواردبوو. ئەگەر د. جەعفەری گۆڕیویەتی، پێویستە سزای یاسایی لەسەر ئەم پێشێلکارییە یاساییە بدرێ. خۆ ئەگەر کەسێکی دیکەی نزیک یان دوور لە د. جەعفەری، سوێندەکەی گۆڕیووە، پێویستە خودی د. جەعفەری سزای توندی ئەو کەسە بدا، کە لەیەکەمین چرکەساتی پێکهێنانی حکومەتەکەیدا، دوچاری قەیرانی قرتاندنی فیدراڵیەتی لەسوێندەکە،کردووە.

لەو چەند رۆژەدا، زانیارییەکان وایان گەیاند کە د. جەعفەری، خۆی سوێندکەی گۆڕیووەو بەدەست خەتی خۆیشی دایڕشتۆتەوە. کە لەئەنجومەنی وەزیرانیش دا، لێیان پرسیووە سوێندەکە بۆچی قرتاوە، نکولی لێکردووەو گفتی داوە، گوایە، لێی دەکۆڵێتەوە.

بێگومان خۆش نییە، سەرەک وەزیران کاری وای کردبێ، ناخۆشترئەوەیە، ئەمکارە، بەنەخشەو بەرنامە کرابێ، لەمە ناخۆشتریش ئەوەیە کە ئەم نەخشەیە، لەمەودوا، لەبڕیارو بەرنامەکانی د. جەعفەریو کابینەو کارەکانیدا، بەردەوام رەنگ بداتەوە. کە

کێ دەسەڵاتی هەبوو سوێندێکی یاسایی بڕیار لێدراو بگۆڕێ، کەهەم مەجلیسی حوکم پەسەندی کردبوو، هەم حکومەتی د. ئەیاد عەلاوی سوێندی یاسایی پێ خواردبوو. ئەگەر د. جەعفەری گۆڕیویەتی، پێویستە سزای یاسایی لەسەر ئەم پێشێلکارییە یاساییە بدرێ

بێگومان، حاڵ وا بڕوا، کێشەی د. جەعفەری لەگەڵ لیستی هاوپەیمانی کوردستان، دەچێتە ئاستێکی مەترسیدار، کەدوور نییە، لیستی هاوپەیمانی ناچار بن، لەپەرلەمانی عێراقدا، متمانەی لێ بسەننەوە.

لەهەموو حاڵەتێکیش دا، هەرگیز نابێ ئەم قرتاندنەی سوێندەکە، بەسەر قرتینەراندا تێپەرێ. بەڵکو پێویستە، پەیگیری یاسایی هەتا دوا سەرەنجامو بڕیار، بکرێ.■

لوبنان.. لەنێوان تەقینەوەی ترسناک و ململانێی سیاسیدا

داهێن هاشم×

□ ئێستالوبنان لەبەردەم گۆڕانکارییەکی گەورەدا یە وگەمەی دیموکراتی لەو وڵاتەدا گەرمە ، خێرایی گۆرانکارییەکان یان خەست بونەوەی ململانێ سیاسیەکان زۆرتر لەوکاتەوە دەست پێ دەکات ، کەسەرەک وەزیرانی پێشوی لوبنان لە ١٤شوباتی ڕابوردودا تیرۆرکرا.

لوبنانیەکان ، گەلێکی ئازادی خوازن ، دەیانەوێت دوای چەندین ساڵ شەڕی ناوخۆو داگیر کاری ، بەئازادی بژین و هەڵبژاردنێکی ئازادو سەربەخۆ دوور لەدەست تێوەردانی دەزگاو دامەزراوەهەواڵگرییە جۆراو جۆرەکانی ناوچەکە، ئەنجام بدەن، لەم سەرو بەندەی هەڵبژاردنانەدا، دوای تیرۆر کردنی حەریری تائێستا پێنج ڕوداوی تری تەقینەوەی ترسناک، لەلوبناندا ئەنجام دراون،... تەقینەوەکان ،تەقینەوەی بێ نەخشەو پیلان نیە ، بەڵکو نەخشە کێشراون ئامانجی وردییان هەیە، دوا تەقینەوەشیان کەلەچەند ڕۆژی ڕابوردوولەبەردەم کەنیسەیەکی مارۆنیدا ئەنجام درا ، جگە لەکەنیسەکە یەکێک لەئێزگەکانی مەسیحیەکانیشی کردبوە ئامانج .

دواتەقینەوە لەکاتێکدا یە ، کەلایەنگرانی (میشل عون) گەورە ترین نەیاری حکومەتی سوریا، لەخۆ ئامادەکردندابوون بۆپێشوازی لەسەرکردەیەکی سەربازی و سیاسی وڵاتەکەیان ،کەڕۆژگارێکی زۆر لەململانێ و هەوڵدا بووە بۆ وەدەرنانی هێزە سەربازییەکانی سوریا .هەرئەویش بۆیەکەمین جارلەساڵی ١٩٨٩ (شەڕی ئازادی) لوبنانی لەدژی سوریەکان ڕاگەیاند .

جگە لەوەی تەقینەوەکە یەکێک لەو ئێزگانەی کردبوەئامانج کەبەتوندی دژی مانەوەی هێزەسوریەکانە لەو وڵاتەدا.

هەندێک چاودێرانی سیاسی لەلوبنان و لایەنگرانی (رەوتی نیشتمانی) ئاماژە بەوەدەکەن کەئێستا پاشماوەکانی دەزگا هەواڵگرییەکانی سوریاو لایەنگرانی ئەووڵاتە، لەلوبناندا، لەپشت ئەنجامدانی کردەوە تیرۆررستیەکانەوەن، چونکە کشانەوەی هێزەکانی سوریا، سەرباری ئەوەی مایەی خۆشحاڵی زۆربەی گەلی لوبنانە، لەهەمان کاتدا ، بەرژەوەندی هەندێک هێزی سیاسی دەخاتە بەر مەترسی.

گەڕانەوەی (میشل عون)یش دەبێتە مایەی ، یەکبونی سیاسەتی لوبنان و گەڕانەوەی ئازادی و گۆڕانکاری گەورە لەژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی لوبنان ، لەڕاستیدا لەگەڵ گەڕانەوەشی ڕۆژی ٧ی ئەم مانگە، کەبەدەیان هەزارکەس لەپێشوازیدا بوون، لەودیو شوشەیەکی گولە بەندەوە (عون) زۆر بەتوندی هێرشی کردە سەر سیاسەتەکانی سەرۆکی دەوڵەت و ڕاشی گەیاند (کەئیتر نمونەیەکی کۆنمان لەدەستەڵاتدا ناوێت کەدەستی گرتوە بەسەر سیاسەتی وڵاتەکەدا).

ئەمانە ئەوڕاستیەمان بۆڕوندەکەنەوە ، کەدەوڵەتی سوریا تائێستا کاریگەری لەگۆڕەپانی سیاسی لوبنان ماوە، بەڵام کاریگەرییەکی کزو لاوازە، پێدەچێ بەدەسەڵات گرتنەدەستی (میشل عون) و هاوپەیمانەکانی، ئەم کاریگەریە کزو لاوازەش نەمێنێ، هەرلەناو ئەو کێشەو ململانی یانەدا، (ولید جنبلات) سەرۆکی حزبی تەقدمی اشتراکی کەڕۆڵێکی دیاری هەیە لەئاراستەکردنی نەیارانی حکومەت، لەوەڵامی پرسیارێکداسەبارەت بەتەقینەوەکانی ئەم دواییەی لوبنان ،هیچ ئاماژەیەکی بەڕۆڵی سوریا لەوکردەوانەدا نەکرد،بەڵکو(جنبلات) زۆرترجەختی لەسەر کەمتەرخەمیەکانی سەرۆکی وڵاتەکەی کردو تاوانباری کردکەدەستی هەبێت لەپشت تەقینەوەکانەوە، بەبڕوای (جنبلات) دەیەوێت بەهۆی ئەم کارە ترسناکەوە سەرنجی مەسیحیەکانی وڵاتەکەی بۆخۆی راکێشیو دەشیەوێت هەستی ئاینی مەسیحیەکان لەبەرامبەر تایفەو نەتەوەکای تری وڵاتەکە، لەقازانجی خۆی بەکاربهێنێت .

هەربۆیە لەڕۆژی دوایی تەقینەوەکەی شاری (جونیە) نەیارانی لحود لەپەرلەمانی لوبنان داوایانکرد کەسەرۆکی دەوڵەت پێویستە بدرێتە دادگای باڵاو سزابدرێت بەرامبەر پێشلکردنی دەستوری وڵات، دوای ئەونامەیەی ئاراستەی پەرلەمانی کردوە سەبارەت بەهەڵبژاردنەکانی داهاتوی وڵاتەکە.

هەرلەنێو ململانێکانی لوبناندا(حرکت امل)کەزۆرترپێدەچێت لەقازانجی نەتەوەیی عەرەبی کاربکات ، کردەوەتیرۆریستەکان دەبەستێتەوەبەبونی کاریگەری دەزگای هەواڵگری اسرائیلی کەئەمەیان کەمتر جێگای باوەری چاودێرانی سیاسییە، چونکە ئەنجامدانی هەڵبژاردن و بونی سیستەمێکی دیموکراتی سەربەخۆ لەلوبنان ، بەر لەهەموو شتێک، لەقازانجی دەوڵەتی ئیسرائیلە، بەتایبەتی مەسەلەی چەک داماڵینی (حزب لله) ی لوبنانی کەئێستا بۆتە یەکێک لە داواکاریەکانی نەتەوە یەگرتووەکان ، کە پێویستە حکومەتی لوبنان ئەنجامی بدات .

جگەلەمەش سەرکەوتنی باڵی (عون) لەهەڵبژادندا کەتەیارێکی سەرسەختی حکومەتی سوریایە، ئەگەرقازانجی نەبێت ئەوا هیچ زیانێکی بۆ دەوڵەتی ئیسرائیل نابێت، ململانێکان تادێ گەرم تر دەبێت تا ئەو رادەیەی جێگری سەرۆکی نەواب، کەهاوپەیمانێکی لحود بوو، لەهەڵویستێکی نوێدا داوای کرد پێویستە لحود دادگای بکرێت، لەلایەکی ترەوە (جەنبلات) گەرانەوەی (میشێل عەون)ی بەتوسونامی پێناس کرد. پرسیارێک کەلەدوای هەموو ئەم گۆرانکایەوە دەکرێت، ئەوەیە ئایە لوبنانیەکان دوای کشانەوەی هێزەکانی سوریا لەبڕیاری نێو دەوڵەتی ژمارە (١٥٥٩) لەنێو گەرمەی ئەم توندو تیژیەداو کرانەوەی دەرگاکانی وڵاتەکەیان بەڕوی دەزگاو دەڵەتە جۆراوجۆرەکان و کارەساتە ترسناکەکانی تەقینەوەو جولانەوەی هەستی ئاینی و نەتەوەیی، دەتوانن جارێکی ترلە وڵاتێکی ئارام وخاوەن سەروەری دا بژین؟.

وەڵامی ئەم پرسیارانە کاتێک دەدرێتەوە کەهەڵبژاردنەکان بەبێ کێشەی گەورە ئەنجام بدرێت و سەرکەوتووانی هەڵبژاردنەکانیش لەلایەن گرانی دیموکراسی و سەربەخۆی بن.

×خوێندکاری کۆلیژی زانستە سیاسیەکان.■

سوریا، شکستی دوا سەنگەری دەوڵەتی ناسۆنالیزمی عەرەبی

سەرکەوت عەبدوڵڵا

□ بزوتنەوەی بەرەو دەوڵەت دامەزراندنی ناسۆنالیزم، لەرۆژئاوادا بەهۆی سەرکەوتنی شۆڕشی پیشەسازی و بڵاوبونەوەی رۆشنگەریو پێکهاتنی سروشتی چینەکانەوە، پەیامی مێژوویی بەدیهێنا، بەڵام ناسیۆنالیزم بەهۆی سەرهەڵنەدانی شۆڕشی پیشەسازیو نەبوونی پێشینەیەکی رۆشنگەری و هێرشەکانی کۆلۆنیالیزم و کاریگەرییەکانی ئاینیەوە، نەیتوانی سەربکەوێت، ئەم سەرنەکەوتنە، چەندین نەتەوەی بەداگیرو دابەشکراوی هێشتەوە، وەکو کورد، تامیل، بلوچ، ئەرمەن.. هتد، لەو شوێنەشدا دەوڵەتی بەناو نەتەوەییش دامەزرێندرابێ، ئەم دەوڵەتانە

هیچ یەکێتیەک لەجیهاندا بەئەندازەی ئەو یەکێتیانەی وڵاتانی عەرەبی زوو هەڵنەوەشایەوە کە لەشەستەکانەوە بەکاڵو کرچی بڕیاریان لێ درا

لەبەدیهێنانی سیستەمێکی دیموکراتیو مۆدێرندا شکستیان خوارد. پاکستان، بەنگلادش، ئەفغانستان و دەوڵەتانی عەرەبی نمونە دیارەکانن، ئەم نەتەوە بێ دەوڵەتو خاوەن دەوڵەتانەی کەبەدوو شێوەی جیا لەبەدیهێنانی سیستەمێکی دیموکراتی و مۆدێرندا سەرنەکەوتن، چارەنووسی سیاسییان گوێزرایەوە بۆ هەزارەی سێهەمو ئەم ئاڵوگۆڕانە کە لەم سەردەمەدا بەڕێوەن.

لەناو ئەو بزوتنەوە نەتەوەییەی دەوڵەتە نەتەوەییە سەرنەکەوتوانەدا، نەتەوەو دەوڵەتانی عەرەبی بەشی شێری ژێر کەوتنیان بەرکەوتووە، لەناو ئەم نەتەوەیەدا، نە بزوتنەوەی ناسیۆنالیزمی یەکێتی خوازی سەرکەوتو نەوەکو دەوڵەتانی عەرەبیش توانیان لەبەدیهێنانی دیموکراسیو پێشکەوتنی هاوچەرخ سەربکەون. تەنانەت لەمەدا پووچ دەرچوون. کەبێگومان، ئەم هەموو شکستە بەڕێکەوت لەنەتەوەی عەرەب نەئاڵاوە، بەڵکو هۆی بابەتیو خۆییان هەیە. ئەگەر جارجار باری بابەتیش هەڵکەوتبێ، ئەوا باری خۆیی بزوتنەوە سیاسیەکانی هێندە خراپ بووە، نەک سودیان لەبارە بابەتیەکە وەرنەگرتووە، بەڵکو لەباریشیان بردووە. باشترینی ئەو بارە بابەتیە سەردەمی جەمال عەبدول ناسرە، کەدەشیا سەرکەوتنێکی هەتا رادەیەکی باش بەدی بێ، بەڵام، لەباریان برد. هیچ یەکێتیەک لەجیهاندا بەئەندازەی ئەو یەکێتیانەی وڵاتانی عەرەبی زوو هەڵنەوەشایەوە کە لەشەستەکانەوە بەکاڵو کرچی بڕیاریان لێ درا.

هەمیش لەو هەوڵانەدا سوریا یەکێک بووە لەدەوڵەتانی عەرەبی کەئاڵای ناسیۆنالیزمو یەکێتی عەرەبی هەڵکردووەو هەموو لێکدانەوەیەکیشی بەستۆتەوە بەو ئاراستە ناسیۆنالیستیەوە.

نیو سەدەی رابردوو، سوریا خۆی بەسەنگەری پتەوی بزوتنەوەی ناسیۆنالیزم زانیوە. لەدوای رێکەوتننامەی کامپ دیڤیدی میسرو ئیسرائیلەوە، سوریا گاڵەی بەعێراقو عێراقیش گاڵتەی بەسوریا لەسەر دڵسۆزی بۆ ناسیۆنالیزم کردووە، هەتا عێراق کوێتی داگیرکرد، لەوە بەدوا، ئیتر سوریا بەتاقانەی وڵاتانی بەرگری عەرەبی بەرامبەر ئیسرائیل مایەوە - لیبیا لەدوورەوە هەرچیەکی دەکردو هەڵدەڕشت بۆ عەرەب، باوەڕی پێنەدەکرا هەتا خۆشی بێزار بوو، ئیدی بای دایەوە بۆکیشوەری ئەفریقا. سوریاش وەکو دەوڵەتی تاقانەی عەرەب رووبەڕووی دەوڵەتی ئیسرائیلی، دۆش داما، بەڵام لەلاف لێدانی سەرکەوتنی عەرەب دژی ئیسرائیل نەدەکەوت. ئەم لاف لێدانە وەکو جاران بیروڕای گشتی عەرەبو جیهانی چەواشە نەدەکرد، تەنانەت فەلەستینیەکانیش، چونکە هەلومەرجێکی نوێی جیهانی خولقاکەچیکە ئەو دروشمانەی سوریاو هێزە ناسیۆنالیستە عەرەبیەکان کاریگەریان کزکزببوو.

هەلومەرجی جیهانی لەم سەردەمەدا، پێچەوانەی سەردەمەکانی تر، زۆر بەخێرایی گۆڕانکاریەکان دەخولقێنێو پێکهاتە دواکەوتووەکانیش زوو دەخاتە ژێر فشارەوە. ئەمەش تایبەتمەندی ئەم سەردەمەیە کەجیای دەکاتەوە لەسەردەمەکانی رابردوو. سوریا توانیبووی بەو تێزە ناسیۆنالیستیانەی درێژە بەدەسەڵاتی خۆی بدا. بەڵام لەم چەند ساڵەدا ئەو بوارەی نەما. ئێستا خراوەتە گۆشەیەکەوە بەخێرایی ئەسپێکی رەسەنی عەرەبی، لوبنان بەدەرکرا.

بەم پاشەکشێیەی سوریا لەلوبنان، ئیتر سوریا ئەو سەنگەرە نەتەوایەتیەش جێدێڵێ کە لەدوای کەم دیڤیدو داگیرکردنی کوێتەوە، بۆتە پارێزەری، وا دیارە سوریا خۆشی لەم هەلومەرجە تێگەیشتبێ، بۆیە، بڕیارە لەمانگی پێنج دا، حیزبی بەعسی سوریا، کۆنگرە ببەستێو تیایدا بە بەرنامەو پرۆژەو پێکهاتەی حیزبایەتی خۆیدا بچێتەوەو سەرلەنوێ، لەبەر رۆشنایی گۆڕانکاریەکانو فشارەکانی سەر ناوچەکەو دەوڵەتانی وەکو سوریا، بڕیاری نوێ بدا. واش چاوەڕوان دەکرێ سەرکردایەتی نەتەوایەتی سەر بەسوریا هەڵبوەشێتەوە، ئاڵوگۆڕ لەسەرکردایەتی قوتریدا بەدی بهێنن. کرانەوەی زیاتریان بۆ گۆڕانکاری هەبێ. نیمچە ئازادیەکیش دابین بکەن. ئاوڕێکیش لەکورد بدەنەوە، لایەنی کەم سەرەتایترین مافی هاوڵاتی کەناسنامەی نیشتیمانیە بەکورد رەوا ببینن.

ئەمانەش هەموو وا دەکەن، سوریا لەدۆخی ناسیۆنالیستی نیو سەدەی رابردوو وەربچەرخێ بۆ دۆخی دەوڵەتێکی ئاسایی عەرەبی. دووریش نییە بەشار ئەسەد بیەوێ سوریا وەکو میسر، یان وەکو تونس لێبکات.

سەرەڕای هەموو ئەو راستیانە، جێی خۆیەتی بپرسین کەئاخۆ، سوریا بەم ریفۆرمانەی چاوەڕوان دەکرێ. ئایا دەتوانێ ئەو هەموو توانانەی ئەنجامێ داون سەرفراز لێیان بیێتەدەرو ئەو هەڵانەی کردونی راست بکاتەوەو ببێتەوە دەوڵەتێکی ئاسایی ناوچەکە، بەتایبەتی لەناو ئەو پرۆسە سیاسیە پڕ لەگۆڕانکاریانەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا. ئایا.. ئەم وڵاتەو حیزبی بەعسو سەرکردایەتی دەسەڵاتداریان، رازی ئەبن دەسەڵات ئاڵوگۆڕ بکەن، هێزی دیکە بەهەڵبژاردنی ئازاد بێتە سەرکار. مافی نەتەوەیی کوردو مافی سیاسی مەسیحیەکان، دابین بکەن. ئەمانە تێکڕا پرسیاری گرنگنو ناکرێ سوریا وەکو جاران، تاک دەسەڵاتی توتالیتاری هەڵسوکەوتیان لەگەڵدا بکەن. ئەو رۆژگارە تێپەڕی. هیچ پەیوەندیەکی ئیقلیمیش دادی نەدا. پینەو پەڕۆش گولاجێکی کاتیە. نەک هەر سوریا، بەڵکو هەموو هێزێکی سیاسیو دەسەڵاتێکی ناسیۆنالیستی، یان نیشتیمانی، یاخود ئاینی، هەمان چارەنوس چاوەڕوانیانە. تازە، هیچ لایەک بەلایەنەکانی کوردستانیشەوە ناتوانن، چیکە پێچەوانەی لۆژیکەکانی سەردەمەوە بڕیار بدەن.

تەواوی دەوڵەتانی رۆژهەڵاتو هێزە سیاسیەکانو

نەدروشمی پرشنگدار دادی هیچ لایەک دەداو نە رابردوی خەباتو قوربانیش پاساوی سیاسەتی نەگونجاو لەگەڵ سەردەمەکە دەداتەوە. تاقە رێگا تەنها دیموکراتیە. دیموکراتی بۆ دەوڵەتان

کەسایەتیە ناسراوو دیارەکانی، هەر هەموویان لەبەردەم ئەرک و لێپرسینەوەی نوێی مێژوویدان. نەدروشمی پرشنگدار دادی هیچ لایەک دەداو نەرابردوی خەباتو قوربانیش پاساوی سیاسەتی نەگونجاو لەگەڵ سەردەمەکە، بۆ هیچ لایەک دەهۆنێتەوە. تاقە ڕێگا تەنها دیموکراتیە. دیموکراتی بۆ دەوڵەتان، دەسەڵاتەکان، هێزەکان و کەسایەتیەکان، هەروا بۆ تاک وکۆی کۆمەڵیش.■

laparakan.qxd 5/8/2005 11:46 AM Page 2

کورتیلە باس

ژنی کوردو فەرشی سوری سەرۆکایەتی

□ مێژوویەکی دوورو درێژە فەرشی سوور، راخەری ژنانی یەکەمی وڵاتانی دنیایەو ناونیشانی ژنی یەکەمیش یان خاتوونی پلەیەکی وڵات، کەبەهۆی هاوسەرێتی سەرۆکی وڵاتەوە دەبەخشرێتە ژنەکەی، بۆتە دیمەنێک کە میللەتی کورد بەگشتی و ژنان بەتایبەتی، لە دوورێکی زۆرەوە بینەری بوون.

رۆژی ٢٠٠٥/٥/٧ لەرێورەسمێکی تایبەتداو لە وڵاتی ئەردەن، ئەو فەرشە سوورە بۆ یەکەمین جار لەمێژووی نەتەوەی کورددا، بووە پایەنازی ژنە کوردێکی چالاک و ماندونەناس، ژنە کوردێک کەشان بەشانی پێشمەرگەی کوردستان و هاوسەرەکەی لەسەنگەری شاخەوە بۆ سەنگەری سەرۆکایەتی وڵاتی عێراق، هەنگاوی هەڵگرت.ئەم رووداوە بووە هۆی راکێشانی سەرنجی جیهانی و کەناڵە ناوخۆو فەزاییەکان و سەفەری بەرێز مام جەلال و خاتوو هێرۆ بۆ وڵاتی ئەردەن و پێشوازی گەرمی شا عەبدوڵڵاو شاژنی ئەو وڵاتە، کرایە هەوێنی تازەترین هەواڵی رۆژ. هیوادارین ئەم رووداوە گرنگە، لەمەودوا، پۆستێکی شیاوی کاریگەری بەخشیبێتە ژنێکی کوردەواری هەتا بتوانێت، باشتر لەجاران، خزمەتی ژنانی ستەم لێکراوی کوردستان بکات.■

پارتی و یەکێتی.. لەگرژیەوە بەرەو ئارامی

□ لەمانگی رابردوودا، دیاریکردنی دەسەڵاتەکانی هەرێم، گرژیەکی خستە ناو یەکێتی و پارتی، هەروا، دڵەراوکێیەکی ناخۆشیشی لەناو رای گشتی کوردستاندا، خوڵقاند. بەتایبەتی، لەناو هەولێری پایتەختدا ئەو گرژییە، هەر لایەک بەجۆرێک، بەتایبەتی رۆژنامەکان، مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرد. هەندێک لە رۆژنامەکان، بەتایبەتی چەند نوسەرێک، دوور لە هەستی دیموکراتی، وەکو هەنگیان لەپیرە درەختی کوێستان لەکاتی برسێتیدا دۆزیبێتەوە، ئاوا گرژییەکەیان قۆزتەوەو کەوتنە لێستنەوەی هەواڵەکە. هەواڵی دوا کۆبونەوەی مەکتەبی سیاسی یەکێتی و پارتی وا دەگەیەنن کەوا:

کۆبونەوەکە بەگیانێکی باش بەرێوە چووە. هەردوو لایان هەوڵیان داوە رێگە چارەسەری گونجاو دەرهەق بەهەلومەرجەکە بدۆزنەوە. هەتا بتوانن درێژە بەسیاسەتی هاوبەشیان لەبەغدادو ناوچەکەدا، بدەن. ئەمەش سەرەرای هەموو رەخنەو کەموکورییەک کەهەیانە، نیشانەیەکی تری خەملینی بریاری سیاسی سەرکردایەتی کوردستانە.

کەبێگومان، ئەگەر گەڵاڵەی ئامادەکراوی کۆبونەوە هاوبەشەکەی پارتی و یەکێتی، لەدوای تاوتوێ کردن، بگاتە رێکەوتنی رەسمی و رابگەیەندرێ، بێگومان ئەم رێکەوتنە، دڵخۆشیەکی باش لەناو رای گشتی گەلەکەمان و دۆستانیدا دەخوڵقێنێت. دەشبێتە مایەی، درێژە کێشانی ئەو دڵخۆشییە، کە لەکاتی سەرکەوتنی سەرۆکی عێراقدا، بەدی هات. دوای ئەمەش، ئیدی کاتی ئەوە دێتە پێشەوە، هەموو لایەک و رۆژنامەکان، پێ لەسەر ئەوە دابگرن کە هەردوو سەرۆکەکە، پابەندی دیموکراتی زیاترو دەستوری دیموکراتی بن.■

دەرچوونی بلێرو چەپە دژەکانی جەنگ لێرەو لەوێ!

سیاسەت.. پێش ئەوەی دروشم فرۆشتن بێت، واقعیەت کڕینە. ئەوەتانێ، دروشم فرۆشەکان لەرۆژئاواو رۆژهەڵاتدا دەیدۆڕێنن. واقعیەکانیش، بەپێچەوانەوە، سەردەکەون

□ لەرۆژئاوادا، دژەکانی جەنگ و دژەکانی روخاندنی سەدام، کەم نەبوون. ئەوەی جێگەی سەرنجیش بوو، مەخابن، زۆربەی دژەکانی روخاندنی سەدام، چەپە لەگۆرانکاریەکان جێماوی رۆژئاوا بوون. ئەم دژانە، هەوڵێکی زۆریاندا، لەبەریتانیادا، تۆنی بلێر دەرنەچێتەوە. بەڵام، بلێر بردیەوە. چۆن بردنەوەیەکیش، یەکەمین جارە سەرۆکی پارتی کرێکارانی بەریتانیا، بۆ سێهەمین جار، متمانەی هەڵبژاردنەوەی پێ بدرێتەوە.

بەم سەرکەوتنەی بلێر، لەبەریتانیاشدا، دەسەلمێت کەدژەکانی جەنگ و دژەکانی ئەمریکا، بەتایبەتی چەپە توندرەوەکان، چەند لاوازن. چەندیش بێ ئاگان لەبیروبۆچوونی خەڵک. هەروەکو چەپە توندرەوەکانی کوردستان و ناوچەکە.

لەکوردستانیشدا.. چەپە توندرەوەکان، ئەوانەی هیچ راستیەک ناسەلمێنن، زۆر دژی جەنگ و هێرشی هاوپەیمانان وەستان، بەڵام سەرەنجام جەنگەکە بەرپا کراو سەدامیش رووخا، هەڵبژاردنەکانی عێراقیش، بەکوردستانیشەوە، دەریان خست ئەو چەپە توندرەوانە چەند بێ ئاگابوون لەناخی خەڵک.

بلێر.. چونکە سیاسەتێکی ریالیستی گرتبووە بەر، بەشداری جەنگی کردو بردیشیەوە. چەپە دژەکانی جەنگیش لە رۆژئاوادا، لەهیچ هەڵبژاردنێکدا، سەرناکەون.

لەکوردستانیشدا، لەبەرئەوەی هێزە دیموکراتیەکان، کەدەیانزانی بە جەنگ نەبێت سەدام ناروخێت، دوای رووخاندنی سەدام لەهەڵبژاردندا کەموزۆر، سەرکەوتن. بەڵام چەپە توندرەوەکان، گوایە رادیکالترین لایەن بوون، بەڵام یەک کورسی هیچ هەڵبژاردنێکیشان نەبردەوە. نە پەرلەمانەکان و نە هی ئەنجومەنی پارێزگاکان.

سیاسەت.. پێش ئەوەی دروشم فرۆشتن بێت، واقعیەت کڕینە. ئەوەتانێ، دروشم فرۆشەکان لەرۆژئاواو رۆژهەڵاتدا دەیدۆڕێنن. واقعیەکانیش، بەپێچەوانەوە، سەردەکەون.■

ناحیەی تەکیەو کێشەی هاوڵاتیان و شارەوانی

ئا/نەوزاد سەنگاوی

□ ناحیەی تەکیە یەکێکە لەناحیەکانی سنوری قەزای چەمچەماڵ بەدەست کۆمەڵێک کێشەی وەک نەبونی ئاوو کارەباو سستی کۆمپانیاکانەوە دەناڵێنێت، ماوەیەک لەمەوبەر دانیشتوانی تەکیە خۆپیشاندانێکیان سازداو داوای چارەسەرکردنی کێشەو کەموکوڕیەکانیان کرد، چاودێر بەپێویستی زانی ئاگاداری کەموکوڕی و کێشەکانی ئەم ناحیەیە بێت و لەنزیکەوە خەڵکی و لێپرسراوان بدوێنی سەبارەت بەو کەموکوڕیانەی هەیە بەم شێوەیە رای خۆیان دەربڕی.

هاوڵاتی "**فەهیمە حەسەن**" کەدانیشتوی گەڕەکی هەندرێنە ئەو پێی وابوو گەندەڵیەکی زۆر لەدام و دەزگاکاندا هەیە بەپێی پێویست بەدەم کێشەکانیانەوە نایەن هەتا ئێستا پرۆژەی ئاوەڕۆو زێراب بۆ گەڕەکەکەیان نەکراوە و پارەیەکی زۆر سەرف دەکرێت بۆ فەقیر کەچی لێپرسراوان هەر خەریکی خۆدەوڵەمەند کردنن. هەروەها "**نەسرین تەها رەشید**" رەخنەی لەو کۆمپانیانە گرت کەخەریکی ئەنجام دانی پرۆژەی زێرابی کۆڵانەکەیانن و دوو مانگە کۆڵانەکەیان هەڵکەندراوە هەتائێستا پڕنەکراوەتەوەو بووە بەدەریاچەو پڕبووە لەئاو هەر رۆژەو منداڵێکی تێدەکەوێت.

"**محەمەد خالید**" کەدانیشتوی گەڕەکی رزگارییە ئاماژەی بەوەدا کەکۆمپانیاکان ئیشەکانیان لەهەندێک شوێن دا بەنیوەچڵی جێهێشتووە چەورێژی گەڕەکەکەیانی لەجیاتی چەورێژ بەخۆڵ رێژ وەسف کردو وتی کارەباکەمان موەلیدەیە لە ٢٤ سەعات دا تەنها ٨ سەعاتە کەهەندێک گەڕەک کارەباکەیان نیشتمانیە لەشەورۆژێک دا چەند سەعاتێک دەبڕێت.

"**خەدیجەخانیش**" وتی هەستدەکەم گەندەڵی زۆری گەڕەک هەیە، دوو رۆژ جارێک ئاوی بۆ بەر دەدەنەوە گەڕەکیش هەیە ١٠ رۆژ جارێک ئاوی بۆ دەنێرن رەخنەشی ئاراستەی کۆمپانیای خۆراک کرد کەبایعی بەنیوەچڵی دەنێرێت مانگی وا هەیە برنج نایە یان شەکریان ئاردی نوقسانە، تائێستا بۆکەس لێناپرسێتەوە کێشەی بایعی چارەسەر ناکەن وا نزیکەی ساڵێکە شەکر نەدراوە کەپێش پرۆسەی ئازادی باشتر بوو.

هاوڵاتی "**ناسکە عوبێد**" داوای کرد کارەبای موەلیدە نەمێنێت کەبەپێچەوانەوە زۆربەی تەکیە کارەبای نیشتمانی هەبێت و فەرق و جیاوازی بکرێت.. هاوڵاتی (**شێخ محەمەد**) پێی وابوو کارەبای موەلیدە بەکەڵک نایەت ناتوانرێت کارەبای بەردەوامی پێ بدرێت هەر رۆژەش موەلیدەیەک تێکدەچێت وتی بەرەو وەرزی هاوین دەڕۆین ئەگەر بێت و کێشەی ئاو چارەسەر نەکرێت ناتوانین بژین چونکە خەڵکی بەحەوت رۆژ جارێک ئاوی ئەدرێتێ کارەبای مۆلیدەش بەڕۆژ دوو سەعات هەیە خەڵکی لەگەرمادا پێویستی بەموبەریدە هەیە سەلاجە هەڵدەکات بۆیە دەبێت کێشەکانمان بۆ چارەسەر بکرێت.

هاوڵاتی "**عومەر خەلیفە**" کەبۆ بازاڕ بۆ تایت کڕین دەچوو وتی ئەمە حاڵ نیە رۆژێک تایت نیە رۆژێک شەکر نیە با حوکمەت بایعەکە بەرێکی دابەش بکات و کەموکوڕیەکان نەهێڵێت.

هاوڵاتی "**خالید کەریم**" خۆپیشاندانی دانیشتوانی تەکیەی گێڕایەوە بۆ کەموکوڕی کۆمپانیاو کەمی ئاوو کارەباو چارەسەرنەکردنی داخوازیەکانی خەڵک لەلایەن شارەوانی و دامودازگاکانی تری حوکمەتەوە.

هاوڵاتی "کەریم گۆپتەپی" وتی شتی باشمان بۆ کراوە بەڵام لەئاستی پێویست دا نیە ئەو خۆپیشاندانەی کەکراش هەستدەکەم دەستی لەپشتە بەڵام ئێمە ناحیەکەمان لەگوندەوە کراوە بە ناحیە گرینگی باشی پێدراوە بەڵام رەخنە لەکۆمپانیاکان دەگرم بۆ نمونە بۆرییەکی ئاو دەشکێنن بەباشی چاکی ناکەنەوە ئەمە کۆمپانیاکان لێی بەرپرسن نەک شارەوانی بەڵام دەبێت شارەوانی سزایان بدات.

هەروەها (**عومەر محەمەد ئەمین**) سەرۆکی شارەوانی تەکیە پێی وایە گەندەڵی لەفەرمانگەکانی دا نیە هەتا توانرابێت خزمەت بەخەڵک کراوە وەهەر کەموکوڕیەکیش لەشارەوانی دا هەبوبێت بەپێی توانا نەهێڵراوە، شارەوانی کاری کردووە سیمای تەکیە لەکۆمەڵگەیەکی زۆرە ملێوە بگۆڕدرێت بەشارێکی خنجیلانەو جوان ئەویش بەدروست کردنی بازاڕو قیرتاوکردنی کۆڵانەکان و دروست کردنی باخچەو مەلەوانگەو یاریگاو دروست کردنی زێرابی سندوقی تێکەڵەڕێژکردنی کۆڵانەکان دروست کردنی قەسابخانە وە چەندین پرۆژەی ترو وە چەندین پرۆژەی تریش لەقۆناغی تەواوبون و جێبەجێکردندایە وەک دروست کردنی شۆستەی ناو بازاڕو ئاوەڕۆی گەڕەکی ئازادی و شارەوانی و هەرێم بەستنەوەی دوو بیر بەئاوی تەکیە، پرۆژەی بینای رۆشنبیری تەکیە تۆڕی ئاوی بەشێک لەگەڕەکی هندرێن لەپشت مەڵبەندەوەو فریزکردن و دروست کردنی مودەرەجەیەک بۆ یاریگای تەکیە دروست کردنی بینایەک بۆ بەدالەی تەکیە لەگەڵ چەندین پرۆژەی تر کە بەم زوانە ئەنجام ئەدرێت جوان کردنی جادەی تەکیە کەخۆی لەفراوان کردن و دیواری راگرو ئاوەڕۆ دەگرێتەوە دروست دەکرێت، بەم زوانەش پرۆژەی ئاوەڕۆی گەڕەکی هندرێن لەگەڵ قیرتاوکردنی ئەو گەڕەکە بەشێوەی ستاف، دروستکردنی تەرمیناڵ و یاریگای منالان.

ئەو سەبارەت بەکۆمپانیاکانیش ئاماژەی بەوەدا هەر کۆمپانیایەک بەپێی عەقد کاردەکەن و ماوەیان بۆ دیاری کراوە هەر کۆمپانیایەکیش لەکاتی خۆیدا کارەکەی تەواو نەکات سزا ئەدرێن. بەسەر هەر پرۆژەیەکیشەوە ئەندازیاری سەرپەرشتیارمان بۆ داناوە بۆ چاودێری کردنی پرۆژەکان و لەگەڵ ئەندامانی شارەوانی کەبەسەر پرۆژەکاندا دەگەڕێن.

سەبارەت بەکێشەی ئاویش وتی کێشەی ئاو کێشەیەکی گشتییە ئێمە سەرچاوەی ئاوی شارەکەمان ئاوی ژێر زەویە نۆ بیرمان هەیە لەگەڵ دوو خەزان ئاو وە زۆربەی بیری ئاوەکانیان کارەبای نیە داوامان کردووە کارەبای بۆ دابین بکەن ئێستا لەچوار رۆژ جارێک دا ئاو بەسەر هەموو گەڕەکەکاندا دەسوڕێتەوە. بەم زوانەش کێشەی ئاو چارەسەر دەکەین ئێمە پێش خۆپیشاندانەکە بەرنامەمان هەبووە وای لێ بکەین نەک لەژێر فشاردا وە ئەو خۆپیشاندانەی کرا بەشێکی پەیوەندی بەئێمەوە هەبوو بەڵام زیاتر لەسەر مۆلیدەکان کرا داوای کارەبای نیشتمانی دەکرا وە کەموکوڕی لەکارەبادا پەیوەندی بەئێمەوە نیە بەڵکو بەفەرمانگەی کارەباوە کەدەبێت چارەسەری بکەن.

بەرێز "**ئەحمەد مەلا**" لێپرسراوی کۆمیتەی تەکیەی (یەکێتی نیشتمانی کوردستان) پێی وایە خەڵک مافی خۆیەتی داوای مافی خۆی بکات خۆشمان بەلایەنگری خەڵک دەزانین چەند مانگێکە هەستمان بەکەموکوڕیەکان کردووە سەردانیشیان کردوین ئێمەش داواکانیانمان گەیاندووە بەسەروی خۆمان بەڵام بەپێی پێویست بەدەنگمانەوە نەهاتون کێشەکانیان بۆ چارەسەر نەکردوین بەڵام ئێمە حەز ناکەین دەست بخەینە ناو ئیدارەکانەوە بەڵام لەژێر فشاری خەڵک دا ناچارکراوین قسە بکەین و بەدەم کێشەکانیانەوە بچین چونکە ئێمەش داوای دەنگمان لێکردون.

"ئازاد حەسەن" لەکۆمپانیای کەمال پێی وایە سستی هەیە لەکۆمپانیاکاندا بەڵام بەشێوەیەکی عەمدی نا بەڵکو ئێمە عەقدمان لەگەڵ وەزارەت دا هەیە کەشوێنێک وەردەگرین بەپێی ئەوکاتەی بۆمان دیاری کراوە تەواوی دەکەین بەڵام ئێمە پرۆژەی زێراب دەکەین ناچارین کۆڵان هەڵبکەنین ناشتوانی دڵی ئەو خەڵکە هەمووی رازی بکەیت بەڵام ئێمە ناتوانین هیچ پرۆژەیەکی ئاوەڕۆ داپۆشین هەتا لیژنەی کاری شارەوانی نەیەت پێمان نەڵێن دایبپۆشن.

بەرێز (**نەوزاد نوری**) بەرێوەبەری ناحیەی تەکیە ئاماژەی بۆ ئەوە کرد، ئەو خۆپیشاندانەی کرا شتێکی ئاساییە بەشێکە لەژیانی دیموکراسی خۆپیشدانەکەشیان رەوا بوو چونکە دەمێکە داوای چارەسەرکردنی کێشەو کەموکوڕیەکان دەکەن وە ئێمەش کێشەکانیانمان گەیاندۆتە شوێنی خۆی بەڵام پشت گوێ خراوە بەڵام ئەوەی لەم خۆپیشاندانەدا پەیوەندی بەئێمەوە هەبوو کێشەی کارەبا بوو کەسێ مانگ زیاترە زەق بۆتەوە کەدەزگای کارەبای هەرێم پێشنیاری کرد مۆلیدە دابنرێت لەبەرئەوەی ئاوی بەنداوەکان کەم بۆتەوە بەڵام مۆلیدەکان توانای کارەبادانیان کەم بوو زۆربەی خەڵک لەکاتی رودانی ئەو هەموو گۆڕانکاریە سیاسیانەی عێراق خەڵکی بێ بەش بوون لەو گۆڕان کاریانە

فەهیمە حەسەن: پارەیەکی زۆر سەرف دەکرێت بۆ فەقیر کەچی لێپرسراوان هەر خەریکی خۆدەوڵەمەند کردنن

خەڵک پۆل پۆل ئەهاتن ئەم کێشانەیان باس دەکرد من خودی خۆم چوم بۆ لای کاک "**عیماد ئەحمەد**" جێگری حوکمەتی هەرێمی کوردستان پێم راگەیاندن کە خەڵکی رەنگە بێنە سەر جادە بەهۆی ئەو کێشانە، رەوانەی لای کاک "سیروان عارف"ی کردم بۆ چارەسەری کێشەی کارەبا بەڵام چارەسەر نەکرا هەتا خەڵک بەشێوەیەکی شارستانی هاتنە سەر جادەو گوێیان لێگیرا لە ٢٠٠٥/٤/٢٧ وە کێشەی کارەبا چاک بووە کارەبای نیشتمانی گەڕاوەتەوە بۆ خەڵکی بەڵام کێشەی بێ ئاوی کێشەیەکی زەقە لەناحیەکەماندا کەمی ئاو بوەتە هۆی بڵاوبونەوەی نەخۆشی وە بۆتە کێشەیەکی ئابوری، خەڵکی ناچار کردوە ئاو بکڕێ لەڕوی تەندروستیەوە زۆر سوپاسی د. محەمەد خۆشناو وەزیری تەندروستی و دکتۆرە جینان جێگری وەزیر دەکەم کە کێشەی تەندروستیان بۆ چارەسەرکردووین چەندین جیهازی پێشکەوتویان بۆ دابین کردوین بەدەم کێشەکانمانەوە هاتون زۆر سوپاسیان دەکەین.■

ئاسیا سێڵ: هەوڵدەدەین چارەسەری کێشەی (ok) بکەین کە ٩ سەنت نەکەوێت بەیەک چرکە هەرچەندە لەڕووی هونەرییەوە گرانە

بەدواداچوونی - بەهار مستەفا

□ مۆبایل.. یەکێکە لەپێداویستییە هەنوکەییەکانی مرۆڤی سەردەم، بەڵام گرانی نرخی قسەکردن و مەسەلەی نوکە کردن و نوکە گرتن کە بەتەنها (٩) سەنت لەسەر خاوەنەکەی دەکەوێت بووە بەمایەی گلەیی زۆری هاوڵاتیان، ئێمەش هەوڵماندا بەدواداچونێک بکەین تاکو رێگە چارەیەک بدۆزرێتەوە بۆ ئەو کێشانەو سەردانێکی ئاسیا سێڵمان کردو ئەندازیار **هیوا رەئووف** ٠ بەرپرسی ئیدارەی کۆمپانیای ئاسیا سێل لێمان پرسی:

بۆچی هەر (ok) کردنێک بەبێ قسەکردن یان (٥٩) چرکە قسە بکەیت هەر (٩) سەنت دەکەوێت ئەمە شتێکی نەگونجاو نییە؟

-سەبارەت بەداشکاندنی نرخ ئەگەرچی نرخی قسەکردن (٩) سەنتە بۆ هەر چرکەیەک و دەقیقەکەش تەواو نەبووبێت لەڕووی هونەرییەوە نەگونجاوە، ئێمە پێخۆشحاڵین بەگرنگیەوە سەیری ئەو حاڵەتە بکەین و چارەسەری بکەین ئەگەرچی لەڕووی هونەرییەوە هەندێ گرانە، هەوڵدەدەین ئەو کێشە هونەرییانە چاک بکەین وەیان دیراسەی ئەو حاڵەتانە بکەین و هیوادارین کاربکەین تاکو بەشداربوانمان لێ رازی بێت.

هەروەها سەبارەت بەگرانی نرخی قسەکردنیش وتی:

ئەگەر بەراوردێک بکەین لەنێوان هەر سێ کۆمپانیای (**عراقنا - اثیر - اسیا**) کە لەساڵی (٢٠٠٣) مۆڵەتیان پێدرا لەناوچە جیاجیاکانی عێراقدا (باکور، ناوەڕاست، باشور) کاربکەن، نرخی ئاسیا بۆ یەک دەقیقە لەهەموویان هەرزانترە بۆ نمونە نرخی یەک دەقیقە لای ئەوان (١١-١٥) سەنتە لەبەرامبەر دەقیقەیەکی ئاسیا کە (٩) سەنت دەکەوێت یان دەیفرۆشێت، جگە

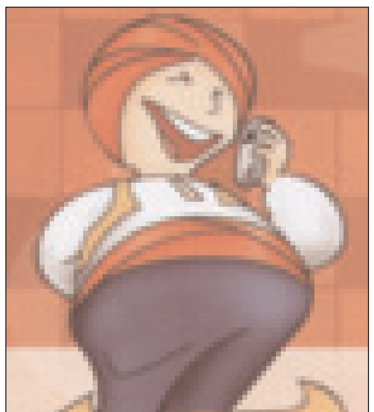

لەوەی کەکارتەکانی ئەو دوو کۆمپانیایەیتر (عراقنا واپیر) لەماوەی (٢٥) رۆژ دا ئێکسپایەر دەبێت واتە دەبێت (١٠) دۆلار خەرج بکەی لەماوەی (٢٥) رۆژدا ئەگینا مۆبایلەکەت دادەخرێت، پاشان بە (٥) دۆلار جارێکی تر دەکرێتەوە، تەنها بەرهەمێکی عراقنا کەدەدرێت (٦) سەنتە بۆ دەقیقەیەک کەبەفاتورە (لیست) و یەکەم بەرهەمە بەفاتورە بێت بەڵام هاوبەش دەبێت (١٦) دۆلار وەک مانگانە بدات بەبێ ئەوەی هیچ قسەیەک بکات، تەنانەت دەبێت پێشتریش (٥٠٠) دۆلاری دابێت وەک تەئمینات ئەمە ئەگەر لەکاتێکدا بەراوردێکی هاوبەشەکانی ئاسیا سێڵ بکەین بۆ ماندەردەکەوێت هاوبەشەکانی ئاسیا سێڵ مانگانە تەنها (١٠) دۆلار خەرج دەکەن، پێشتر کە لەگەڵ وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندنی عێراق رێککەوتین بەپێی ئەو رێکەوتن نامەیە کە لەگەڵ وەزارەتە پەیوەندیدارانەدا ئیمزامانکردووە بۆ وەرگرتنی مۆڵەت نرخی دەقیقەیەک قسەکردن لە (٩) سەنت زیاتر بوو بەڵام هاوڵاتیان دڵنیابن لەوەی ئاسیا بەردەوام هەوڵدەدات بەنرخی هەرزانترو باشترو گونجاوتر خزمەتی زیاتر بەهاوڵاتیان بگەیەنێت.

×**چیتر؟**

-هەقوایە هاوڵاتیان رێز لەم کارە خزمەتگوزارە گرنگە بگرن کەجێبەجێکراوە، ئاسیا هیچ چاوی لەوە نییە کەخەرجی کردووە لەو ماوە کورتەی مۆڵەتی تیا وەرگرتووە کەماوەی (٢) ساڵە بەدەستی بهێنێتەوە چونکە دانانی پرۆژەیەکی وا گەورە لەجۆری ئاسیا پێویستی بەهەردەم فروانکردنە هەر لەهێنانی ئامێرو دانانی سایت و وێستگەی تازە کەبەهەموو ناوچەکانی کوردستان و عێراق بڵاو دەکرێتەوەو سەرمایەیەکی هێجگار زۆری تیا دەخرێتەگەڕ، هەقوایە هاوڵاتیان رێز لەو ماندووبوونەمان بگرن کەناتوانرێت بەهیچ جۆرێک لەماوەی کورتی ٢ ساڵدا بهێنرێتەوەو ئاسیا هەردەم تێڕوانینێکی دووری هەیە لەدانانی تۆڕی باشترو خزمەتگوزارتر بۆ هاوڵاتیان کەلەپێناو خزمەتی خەڵکیدا بێت.■

laparakan.qxd 5/8/2005 11:47 AM Page 3

بەڕێوەبەرایەتی پاسپۆرتو مانەوە پردێک بۆ سەفەری هاوڵاتیان

ئا/ عەبدوڵا ئەحمەد

□ بەڕێوەبەرایەتی پاسپۆرتو مانەوە یەکێکە لەو بەڕێوەبەرایەتییە گرنگانەی کەزۆربەی زۆری هاوڵاتیان ڕێیان تێی دەکەوێتو پابەندن پێوەی، گرنگی ئەم بەڕێوەبەرایەتییە لەوەدایە کە لەدوای پرۆسەی ئازادی عێراقەوە لەکوردستاندا دامەزراوەو کارئاسانی تەواو بۆ خەڵک دەکەن لەپێناو پێدانی جەواز، ئەم بەڕێوەبەرایەتییە واسیتەو ڕۆتین تیایدا نییەو ئەمەش دەسکەوتێکی گرنگە کە بەدەستی هێناوەو کاروباری هاوڵاتیان بەئاسانی بەڕێوەدەچێت.

لەسەردانێکمان دا بۆ بەڕێوەبەرایەتی پاسپۆرتو مانەوە، بەباشمان زانی کەلەسەر ئیشوکارەکانیانو چۆنێتی موعامەلەو دەرهێنانی جواز.. هتد، لەنزیکەوە بۆمان بدوێن، هەروەها لەو ڕووەوە کەتا چەند خەڵک پەیوەستە بەم بەڕێوەبەرایەتیەوە لەڕووی ئەوەی کەجەواز (پاسپۆرت) دەرهێنانو چونیان بۆ دەرەوەی وڵات بەشێوەی گەشتو سەردان. لەئێستای عێراقی ئازاد کراودا چۆنەو کارئاسانی بۆ هاوڵاتیان هەیە لەم بەڕێوەبەرایەتیەدا.

چاودێر: بۆ زیاتر ئاگاداربوون لەئیشوکارەکانی بەڕێوەبەرایەتی پاسپۆرتو مانەوە کەیەکێکە لەدامەزراوەکانی حوکمەتی هەرێمی کوردستان، وەکو بزانی تا چەند ئەم دامەزراوەیە خزمەت بەخواستەکانی خەڵکی کوردستان دەکاتو تا چەند لەئاست ئەو بەرپرسیاریەتیەدان، هەربۆیە چاومان کەوت بە بەڕێز (**لیوا موحسین**) بەڕێوەبەری بەڕێوەبەرایەتی پاسپۆرتو مانەوە، بەڕێزیان بەم شێوەیە بۆمان دوان:-

لیوا موحسین: پێشەکی بەخێربێن، سوپاستان دەکەین بۆ ئەم بەسەرکردنەوەیە کەبتوانین لەنزیکەوە بۆچونەکانی خۆمان باس بکەین لەچاودێردا، خۆتان دەزانن چەند ساڵێکە میللەتی کورد لەژێر زەبرو زەنگی ڕژێم دا ناڵاندوویەتی. هەروەها ڕژێمە یەک لەدوای یەکانی عێراق مەینەتییان داوەتێ، زۆر چەوساندونیانەتەوەو مەجالی ئەوەیان نەداوە بەئازادیو سەربەرزی سەفەربکات بۆدەرەوەی وڵات.. ئەگەر هاوڵاتیەکی کورد پێش پرۆسەی ئازادی لەعێراقدا داوای پاسپۆرتێکی کردبێ زۆر دەردەسەری دیوە زۆر ئازاریان داوە ماندویان کردووەو بەزەحمەتێکی زۆر توانیویەتی پاسەپۆرت دەربهێنێ.

پاش دەرهێنانی جەوازەکەش ئاسان نەبووە هاوڵاتیەکی خەڵکی کوردستان بتوانێ بەئازادی خۆی سەفەر بکات.. بەڵام پاش ئازادبوونی عێراق ئەمانە هەمووی گۆڕاو ڕژێمی دیکتاتۆری لەناوچوو.. ئێستا خەڵک ئازادە دەتوانێ پاسەپۆرت وەربگرێ بەماوەیەکی کەم بەهەندێک موستەمسەکاتی کەم دەتوانێ پاسەپۆرت وەربگرێ.. ئەتوانی لەسەفارەتی وڵاتانی تر لەئوردن یان لەسوریا موقابەلە بکات داوای فیزە بکات، یان یەکێک لەدەرەوەی وڵات کەسوکاری بێ یان هەر شتێ دەتوانێ دەعوەت نامەی بۆ بنێرێ ئەویش بچێتە ئوردن یان سوریا ئێران لەوێ موقابەلە بکاتو بەو پاسەپۆرتەی ئێمە. پاش ماوەیەکی کەم فیزای بۆ دێتەوەو دەتوانێ سەفەر بکات. ئێمە پێمان وایە ئەو فەترەیەی کەنوسینگەی جەوازاتمان کردۆتەوە کەیەکەم نوسینگە بوو لەکوردستان لەناوەڕاستیش کە نوسینگەی جەوازاتمان کردۆتەوە لەسلێمانی پێمان وایە خزمەتێکی باشی هاوڵاتیانی خەڵکی کوردستانمان کردووە، وە دەوری باشمان بینیوە بۆئەوەی لەو عوقدەیەی کەناو دەروونی خەڵکی کوردستان دا هەبووە لەسی ساڵی ڕابردوو تاڕادەیەکی باش ئەو تامەزرۆیە بشکێنینو ٢٥ هەزار پاسپۆرت بدەینە خەڵک ئەوە جێگەی داخە خەڵک ئێجگار زۆر هەمووشی داوا پاسپۆرت دەکات بۆیە بەتەواوی نەمانتوانیووە تامەزرۆی خەڵکەکە بشکێنین ئومێد دەکەین لەئایندەیەکی نزیک دا پاسپۆرت بخەینە گیرفانی هەموو خەڵکی کوردستان.

لیوا موحسین:

کە نوسینگەی جەوازاتمان کردۆتەوە لەسلێمانی پێمان وایە خزمەتێکی باشی هاوڵاتیانی خەڵکی کوردستانمان کردووە، وە دەوری باشمان بینیوە بۆئەوەی لەو عوقدەیەی کەناو دەروونی خەڵکی کوردستان دا هەبووە لەسی ساڵی ڕابردوو تاڕادەیەکی باش ئەو تامەزرۆیە بشکێنینو ٢٥ هەزار پاسپۆرت بدەینە خەڵک

چاودێر: یەکێک لەو کادرانەی کە لەناو ڕێکخراوە دیموکراتیەکانە هاتۆتە نێو دەزگای ئاسایشەوە کاک صالح، کەئێستا موقەدەمەو جێگری بەڕێوەبەری پاسپۆرتو مانەوەیە پرسیارەکەی ئێمە وە ئەو ئەزموونەی کەهەتبوو لەناو ڕێکخراوە دیموکراتیەکان، خۆشت دەزانی ڕێکخراوە دیموکراتیەکان داکۆکی لەخواستە پیشەکانی خەڵکی کوردستان کردووە ئایا لەناو بەڕێوەبەرایەتی پاسپۆرتو مانەوە تاچەند لەخزمەتی خواستەکانی خەڵک دان.

موقەدەم ساڵح: دیارە خەلفیەتی خوێندکاران، خەلفیەتی ڕێکخراوە دیموکراتیەکان لەماوەیەکی زۆر من لەوێدا کارم کردبوو لەو خوێندنگایەدا پەروەردە بووین، بێگومان ئەمە کاریگەری زۆری هەیە لەسەرم لەئێستادا، دیارە جیاوازییەک لەکاری ڕێکخراوەییو ئیشی حوکمیدایە بەڵام جیاوازییە لەڕێی بەڕێوەچوونی چۆنیەتی ئیش کارە ئەگینا لەڕووی مەعنەویەتو ناوەڕۆکی ئیشکردن وەکو مرۆڤێک گۆڕانکاری بەسەردا نەهاتووە، هەر ئەمەوێ تەئکیدیش بکەمەوە ئەوانەی لەناو ڕێکخراوە دیموکراتیەکان پێگەیشتوون ئێستا لەدامو دەزگای حکومەتی هەرێم کاردەکەن لەو کەسانەن کەکادری زۆر بەتوانایان لێ دەرچووە ئەمەش ئەوە ناگەیەنێ کەئێمە تەواو سەرکەوتنمان بەدەست هێناوە، بەڵام لەشێوە پراکتیکییەکەیدا ڕەنگ دانەوەی هەیە، ئێمە لەبەڕێوەبەرایەتی پاسپۆرتو مانەوە هەوڵمانداوە بۆ کەمکردنەوەی مەسەلەی ڕۆتین ڕۆژانە بەشێوەیەکی "مورەکەز" چاودێری ئەو مەسەلەیە دەکەم هەروەها بۆ مەسەلەی گەندەڵی ئیداری کەئەمە یەکێکە لەخاڵە ئەساسیەکانی کەئەمڕۆ دامەزراوەی عێراقیش پێوەی دەناڵێنێ دیارە وامان کردوو کەئێمە چاوپۆشی لێنەکەین ڕۆژانە موتابەعەی بکەین هەروەها لەمەسەلەی مامەڵە لەگەڵ خەڵک دا هەر بەو گیانو ڕۆحیەتەوە مامەڵە لەگەڵ خەڵک دەکەین کەپێشتر کردوومانە لەگەڵ خەڵک، ئەویش خۆی لەوە دەبینێتەوە کەڕێزی هاوڵاتیان زۆر زۆر دەگرینو موراعاتی شعوریان دەکەین، کەسانی بەتەمەن کەسی نەخۆش کەسێ کەمناڵ بێت یاخود کەسی تر کەدێتە ئێرە جگە لەوەش کارێکیش لای ئێمە نەکرێ کێشەیەکی هەبێت بەشێوازێک لەگەڵی دەدوێین کەئەو هاوڵاتیە هەست بەئاسودەیی بکات، ئێمە لێرە یاسا جێبەجێ دەکەین هەوڵمان داوە واسیتە کەمکەینەوەو ڕۆتین نەهێڵین.

موقەدەم صالح :

هەر ئەمەوێ تەئکیدیش بکەمەوە ئەوانەی لەناو ڕێکخراوە دیموکراتیەکان پێگەیشتوون ئێستا لەدامو دەزگای حکومەتی هەرێم کاردەکەن لەو کەسانەن کەکادری زۆر بەتوانایان لێ دەرچووە ئەمەش ئەوە ناگەیەنێ کەئێمە تەواو سەرکەوتنمان بەدەست هێناوە

چاودێر: تا چەند بەڕێزت هەست دەکەیت ئێوە لەخزمەت خواستەکانی خەڵک دان؟

ملازم محەمەد ئیسماعیل: بەرپرسی هۆبەی جەوازات

-ئێمە وەکو بەڕێوەبەرایەتی پاسپۆرتو مانەوە کەبۆ یەکەمجارە لەکوردستان بەڕێوەبەرایەتیەک دروست بووبێ بەناوی بەڕێوەبەرایەتی پاسپۆرتو مانەوە کەجەواز دروست بکات بۆ خەڵکی کوردستان تەبعەن هەموو خەڵکیش پێویستی بەجەواز هەیە چونکە میللەتی ئێمە بێبەش بوو لەجەواز، لەسەردەمی ڕژێمداکورد بۆی نەبوو جەواز دەرکات تاک تاکە نەبێت بەگشتی کورد بێبەش بوو لەجەواز ئێستا ئێمە لێرە دوو ستاف کاردەکەین بەیانی تا ئێوارە بۆئەوەی لەخزمەت خواستی خەڵک دابینو بتوانین زۆرترین جەواز بدەینە خەڵکو خەڵکیش هاوکارمانەو پشتیوانیمان دەکەن.

ڕای هاوڵاتیان لەسەر بەڕێوەبەرایەتی پاسپۆرتو مانەوە

هاوڵاتیەک کەنەیویست ناوی خۆی بڵێ لەسەر بەڕێوەبەرایەتی پاسپۆرتو مانەوە بەم شێوەیە بۆمان دوا: زۆر لێیان ڕازین زۆر ماندوو دەبن خەڵک زۆر ڕوویان تێدەکات ئەوانیش زۆر هاوکاریان دەکەنو تائێستا کارم نەوەستاوە لەم بەڕێوەبەرایەتیەدا.

هاوڵاتی ئاوات سابیر کە لەبەڕێوەبەرایەتی پاسپۆرت خەریکی دەرکردنی جەواز بوو بەم شێوەیە بۆمان دوا بەڕاستی ڕۆتین زۆر کەمبووە لێرە بەس عەریزە نوسەکانیان کەمە کەهیوادارم زیادی کەن زۆریش ڕێز لەخەڵک دەگرن بەڕاستی سەربازی خەڵکن.

دواتر **هیوا لەتیف** سەبارەت بەرایکردنی کاروباری هاوڵاتیان بۆمان دوا من وەکو کارمەندێکی ئەم دەزگایە کارئاسانی زۆر بۆ خەڵک دەکەین مەسەلەی ڕۆتین لای ئێمە زۆر کەمبۆتەوەو ئەتوانم بڵێم نەماوە ئەشتوانن برۆن لەخەڵک بپرسن خۆتان.

هەر لەم سەردانە ڕۆژنامەنوسیەدا بۆ بەڕێوەبەرایەتی پاسپۆرتو مانەوە بەشی کۆنترۆڵمان بەسەرکردەوە، کامەران کەریم ڕەحیم لێپرسراوی بەشی کۆنترۆڵ بۆ گرتنی بەڵگەنامەی ساختە بۆمان دوا. ڕۆتین لەم شوێنەی ئێمەدا واسیتەو ڕۆتین نەماوە ئێمە سکاڵای هاوڵاتیان وەردەگرین لەدەفتەرێکدا تۆماری دەکەینو دوایی سەیری دەکەین بزانین تاچەند ڕاستەو تاچەند هەڵبەستراوە.■

پێشمەرگە دێرینەکانی هەولێر داوای کۆمیتەیەکی سەربەخۆو تایبەت دەکەن

ئا/ پ.م. دێرین: عومەر یابە

□ پێشمەرگەی دێرین: عومەر یابە گەلاڵی - هەولێر -

ئاشکرایە بەخەباتو تێکۆشانی پێشمەرگەکانی کوردستانو ڕاپەڕینی کۆمەلانی خەڵکی کوردستان لەئەوسای خەباتی شاخو ئێستای شارو ئازادیدا ئەو ئەزموونو حکومەتو ئازادییەی کەفەراهەمبووە - هاتۆتە دی - وردتر بڵێین قوربانیدەرترین کەسانێک لەو بوارەدا. خودی پێشمەرگە قارەمانەکانی کوردستان بوون. ئەگەرچی حکومەتی هەرێمی کوردستان تاڕادەیەکی باش ئاوڕی لەپێشمەرگەی دێرینو خەباتگێڕانی نەتەوەکەی داوەتەوە. بەڵام هێشتا بەقەد ماندووبوونو تێکۆشانی پێشمەرگەکان کارێکی وا بنەڕەتیو تایبەتیان بۆ نەکراوە کەبوبێتە مایەی خۆشگوزەرانیەکی جێگیر بوو.. دابینکردنی ژیانیان.. لەوڵاتانی دنیادا خەڵکانی قوربانیدەرو پاشماوەی شەڕەکان بەتەواوەتی ژیانیان دابینکراوە لەڕووی ئەوەی کە؛ سەرجەم شۆڕشگێڕەکانی ڕێگای ڕزگاری وڵاتەکەیان سەنگی یاساییو ڕێزلێگرتنیان لەدامودەزگا حکومییەکاندا هەیە کەهەر کارێکی لەفەرمانگەکان هەبێت کارئاسانی تەواوی بۆ دەکرێت بەڕێزیشەوە بەڕێدەخرێت، خانووبەرەو ئۆتۆمبێل وەک بەخشین پێی دەدرێت، زۆر کاری تری بۆ دەکرێت کەدەبێتە مایەی خۆشگوزەرانییان.

لەوڵاتی لەمەڕ خۆشماندا بەپێی توانا کار بۆ پ. م دێرینو کەمئەندام کراوە، بەڵام هێشتا پێشمەرگەی وا دەبینیت هەر بەلاتو بێ دەرەتانی ماوەتەوە، لێرەدا بەپێویستی دەزانم کە لەپێناو زیاتر ئیشکردن بۆ (پ. م) دێرین پێشنیارێک بەرز بکەمەوە بۆ سەرووی خۆمان.. کەداوا دەکەین ئێمەی پێشمەرگە دێرینەکانی (ی.ن.ک) لەهەولێر کۆمیتەیەکی تایبەتمان بۆ بکەنەوە بۆئەوەی هەر هیچ نەبێت بتوانین سەرجەم ئەو پ. م دێرینانە لەژێر چەتری پێکەوەبوون کۆبکەینەوە.. نەک وەک ئەوەی ئێستا پەرتو بڵاویمان پێوە دیارە. بۆ ئەم مەبەستەش هەوڵێکی سەرەتایمان داوە.. بەڵام گوێمان لێنەگیراوە. بەوەی کە چەندین جار لیژنەمان پێکهێناوە بۆ کردنەوەی کۆمیتەیەکی تایبەت بەپێشمەرگە دێرینەکان وەک ئەو کۆمیتەیەی لەسلێمانی هەیە. مەبەستمان لەکردنەوەی کۆمیتەیەکی لەوجۆرە تەنها بۆئەوەیە کەسەرچاوەیەک بێت بۆ داکۆکیکردنو دابینکردنی مافەکانی پ. م دێرینەکانو جێبەجێکردنی داخوازیەکانیان جگە لەمانەش.. کۆکردنەوەی جەماوەرێکی هەڤاڵە دێرینەکانیشە.

ماوەیەک بەر لەئێستا لەژمارە (٢٥)ی ڕۆژی دووشەممە ٢٠٠٤/٤/١٨ لەلاپەڕە ٤ دا لەڕیپۆرتاژێکی ڕۆژنامەی (چاودێر)دا هاتووە کەکاک سامان ناسراو بە (ڕەئیس) بەرپرسی کۆمیتەی پێشمەرگە دێرینەکانی کوردستان باسی کارو چالاکیو خزمەتکردنی پ. م دێرین دەکات بەوەی کەتوانیویانە سەرجەم پێشمەرگە دێرینەکان لەژێر سایەی کۆمیتەکەیان کۆبکەنەوە.. ئاماژەشی بەوە کردووە کە چەندین پ. م دێرین دابمەزرێننو نەخۆشەکانیان چارەسەر بکەنو پشگیریان بکەن. تا ئێرە بەم قسانە گەشبینو خۆشحاڵم. بەڵام ئەوەی مەبەستمە بیخەمەڕوو زیاتر ئەوەیە کە بڵێم:

برادەرینە بۆچی لەکاتی شاخدا هیچ جیاوازیەک لەنێوان پێشمەرگەکان نەدەکرا.. کەچی ئێستا ئێوە ئیشو کارەکانتان سنوردارەو ئێمەی کوڕانی ڕۆژی تەنگانە لەهەولێر کەمتەرخەم کراوین.. لەئەوسای شاخدا ئەگەر دوژمن مەبەستی بوایە هێرش بۆ سەر سەرکردایەتی ببات بەیەک بروسکە تیپی ٨٧ی

قەرەچوغو ٨٦ی دەشتی هەولێر بۆماوەی بیستو چوار سەعات ئامادە دەبوونو لەسەر شاخی سورداش دەبوینە سەنگەرێکی پۆڵاین.. ئەی بۆچی ئێستا وەڵاممان نادەنەوە؟ لەکاتێکدا خۆتان داواتان لێکردووین کەلیژنەیەک پێک بهێنین. بۆمێژوو دەیڵێم بەماوەیەکی کەم پێش هەڵبژاردنەکانی کوردستانو عێراق هەڤاڵ (سەفین مەلا قەرە) ئەندامی سەرکردایەتی (ی.ن.ک) بەمەبەستی دروستبوونی کۆمیتەیەکی تایبەت بەپێشمەرگە دێرینەکان.. هەموومانی کۆکردەوەو لەکۆبوونەوەیەکدا پێی ڕاگەیاندین کەچەند هەڤاڵێکتان وەک لیژنەیەک سەردانی سلێمانی بکەن بۆ ئەم مەبەستە. وتیشی بەهەر شێوەیەک بێت من وەک هەڤاڵێکی دێرینو لێپرسراو پشگیریو هاوکاریشتان دەکەم. خۆشحاڵ بووین بەم قسەیەی کاک سەفین.. بەڵام هەر لەکۆبوونەوەکەدا برادەرێکمان بەکاک سەفینی گوت: دەترسم هەر ئەم دانیشتنە بێتو بەس دواتر پەراوێز بخرێین..! هەرواش بوو قسەکەی ئەو برادەرەمان هاتە دی.. چونکە هەندێ لەبرادەرانمان دوای پێکهێنانی لیژنەکە لەدوای ئەوەی سەردانی سلێمانیان کرد بۆئەوەی ئێمەی پ. م دێرینی سنوری هەولێر بەشێک بین لەو کۆمیتەی پ. م دێرینەکان کەبارەگای سەرەکیان لەسلێمانیە. کەچی بەهەندێک ئیمتیازاتی وەکو بەرزکردنەوەی پلەی پێشمەرگایەتی خۆیانو شتی تر.. چاوپۆشیان لەئیشو کارەکانو هەوڵەکان کرد. بۆیە هەر لێرەدا بەمافی خۆمانی دەزانین کە لەشارێکی وەکو هەولێر کەسنورێکی بەرفراوانی هەیەو، زیاتر لەهەزار پێشمەرگەی دێرینی هەیە. پێویستیمان بەکۆمیتەیەکی تایبەت بە پ. م دێرینەکان دەبێت. بۆئەوەی بتوانین بەرگری لەمافەکانی خۆمان بکەین. من دەپرسم: بۆچی ٢٥ کۆمیتەی ڕێکخستن هەبێت.. تەنها یەک کۆمیتەی پ. م دێرینەکان نەبێت؟ لەدواییدا دەڵێم: ئەگەر برادەرانی کۆمیتەی پێشمەرگە دێرینەکان بڵێن کەس لەهەولێرەوە بەدوای ئیشەکانی ئەو لیژنەیە نەکەوتوون.. ئەوە دەتوانم لەچەند بەڵگەیەکدا ڕونکردنەوەی ڕوونتر بدەم.■

تورکیا لە نێوان پۆلیسی و تاکتیکدا..

Turkey between the Policy and Tactic

خەسرۆ پیربال

□ سەرۆک وەزیرانی تورکیا ڕەجەب تەیب ئویردویغان، بەسەفەرێکی فەرمی گەرمەوە دەگاتە ئیسرائیل، لەلایان حکومەت و سەرجەم لایانە دیبلویماسیەکانی ئیسرائیل پێشوازی دەکرێت، پەیوەندیە جویراوجویرە - دووقۆڵیەکانی نیوانیان باشتر و ئەکتیڤتر دەبنەوە، کۆبونەوەکانی نێوان هەردوولا بەردەوام دەبێت و هەموشیان لە خزمەت بەرژەوەندیە هاوبەشەکانی نێوان گەلانی تورک و جولەکەدایە، لە گفتووگۆی جیاجیادا، چەندین دانووساندن و گفتووگۆ و کۆبونەوەیان ئەنجام داوە، لە سەرجەم ئەم کۆبونەوانەدا، بەرژەوەندیە ئابووری و ئیستراتیجیەکانی هەردوولا بابەتێکی سەرەکیە..

لەهەمان کاتدا، لە ئەنقەرە، ڕۆژنامەی The New Anatolian، ڕۆژی ٢-٥-٢٠٠٥ گفتووگوییەکیان لەگەڵ باڵیویزی ئیسرائیل لە تورکیا پینهاز ئەڤیڤی - سازکردووە، لەو چاوپێکەوتنەدا، بەشێوەیەکی زویر ئاشکرا کراوە، باس لە پەیوەندیە گەرم و گۆڕەکەی نێوان تورکیا و ئیسرائیل کردووە، تێیداهاتوە کە لە هەموو ئاستێکدا، کۆماری تورکیای ئیسلامی، هەر لە کۆنەوە، چ جۆرە پەیوەندیەکی باش و هەمەلایانەی هەبووە لەگەڵ تەل ئەبیب.

باڵیویزی ئیسرائیل، پێی وایە ئیتر ساتە ناخۆش و پڕقەیرانەکان کۆتاییان پێهاتووە، پەیوەندیەکانی نێوان ئەم دوو وڵاتەدا لەوپەڕی پێشکەوتن و باشیدان، لەبوواری ئابووری و عەسکەری و مووخابەڕاتیدا، زیاتر پێشدەکەون و ئەو سەردانە فەرمییەی سەرۆک وەزیرانی تورکیا، پەیوەندیەکانی نێوانمان بەرەو قۆناغێکی نوێ دەبات -) ×.

دەربارەی شێوازی ئەو پەیوەندیانەی نێوانیان باڵیۆزی ئیسرایل پینهاس ئەڤیڤی دەڵێت "ئیسرائیل یەکێکە لەو دەوڵەتانەی جیهان کە برادەرایەتیەکی بێ شەرت و شرووتی هەیە لەگەڵ تورکیادا"

"Our friendship with Turkey is unconditional

حکومەتی ئیسلامی تورکیا بەرامبەر ئیسرایلدا، سیاسەتێکی هەیە و خاوەن تێڕوانینێکی دیار و لێوەشاوە و هەمەجۆرە، هیچ جۆرە تاکتیکێک بەکارناهێنێت، هەتا ئەگەر ئەم سیاسەتەی چەندین قوربانی و زەرەری لێبکەوێتەوە، تەواو بەپێچەوانەی پەیوەندیەکانیەتی لەگەڵ وڵاتانی تردا، بەتایبەتی لە پەیوەندیەکانیدا، لەگەڵ حکومەتی کوردستان و عیراق بەگشتی.

سەفەری دووایی ئویردویغن، پەردەی لەسەر سەرجەم پەیوەندیە جۆربەجۆرە هەمالایانیەکانی نێوان هەردوو وڵاتدا هەڵدایەوە، ئیتر چیتر نە ناوچەکە وە بەتایبەتی میللەتی کوردستان، ئەو (دەبڵ دیسکویرس و سیاسەتی دووجەمسەری) تورکیای پێ قبووڵناکرێت.

بەدرێژایی ساڵانێکە، کۆماری ئیسلامیو تورکیا کوردەکان و سەرکردە سیاسیەکانی عیراقی بەوە تاوانبار دەکرد کە گوایە ژێراو ژێر پەیوەندی نهێنیان هەیە لەگەڵ دەوڵەتی عیبری - ئیسرائیل -، لەکاتێکدا تورکیا خۆی، نوێترین تانک و فرۆکە و چەک و تەقەمەنی پێشکەوتووی لە لایان ئیسرایلەوە پێدەگەیشت، وە لە دووا سەفەری سەرۆک وەزیرانی تورکیا، باس لە کڕینی نوێترین تانک و چەکی ئیسرائیلی کراوە کە دەبووایە بگاتە تورکیا.

حکومەتی کوردستان، هەمیشە سەیری کێشەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی کردووە بە چاوێکی فرە ڕەهەندی مرۆییەوە، هیچ ئاژاندایەکی شاراوەی نەبووە بۆ گرێدانی پەیوەندیەکانی لەگەڵ ئیسرائیل وکۆمپانیا و ڕێکخراوە جۆربەجۆرەکانی ئەو وڵاتە، لەگەڵ ئەوەش تورکیا و چەند لایەنێکی دووژمن بە کێشەی میللەتی کوردستان هەمیشە هەوڵی ئەوەیان دەدا، بوی دوونیای عەربی و ئیسلامی بسەلمێنن، کە کوردەکان هەوڵی پەیوەندیکردنیان هەیە لەگەڵ ئیسرائیل، لەم هەوڵانەشدا، کۆماری تورکیا بەڕێگای ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ، دەستێکی باڵای هەبووە لەو هەڵمەتە شوومەدا دژ بە ئەزموونی میللەتی کوردستان.

لەگەڵ ئەوەش فەلسەفەی گشتی و تێروانینی بنچینەیی ئەزموونی میللەتی کورد، هەمیشە جەخت لەسەر پێکەوە ژیانی هەموو میللەتانی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دەکاتەوە، لەنێو ئەو میللەتانەش میللەتی جولەکەیە وە بڕوای بە پێکەوە ژیانی هەموو فەرهەنگەکانە، بەڵام قەت دەستپێشخەر نەبووە لە گرێدانی پەیوەندی لەسەر ماف و هەق و هقووقی میللەتانی تر و ئیش و ئازارەکانی میللەتانی تر فەرامۆش بکات و تەنها سەیری بەرژەوەندیە تایبەتیەکانی میللەتی کورد بکات..

کۆماری تورکیا دەبێت بەکۆتایی هێنانی سەفەرە سەرکەوتووەکەی سەرۆک وەزیرانی خۆی، بە شێوەیەکی گشتی، سەرتاسەر بە سیاسەتە دووجەمسەریە جیاوازەکەی خۆیدا بچێتەوە و سیاسەتێکی (Policy) هەبێت بەرامبەر پرسی عیراقی نوێ و کێشەی میللەتانی، نەوەکوو پەیڕەو کردنی جۆرەکانی تاکتیک (Tactic)، لەبەر ئەوەی هەر پاش ڕاپەڕینەکەی ساڵی ١٩٩١ و گۆڕانکاریەکانی ئەو چەندین ساڵانەی دوایی، تورکیا هیچ سیاسەتێکی نەبووە، بەڵکوو هەمیشە چەند بڕیارێکی کاتی وبەرنامەی تەمەن کوورتی پچڕ پچڕی هەبووە دەرهەق بە کێشەی میللەتی کوردستان، وە ڕۆڵێکی زۆر نێگەتیڤی هەبووە، ئەوەی لەدەست هاتووە کردوویەتی، ئەوەشی نەکردووە، ئەوە لەبەرئەوەبووە کە پێی نەکراوە...

لە نەخشە نوێگەری ڕویژهەڵاتی ناوەڕاستدا، کۆماری عیراقی فیدراڵ، بە گرینگترین ئەکتەری فەرهەنگی و سیاسیی ناوچەکە دەناسرێت، وڵاتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا، بەچاوێکی پڕبایەخەوە سەیری ئەو وڵاتانە دەکات، وە بە شێوەیەکی تایبەتیش ڕۆڵ و ئەزموونی کوردەکان، حکومەتی کوردستان و سیاسەتمەدارانی کورد و بەشداربوونیان لە بەغدادا، بە گرنگترین فاکتەری گۆڕانکاریە دیموکراسیەکان دەزانێت، لێرەشدا دەبێت تورکیا وئیسرائیل وسەرجەم وڵاتانی تریش ئەو مەسەلەیە لەبەرچاو بگرن و وەکوو فاکتەرێکی گرنگ سەیری بکەن..

Pirbal@hotmail.com

× ڕۆژنامەی ئەناتویلیای نوێ ی ڕۆژی ٢-٥-٢٠٠٥■ The New Anatolian

شبلی ملاط

و. بۆ کوردی/ شۆرش ئیبراهیمی

عەرەبیزمی سپی

□ (شبلی ملاط) مامۆستای ماف لەزانستگەی (ژان مونێ) سەر بەیەکێتی ئەوروپا لەبەیروت بووەو لەبێلژیک پارێزەری کوژراوەکانی کوشتاری ئۆردوگاکانی (صبرا و شتێلا)یە.

بومەلەرزەی عێراق لەدوو ساڵی رابردوودا کەرووخانی گەورەترین نیزامی دیکتاتۆری لەدنیای عەرەبدا بەدواوە بوو، وردەوردە دەبێتە مزگێنی دەری قۆناغێکی نوێ لەناوچەکەداو هێزی دیموکرایخواز وەکو پێویستیەکی ئایدۆلۆژیایی سەرەوەتر لەهەموو وڵاتە عەرەبەکاندا خەریکی سەرهەڵدانە لەگەڵ هەڵکشان و داکشانی خودی عێراقدا، پاشان فەلەستین و ئێستاش لوبنان و میسر لەحاڵی گۆراندان، رووداوەکانی دوای تیرۆری (رەفیق حەریری) سەرەک وەزیرانی پێشووی لوبنان، لەلوبنان و سوریاش کەپابەندن بەگۆرینی سیمای سیاسی خۆیان بەولاوەتر دەچێت. ئێستاش تەواوەتی نیزامی سیاسی جیهانی عەرەب هەتاسەر ئێسقان لەحاڵی گۆراندایە، بەشداری نەکردنی تەنانەت سەرۆک کۆمارێک یان پادشایەکی عەرەب لە رێورەسمی بەخاک سپاردنی کەسێک کەبۆ هەموو رێبەرە عەرەبەکان لەنزیکەوە ناسراو بوو هەموو شتێکمان بۆ دەردەخات زۆربەی رێبەرانی عەرەب سەبارەت بەرەوابوونی خۆیان، نیگەرانیان هەبوو هەربۆیەش لەخۆ دەرخستنیان دەترسان.

بەدرێژایی ٣٠ ساڵی رابردوو بەناو کۆمەڵی مەدەنی عەرەب، بارودۆخی ئێستایان خستۆتە ژێر پرسیارەوە، سەرەتا مەسەلە دیفاعیەکانیان هێناوەتە گۆرێ و پێداگر بووە لەسەر مەسەلە پێوەندی دارەکانی مافی مرۆڤ هەرچەند کەبەشداربووانی کۆبونەوەکانی مافی مرۆڤ بوێری ئەوەیان نەبوو لەرێبەرانێک بدوێن کەبەرپرس بوون لەهەموو جۆرەدەست درێژیەکاندا. تەنانەت خراپترینیان وەکو سەدام حسێن کەئەوەیان تارادەیەک جێگەی تێگەیشتن بووکەئاستی ئەو سەرکوتەی بەدژی جودا بیران ئەنجامدەدرا بەگشتی لەسەرێ بوو. دەیان کەس لەجودا بیران بێ بەزەییانە کوژران و بەندکران و ئەشکەنجەدران.

بەهەرحاڵ، لەئاکامی تێپەربوونی زەمەن پەیوەندیە بێ بەزەییەکانی ناوەوەو نەتوانین و رانەوەستان لەسەر دروشمە دژە ئیسرائیلیەکان بەشێوەیەکی بەرچاوتر ئاشکرا بوون. عەرەبە دیموکراتە ناوچەییەکان هێشتا دوو دڵی دەکەن لەتاوانبار کردنی میرو پادشاکانی کەنداو. بەڵام لە وڵاتانی ناوچەی دەریای ناوەراست و باکوری ئەفریقا ئەو تابۆیە نەماوە. (زین العابدین بن علی، أمیل لحود، حوسنی موبارەک، بەشار ئەسەد) بەراشکاوی بانگهێشتی خەبات کراون تاکو لەحکومەت دەست بکێشنەوە.

ناسیۆنالیزمی عەرەبی کەلەسەردەمی شۆرشی (جەمال عەبدولناسر)ەوە، زاڵ بووە لەلایەن زۆرێک لەئیمە بەعەرەبیزمی رەش دەناسرێتەوە. عەرەبیزمێک کەنایەوێت کۆسپێک بۆ نزیک بوونەوە لەکۆمەڵگەیەک دروست بکات کە بەهۆی سنورە باس هەڵگرەکانی دەستکردی داگیرکەرەوە لەیەکتر جیا بوونەتەوە.

عەرەبیزمی رەش لەو مانایەدا، نێوەرۆکێکی فاشستی هەیە کەنمونەی نیزامە بەعسیەکانی عێراق و سوریان. لەبەرامبەریدا پێویستی بە (عەرەبیزمی سپی) هاتۆتە کایەوە کەپێشینەکەی دەگەرێتەوە بۆکەسانێک وەکو (سەعد زەغلول) لەمیسر، (کامل چادرچی) لەبەغداو (کمال جنبلاط) لەلوبنان.

پەیامی عەرەبیزمی سپی بریتییە لە گۆرانی دیموکراتیانەو بەدور لەتوندو تیژی لەئاستی سەرەوەی وڵاتە عەرەبەکاندا. بانگهێشتی ئازادیخوازانەی یەکگرتوویی دەکات بێ لەبەر چاوگرتنی باوەرە ئاییني و فیرقەییەکان: قوبتیەکان (قبطی) و موسوڵمانەکان، لەلوبنان ئەوکۆمەڵە جۆراوجۆرانەی کە وڵاتی لوبنانیان پێکهێناوە و لەعێراق شیعەو سوننە...

سەبارەت بەعێراق کەعەرەبیزم نەیتوانیوە مافی بەرابەری هاوڵاتی بوون بۆ کوردەکان دابین بکات، ئەمە بەتایبەت ئەوە نیشان دەدات کەبیرێکی پێشکەوتوو بۆ کۆمەڵ پێویستە کەتەواوی هاوڵاتیان بگرێتەوە. لەم روەوە سەرهەڵدانی چەمکی فیدراڵیزم وەکو یەکێکی تر لەنیشانەکانی عەرەبیزمی سپی دێتە ئەژمار. تەنیا فیدراڵیزم دەتوانێت جۆراوجۆری ناسنامەی عەرەبی بپارێزێت و رێگە بدات کەلەگەڵ کوردەکان هەروەک عەربەکان هەڵسوکەوتیان لەگەڵ بکرێت. چ ئاستی تاک و چ وەکو ناسنامەیەکی گشتی، گەورەترین بەربەرەکانیەک کەعەرەبیزمی سپی لەگەڵیدا بەرەو رووە لەوانەی پێداچوونەوەی قەیرانی فەلەستین/ ئیسرائیل بێت لەژێر تیشکی بیرۆکە نوێیەکاندا کەزۆربەیان لەروانگەی فیدراڵیزمەوە سەرچاوە دەگرن. کەلەودا ئیتر مافی مرۆڤ کاردانەوەی نیگەتیڤانەی نابێت، بەڵکو بەشێکە لە دیموکراسی لەحاڵێکدا کەدامەزراندنی دەوڵەتێکی فەلەستینی لەداهاتوویەکی زۆر زۆر نزیکدا هیچ بەدوور نییە، عەرەبیزمی سپی لە توانایدایە شتێکی زیاتری پێ بێت هەم بۆ جولەکەکان و هەم بۆ موسوڵمانەکان لەئیسرائیل و فەلەستین. گۆرانەکانی ئێستای جیهانی عەرەبی لەلوبنان لەلایەن نوسەرانێک زەق دەکرێتەوە لەباڵە جۆراوجۆرەکاندا هەروەک (سمیر قیصر) کەدەنگێکی بەرزی هەیە بۆ دژایەتی لەگەڵ رێبەری سوریا (حلال سلمان) سەرنوسەری رۆژنامەیان عەرەبیزمی (السفیر) چەمکی (بومەلەرزەی عێراق)یش لەلایەن رۆژنامەنوسی بەناوبانگی لوبنانی (جهاد زین)ەوە داهێنراوە.

ئەو نوسراوەیە لە ستونێکدا لەلایەن (تۆماس فریدمان)ەوە نوسراوەو لەرۆژنامەی نیویۆرک تایمزدا بڵاوبۆتەوە.■

Bitter lemons international / سەرچاوە

ئەسەدوڵڵا رازانی:

پارتە ئۆپۆزیسیۆنەکانی دەرەوە ناتوانن چارەنووس ساز بن

ئا: هاوار

□ (ئەسەدوڵڵا رازانی) پارێزگاری کوردستان لە شاری سنە رۆژی دووشەممە ١٢ی گوڵانی ١٣٨٤ی هەتاوی لەکۆبوونەوەیێکدا کە بە مەبەستی نرخاندن و راگەیاندنی دەسکەوت و لایەنە جۆربەجۆرەکانی سەفەری خۆی هاورێ لە گەڵ چەند لە بەرپرسانی پارێزگای کوردستان بۆ وڵاتانی ئۆتریش و ئاڵمانیا، ساز درا لە ئاقاری شی کردنەوە و باسەکەیدا لە وەڵامی پرسیاری هەواڵنێرێکدا سەبارەت بە کاریگەری و رۆڵی پارتە ئۆپۆزیسیونەکانی دەرەوە لە سەر هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماری لە ئێران بە تایبەت لە ناوچە کورد نشینەکاندا وتی: (بەئاماژە بە هەڵبژاردنی ئێراق و بارودۆخی کوردەکان لە چوارچێوەی ئێراقدا بە رای من خەڵکی کوردستان ئەو رێگەی کە تا ئێستا لە بەریان گرتووە درێژە پێ دەدەن و لەم پێناوەشدا کاریگەری کردەوەی پارتە ئۆپۆزیسیۆنەکانی دەرەوە ناتوانێت چارەنووس ساز و سەرنج راکێش بێت).

ناوبراو وێرای دان‌نان بە کاریگەری پۆزەتیڤی ئێراق و بارودۆخی کوردەکان لە باشووری کوردستان لە سەر تەواوی بزووتنەوە و جووڵانەوە کوردییەکان لە سەر وڵاتە دراوسێیەکانی ئێراقدا وتی: ئەو ئاستەی کە ئەمرۆ کوردەکان لە چوارچێوەی ئێراقێکی یەک پارچەدا بە دەستیان هێناوە جێ پیرۆزبایی تایبەتی خۆی هەیە و دەگەرێتەوە بۆ ئەوەی کە خەڵکی کورد لە ئێراق، گەڵاڵەی داوخوازییەکانی خۆیانیان لە کەناڵی سیاسەت و رێگە یاساییەکانەوە پێ و شوێن گرت و پێویست ناکات خەڵکی ئێراق بۆ بە دەست هێنانی مافی رەوای خۆیان بە دوای جیابوونەوەوە ببن.

رازانی بە ئاماژە بۆ سەرۆک کۆماری مام جەلال و ئەو پۆستانەی کە کوردەکان لە ئێراق بە دەستیان هێناوە زیادی کرد: بێ گومان رۆڵی کوردەکان لە دەسەڵاتی ئێراقدا ئۆلگوویێکە بۆ رێنوێنی کردنی تەواوی بزووتنەوە کوردیەکان لەکاناڵێکی یاساییدا و ئەمەش لەوا دەرکەوت کە بەرژەوەندییەکانی خەڵکی کورد لە چوارچێوەی ئێراقێکی یەک پارچەدا دەکرێت دابین ببێت.

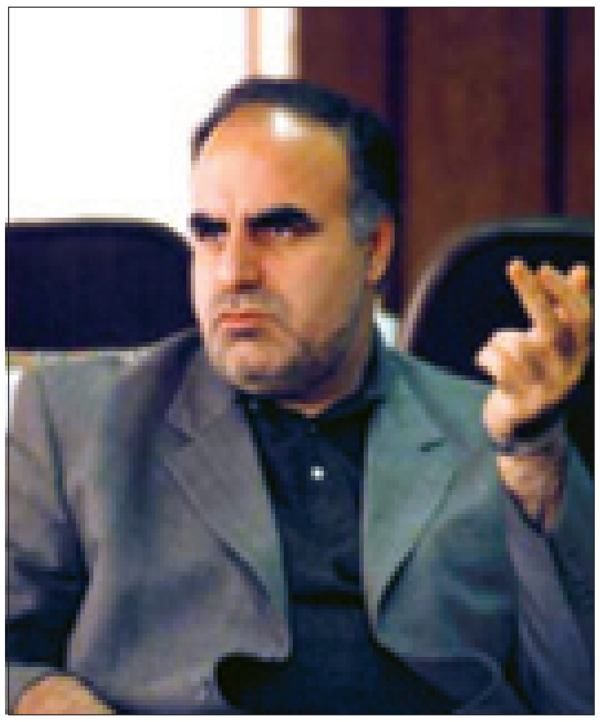

پارێزگاری کوردستان لە درێژەی وڵامەکەیدا وێرای دەربڕینی بیرورای خۆی لە سەر هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماری ئێران، لە کاتێکدا کە دژایەتیێکی هەرەزەق لە نێوان قسەکانیدا دەر دەکەوت وە لە دانیشتنی رابردوودا رایگەیاند کە (کۆمەڵە و دیموکرات) هەڵدەوەشێنەوە، دانی نا بە رۆڵ و کاریگەری پارتە ئۆپۆزیسیۆنەکانی دەرەوەدا و وتی: پارتەکان گەر بیانەوێت چارەنووسێکی باشیان ببێت، دەبێ لە گەڵ ویستی گشتی خەڵکدا پێوەندی بگرن و لەم پێناوەدا خەڵکی کوردستان لە خولەکانی پێشووی هەڵبژاردندا سەلماندیان و بەردەوام ویستوویانە لە چوارچێوەی یاسادا برۆنە پێشەوە، مەگەر لە بارودۆخێکدا خەتایێک لە لایەن دام و دەزگاکانی یاسایی ئێمەوە بووبێتە هۆی نارەزایەتی خەڵک، کە بەشداری نەکردن لە هەمبەر بەشداری کردندا بە باش بزانن و ئەمەش پێش ئەوەیێکە سەرچاوەی سەرهەڵدانی بگەرێتەوە بۆ لای پارتە ئۆپۆزیسیۆنەکانی دەرەوە، دەگەرێتە بۆ رێکخراوە ودام و دەزگاکانی خۆمان.

ئەسەدوڵڵا رازانی هەروەها لە وەڵامی پرسیارێکدا سەبارەت بە نارەزایەتی خەڵک لە هەمبەر چۆنیەتی هەڵسوکەوتی هێزی ئینتزامی لە گەڵ خەڵکدا بە تایبەت خەڵکی ناوچە سنوورییەکان کە بۆ وێنە، تەنانەت ماوەیەک لەمەو بەر لە شاری بانە دوو کەسیان کوشت و... وتی: ئێمە لە واقێعدا مەسەلەی هێزی ئینتزامی بۆتە کێشەیێکی هەرە گەورە بۆمان و لەم بارەوە نازانین چ جۆرە رووبەروو بوونەوەیەک هەڵبژێرین کە کارا بێت و بتوانێت رەزامەندی خەڵک بە دەست بێنێت.

ناوبراو هەروەها لە کۆتاییدا سەبارەت بە چۆنیەتی هەڵسووکەوت لە گەڵ رۆژنامەوانان و بانگ کردنیان بۆ دادگا، ئاماژەی بۆ وتەکانی پێشووی خۆیدا و لایەنگری لە کردەوەی دەزگای ئاسایشی لە گەڵ رۆژنامەنووساندا کرد و وتی: ئەو جاریش گوتوومە کە ئەم بابەتە سەرچاوە لە چۆنیەتی کار و کردەوە و هەڵسووکەوت و رۆژنامەنووسان و چالاکانی ئەم بوارە دەگرێت کە لە چوارچێوەی یاسای بنەرەتی ئێران بەدەرە و من پێم وایە لەم بارەوە رووبەروو بوونەی دەزگای ئاسایشی هەقە و شیاوی ستایشە.■

laparakan.qxd 5/8/2005 11:48 AM Page 5

پواز

٥/١٥
هەڵوێست و مژدە

دیسان قسەکردن لەکەموکورتییەکانی وەزارەتی پەروەردە، ڕەنگە زۆر بڵێی بێت و مامۆستایان و خوێندکارانیش وەرز بوون لەدووبارە کردنەوەی ڕەخنەکان، باس لەپرۆگرام و خراپیەکانی سیستمی خوێندن ناکەین، پێدەچێت هەموان لەداوای گۆڕینی سیستم و پرۆگرام کۆڵماندابێت و وەزارەتی پەروەردەش هێندە کۆڵی بەوکێشەیەوە هەڵنەگرتبێت.

لەزۆر بۆنەی جیا جیادا باس لەکەم و کورتییەکانی وەزارەتی پەروەردە کراوە، بەڵام ئەمجارە ناڕەزایی و دەنگ هەڵبڕین لەبەرامبەر خەمساردییەکان، دەنگ و ناڕەزایی مامۆستایان بوون، بەجۆرێک ناڕەزایی و داواکردنی مافەکانیان گەیاندە ئاستی ڕێپێوان و هەڕەشەی هەڵوێست وەرگرتن، لەبەرامبەر جێبەجێ نەکردنی داواکانیاندا.

ماوەیەک لەمەوبەر و بەکۆمەڵێک داواکاری ڕەواوە، ژمارەیەکی بەرچاوی مامۆستایان لەشاری سلێمانی ڕێپێوانێکیان بۆ بەردەم وەزارەتی پەروەردە و لەوێوە بۆ بەردەم ئەنجومەنی وەزیران ئەنجامداو پاشان داخوازییەکانی مامۆستایانیان پێشکەش کرد.

سەیر لەوەدایە وەک هەمووکات بەڵێنیان پێدراو دانیان بەرەوایی یاداشتەکەدا نا، ئەمە لەکاتێکدا بوو کەیەکێتی مامۆستایانی کوردستان لەگەڵ ئەنجامدانی ئەو ڕێپێوانەدا نەبوو، بەڵکو لەگەڵ دەسەڵات، وەڵامی خۆیان هەبوو بۆ ئەو ژمارەیە لەمامۆستایان، بەڵام مامۆستایاتنی ناو ڕێپێوانەکە بێ بڕوایی خۆیان بەیەکێتییەکەیان دووپات دەکردەوە و ماوەیەکیان دیاری کرد بۆ جێبەجێکردنی داواکەیان و وتیان ئەگەر داواکاریەکانمان جێبەجێ نەکرێت ئەوا هەڵوێست وەردەگرین.

پاشان مامۆستایان ڕایانگەیاند کەئەگەر تا ٥/١٥ وەڵام نەدرێنەوە، بەبەشداری نەکردنیان لەپرۆسەی تاقیکردنەوەکان هەڵوێست وەردەگرن، هەر دواتر وەزیری پەروەردە لەشاشەی (t.v)ەوە دەرکەوت و مژدەی مژدەیەکی سەرۆکی حکومەتی لە(٥/١٥)دا ڕاگەیاند.

لێرەدا چەند پرسیارێک دروست دەبێت، بۆچی مژدەکەی سەرۆکی حکومەت بۆ مامۆستایان ڕێکەوتی ٥/١٥ دەکات؟ دەبێت ئەو مژدەیەی سەرۆکی حکومەت چی بێت؟ تۆ بڵێیت سەرۆکی حکومەت وەڵامی پێویستی بۆ مامۆستایان پێبێت؟ یان بڵێیت مامۆستایان بەو مژدەیەی سەرۆکی حکومەت ڕازی بن؟ ئایا مەتەڵی ٥/١٥ و مامۆستایان و حکومەت، پرۆسەی خوێندنی ئەمساڵ بەچ ئاقارێکدا دەبەن؟ دیارە بۆ وەڵامی ئەمانە هەر دەبێت چاوەڕوانی ٥/١٥ بین.■

ڕەنج قەرەداغی

پەژارەی هاووڵاتی

- ■ گەنج و دوورە پەرێزی لەگۆڕانکارییە سیاسیەکان.. (شنروێ)
- ■ ژیانی ئەمڕۆی کرێچی سەختە.. (ئارام)
- ■ ترسەکانی ساڵی داهاتووم لەئێستاوە ڕەگ دادەکوتێت.! (گوڵێ)
- ■ کەی ئەمە خزمەتکردنی هاوڵاتیانە؟ (سەرچناری)

■ شنروێ مەحمود

کاتێک سەرنج لەپەتای مانگرتن و ڕێپێوانەکانی خوێندکارانی زانکۆ دەدەین، ئەگەری مەترسی دوورەپەرێزی لەچەند بابەتێکی دیکەی گرنگمان لادروست دەبێت.

(ساڵانە مانگرتن) بۆ داخستنی زانکۆیەک یا هەندێک داوای لاوەکی بەگوێرەی بارودۆخی ئێستای وڵات؛ تەمەنێکیش بێ دەنگی لەئاستی گۆڕانکارییە بنەرەتی و چارەنووسسازەکانی ناوچەکەمان. چ کارەساتێک لەم بێ دەنگییە چاوەڕوان دەکرێت؟!

گەنجانی ڕۆشنبیرو خوێندکاری زانکۆ، کێ ئاگادارە لەنهێنییەکانی پشت دیواری پەرلەمان؟ بۆ ناپرسن دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان کێن و بۆ ڕاناگەیەنرێن؟

شێوازی هەڵبژاردنی ئەمساڵ لەسەر ئاستی حزب نەوەک کەس جێی ڕەخنە بوو، کەدەبوایە چارەنوسی هەندێ بەرپرس و سەرکردەی حزبی بدرێتە دەست گەل و بڕیاری لێبدات، بەڵام بەهەرحاڵ.

ڕاستە دوو حیزبی سەرەکی و دەسەڵاتدار لەکوردستان هەن کەنوێنەری زۆرینەی چین و توێژەکانن، لەگەڵ ئەمەشدا هەقوایە گەنجان، لایەنێکی تری سەرمێزی کۆبونەوەکان بن.

پەرلەمان ئێستا لەمشتومڕدایە، لەوانەیە وەک جارانی تر لایەنێک لەپێناو ئاشتی و ئاڵۆز نەبوونی بارودۆخ (تنزلات) پەسەند بکات. ڕای گەنجان چییە؟

لەوانەیە پەرلەمان ببێتە خەوێک و دوو ئیدارەش لەهەمان دۆخی پێشوودا بمێننەوە. گەنجان چی دەکەن؟

ئەمانە و هەزاران ئەگەری سلبی لەپاڵ چەند خاڵێکی ئیجابیدا.

هەڵوێست، پرۆژە، هیوای گەنج، ...کوا؟

با هەموو بیر بکەینەوە چی بکرێت بۆ گێڕانەوەی گەنجی کورد بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ ئەو دۆخەی کەئێستا وڵاتەکەی بەرێی دەکات؟

چۆن پشکێک لە خۆشەویستیان بۆ ڕەنگی جل و بەرگ و مۆدێل بدەینەوە بەو ڕەنگانەی حزبێک، سەرکردەیەک، بەرپرسێک... کاڵیان کردونەتەوە و لەبەرچاوی خستوون؟.

چی بکەین تا سەرۆک و ئەندام پەرلەمانەکان هێندەی بەشداربوەکانی بەرنامەی (ستار ئەکادیمی) خۆشەویست بن و گەنجان گۆرانییەکانیان لەگەڵ بڵێنەوە و بەحەزو ویستی خۆیان دەنگیان پێ بدەن؟

ئەگەر پەرلەمان ناو بنێیین (پەرلەمانی ئایندە) تۆ بڵێی خوێندکارانی زانکۆی سلێمانی و سەرجەم لاوە بەپرسەکانی تر، بە پەرلەمانتارانی ئایندە بڵێن: کوا بڕوانامەو لێهاتوویی و تواناتان و مەترسییان بۆ دروستبکەن؟

پرسیارەکان زۆرن و وەڵامیش بەداواکردنی ڕاستییەکان و چیتر دانەپۆشین هەڵەی یەکتر دەردەکەوێت. ئەو خەوەی کورد لەبەغدا پەروەردەی کردو کردیە ڕاستی، دەبێت لەهەولێریش لەسەر ڕاستی و ئەزموونەکان بنیات بنرێت.■

■ ئارام عوسمان

گرفتی کرێچی وەکو دیاردەیەکی بەرچاو لەم چەند ساڵەی دواییدا ڕووی لەزیاد بوون کردووە و هاوڵاتیانی نیگەران کردووە، چونکە بەرزبوونەوەی نرخی کرێی خانوو لەڕادەی ئاسایی تێپەڕیوە، لەگەڵ ئەوەی نرخی کرێ خانوو لەئاستێکی بەرزدا وەستاوە، لەهەمان کاتدا خانوو بێ پێشەکی نادرێ بەکرێ و لەلایەکی ترەوە کەمبونەوەی خانوو بۆ کرێ ئەمیش یەکێکی ترە لەو گرفتانەو ئەمەو چەند کێشەیەکی تر کەکرێچی بێزار کردووە، لەگەڵ ئەمەشدا هەر خانوویەک گرێبەست و پێشەکیەکەی تەواو دەبێت کرێچی زۆر دەترسێت، چونکە دوو هۆکار لەئارادایە: یەکەم ئایا ساحێب خانوو سەر لەنوێ داوای پێشەکی دەکاتەوە؟ دووەم: یان ئەوەیە دەڵێت خانووەکەم بۆ چۆڵ بکە بەبیانوی ئەوەی کوڕەکەم ژن دەهێنێت یان خانووەکەم دەفرۆشم. بەمانایەکی تر دەسەڵاتی تەواو لای ساحێبی خانووە، کرێچی تەنها بەڵێی لەسەرەو دەبێت هەموو فەرمانێکی ساحێب خانوو جێ بەجێ بکات.

ئەوانەی شەوو ڕۆژو مانگ و ساڵ و سات بەساتی تەمەنیان لەنێو خانووی کرێدا بەسەر دەبەن، بەشێکی بیرکردنەوەیان لای خانوو ساحێب خانو و زۆری کرێیە. ئەمیش ڕاستەوخۆ کاریگەری لەسەر ژیانیان دروست کردووە و کۆمەڵێک گرفتی تریان بۆزیاد بووە، بەرزبوونەوەی شتومەک لەبازاردا ئەوەندەی تر ژیانیانی ئاڵۆز کردوون و غەمەکانیانی بەرەو لوتکە بردووە، ئای چەند سەختە ژیانی کرێچێتی ڕۆژ بە ڕۆژ ژمارەی کرێچی لە کوردستان بەگشتی و سلێمانی بەتایبەتی ڕوو لەزیاد بوون دەکات، بەڵام دەزگا بەرپرسەکانی حکومەتی هەرێم وەکو پێویست بەدەنگ کێشەی کرێچییەوە نەهاتوون هەرچەندە لەو ساڵانەی ڕابردوودا ژمارەیەکی بەرچاو زەوی دابەشکراوە بەسەر چین و توێژە جۆراوجۆرەکانی هاوڵاتیاندا.

من لەدیدی ئەو کەسانەی ڕۆژانە دەیان دوێنم و لێمەوە نزیکن هێندە بارو گوزەرانیان بەناخۆشی و پڕ لەنائومێدییەوە باس دەکەن چیتر هیچ هیوایەکیان بەوە نەماوە ئەوان بتوانن لەنێو چوارچێوەی خانویەکدا بژین موڵکی خۆیان بێت و لەدەست ئازارو نەهامەتی و سەختی ژیانی کرێچێتی ڕزگاریان ببێت، ئەمیش بێ هۆ نییە ئەوانی نائومێد کردووە، چونکە بەرزبوونەوەی زەوی و خانو لەڕادەبەدەر زیادی کردووە بەشێوازێک ئەم توێژە نەتوانن بیکرن بۆئەوەی لەدەست نەهامەتی و دەردەسەری کرێچێتی ڕزگاریان ببێت، دەمەوێ لێرەوە بچمە سەر ئەوەی تاوەکو ئێستا هیچ لایەک ئاوری لەم توێژە بەشخوراوەی کۆمەڵ نەداوەتەوە و بەتەنگ نەهامەتییەکانیەوە نەهاتوون، بۆیە پێویستە کار بۆ ئەوە بکرێ گرفتەکانیان چارەسەر بکرێت، بۆئەوەی هیوایەک بدرێتەوە بەم توێژەی کۆمەڵ، هەقوایە حکومەتی هەرێم ئاورێک لەکرێ نشینان بداتەوە، بڕیاری پێویست دەربکات بەکەم کردنەوەی کرێ خانوو، هەروەها دابەشکردنی زەوی بەسەر کرێچیدا بۆئەوەی تا ڕادەیەک چارەسەری گرفتەکانیان بکات.■

■ گوڵێ

خوێندن، چەکی زانست و ڕۆشنبیری و پێشکەوتنە، بەڵام بەداخەوە سیستمی خوێندن لەعێراقدا جگەلە ڕووخانی وورەی خوێندکار، هیچی تری تیا بەدی ناکرێت، بەتایبەت لەقۆناغی ئامادەیی کەبەمانا تەواوەکەی دەبێت خۆ ئامادەکردن بێت بۆ زانکۆو قۆناغەکانی دیکە، من خوێندکارێکی (پێنجەمی وێژەییم)، لەگەڵ نزیک بوونەوەی تاقیکردنەوەکانی کۆتایی ساڵ، زۆر دەترسم لەساڵی داهاتوودا نەتوانم ئەو کۆلیژە بەدەست بێنم کە خۆم مەبەستمە، چونکە من لەوڵاتێکدا دەژیم کەهەڵسەنگاندنی خوێندکار بەپێی ئەو نمرەیەیە کەبەرامبەر بە پرۆگرامێکی وشک، وشکتر لە وشکی بەدەستی دێنێت.. نەک بەپێی توانای کەسێتی خۆی. هەر ئەم حاڵەتەشە وادەکات کەبەجۆرێک لەجۆرەکان بێزاری بەرووخساری خاوەن بڕوانامەکانەوە دیارە بەتایبەت لەکوردستان، هەر لە کۆلیژەکانی زانکۆوە تا فەرمانبەرانی دامودەزگاکانی حکومەت، پلان و بەرنامەم لەزانکۆدا زۆرە، بەڵام ئایا خوێندن بەو جۆرەیە بەنیازی زانکۆبم؟ ئاخۆ ئەم گرێ کوێرە دەروونیەی من ساڵێکی دی بەکام لادا دەکرێتەوە، (ئیجابی) یان (سلبی) والله أعلم!

وەزارەتی پەروەردە کەی هەست بەم بەرپرسیارێتیە دەکات بەرامبەر بەو ناوەی وەزارەتی پەروەردە و فێرکردنە؟

دەپرسم پاش ١٤ ساڵ کەسانی بەرپرس و پسپۆڕ لەم بوارەدا نەتوانن ئەم جۆرە پرۆگرامە بگۆڕن دەبێت چۆن بەتەمای ئەوە بن توێژی خوێندکار لەئاییندەدا وڵات بەڕێوەبەرێ؟

وەزارەتی پەروەردە ئەو پرسیارە بەمێشکیدا نەهاتووە (خوێندکاران بێدەنگن لەئاست ئەم گرفتە گەورەیەدا یان چاوەڕوانی کەسانی بەناو پسپۆڕن لەوەزارەتدا؟).

لەدواجاردا، دەڵێم: باوەزارەتی پەروەردە دڵنیاتر بێت گەر لەم هاوینەدا مژدەی گۆڕینی پرۆگرامی شەشەمی ئامادەیی نەدەن، یاخود وەرگرتنی خوێندکار لەزانکۆ بەپێی بەرنامەیەکی شیاو بۆ خوێندکار، گەر ئێمەی خوێندکار نەتوانین لەو پۆستانەتان بهێنینە خوار، ئەوا پرۆسەی خوێندنمان ڕادەگرین.

بابزانین وەزارەتی پەروەردە وەڵامی چییە لەم پشووەدا؟■

> **تۆ بڵێیت سەرۆکی حکومەت وەڵامی پێویستی بۆ مامۆستایان پێبێت؟ یان بڵێیت مامۆستایان بەو مژدەیەی سەرۆکی حکومەت ڕازی بن؟**
>
> **ڕەنج قەرەداغی**

■ سەرچناری

بەئێستاشەوە، زۆربەی لێپرسراوان کاتێک دیاردەیەکی دزێو، یان کارێکی نابەجێ لەسەر فەرمانگەکانیان دەخەیتە ڕوو، بەتەشەنوجی زۆرەوە لێی دەڕوانن و قەستیانە چی خراپە لەبەرامبەرتدا ئەنجامی بدەن و سیمات ناشرین دەبێت لەبەرچاویان، بەڵام خۆ ناشکرێت ئەوەی ئەوان دەیکەن بۆ چاکو خراپیان (ok) دابنێیت و بەچاکی بزانی، بەڵام دیارە وەک لەزۆر نوسیندا ئاماژەمان پێداوە، هەمووی بریتییە لەڕەخنەی داهێنەرانەو بیرهێنانەوەی ئەو دیاردە دزێوانەی ڕۆژانە لەزۆربەی فەرمانگەکاندا ڕوو دەدات، ئەوەتا من بۆ خۆم سەردانێکی کورتی ئەو قەرەباڵغیە زۆرەی بەردەمی بەڕێوەبەرایەتی گشتی شارەوانیەکانم کرد، لەناو ئاپۆرەی جەماوەرێکی زۆردا کەلەبەردەم ئەم بەڕێوەبەرایەتییەدا لەچاوەڕوانیدا بوون ئیش و کارەکانیان بۆ ڕایی بکەن و هەرچی زووە لەو قەرەباڵغیە زۆرە نەجاتیان بێت، بەڵام بەپێچەوانەی ئەم بۆچوونەی ئەوەی سیمای ئەو خەڵکەی تێکدابوو، ئەوە بوو کە گازەندەو گلەییەکی زۆریان دەکرد لەم بەڕێوەبەرایەتییەو چەندینیان قسەی نابەجێ و ناشرین لەزاریان دەهاتە دەرەوە بەرامبەر بەحکومەت و هاوشێوەکانی تری بەڕێوەبردنی کارە ئیدارییەکان، ئەگەرچی من لێیان نزیک بوومەوە و سەرزەنشتم کردن کەئێمە باقسەی ناشرین لەزارمان نەیەتە دەرێ و دەنگمان بکەین بەیەک، سەردانێکی بەڕێوەبەری ئەم بەڕێوەبەرایەتییە بکەین، بەڵام پیاوێکی بەساڵاچوو کەلەزۆربەمان بەتەمەنتر بوو لەناو خەڵکەکەدا هاتە لامەوە و گوتی: کاکە مودیری چی، مودیر بۆخۆی وایکردووە ئەم خەڵکە لێرە خڕ ببێتەوە و توشی دڵەڕاوکێ و دەردەسەری ببن. ئەگەر مودیرەکە جوابی خەڵکی بداتەوە یان بەجوانی موعامەلاتی ئەم خەڵکە ڕاپەڕێنێت، نەئەوەندە قەرەباڵغی دروست دەبێت و نەئەوەندەش خەڵکەکە ڕەش بین دەبێت، کەئەوەتا بۆتە هۆکاری ئەوەی خەڵکی قسەی ناشرین بەچاک و خراپ بڵێت و خۆی پێ ڕانەگیرێت، بەڕاستی ئەگەر لێپرسراوانی سەروو ئەم بەڕێوەبەرە بزانن مامەڵەکردنی لەگەڵ خەڵکیدا ئاوایە هەرگیزاو هەرگیز لێی قبوڵ ناکەن. بۆیە ئێمەش هیوادارین بەڕێوەبەری بەڕێوەبەرایەتی گشتی شارەوانیەکان کەدەکەوێتە خوار وەزارەتی پەروەردەی سلێمانیەوە، بەچاکی وەڵامی ئەو هاوڵاتیانە بداتەوە، کەڕۆژانە ڕێیان دەکەوێتە ئەوێ و پاشان بەشێوەیەکی گونجاو دور لەڕۆتین کاری هاوڵاتیان ڕاپەڕێنن، چونکە ناڕەزایی ئەو خەڵکە لەبەردەم ئەم بەڕێوەبەرایەتیەدا، زۆربەیانی پێکدەهێناو ماوەی بیست دەقیقەیەک لەناویاندا مامەوە، خۆ زۆر هەوڵمدا بەڕێوەبەر ببینم، بەڵام بەداخەوە هیچ دەرفەتێکی وام بۆ ڕێک نەکەوت چاوم پێی بکەوێت، بەڵام ئەگەر هەر کار ئاوا بڕوات و وەڵامیان ئاوا بێت بۆ خەڵکی، ناچار دەبین بەدواداچوون و ڕێپۆرتاژی بۆ بکەین.. پاشان ڕاستییەکان جوانتر بەبەرگی خۆیەوە بخەینە ڕوو، کەچۆن بەڕێوەبەری بەڕێوەبەرایەتی گشتی شارەوانیەکان بەچاکی وەڵامی هاوڵاتیان ناداتەوە و وەک پێویست ئەرکەکانی سەرشانیان جێ بەجێ ناکەن، تکامان لەبەرپرسان ڕێزگرتنی خەڵکەو پێیان دەڵێین:

هاوڵاتیان بێزار مەکەن کە جنێو بەخۆتان و حکومەتەکەش بدات، بەڵکو سەرنجی هاوڵاتیان بەوە ڕابکێشن، کە ئێوەی بەرپرسی خۆش بوێت و هاوسۆزیشی هەبێت بۆ حکومەتەکەمان کەحکومەتی هەموومانە، ئەم کارەش بەڕێزگرتنی هاوڵاتیان و ڕایی کردنی مامەڵەکانیانە، نەک ئیهمالکردنیان..!■

laparakan.qxd 5/8/2005 11:48 AM Page 6

ئەو مامۆستایانەی وانەیەکیان فێر نەکردم!

حەمەی ئەحمەد ڕەسوڵ

□ (١)

شتێکی بەڵگەنەویستە لەهەموو دەورو زەمانێکداو وەکو سوننەتی ژیانیش وایە، نەوەیەک ئەبنە مامۆستاو نەوەیەکیش و دوانی دیکە ئەبنە قوتابی، نەوەی کۆن: ڕۆڵی مامۆستاو فێرکار ئەبینیو لەتەک باواندا ڕۆڵی ڕاوێژکارو بەرپرس ئەبینن، مامۆستایانی هەموو دونیا لەئەلفوبێوە دەست پێئەکەنو پیت و وشەو زمان بەشێوازە ڕەنگاو ڕەنگەکان فێری نەوەی نوێو منالانی سەردەمی خۆیان ئەکەن.

لەهەندێک کۆمەڵگەی پێشکەوتوودا مامۆستا لەباوک و سەرۆک حیزب و پێشەوایەکی میللی ئەچێت، گیروگرفتی دەرونیوکۆمەڵایەتیوبگرە سێکسیش بۆ قوتابیو لاوانی کۆمەڵگەکەیان ئەخەنە ژێر پرۆسەی نەشتەرگەرییەوە، لانیکەم سەرەگووریسی ڕێگا چارەکان ئەدەنەوە دەست قوتابیو لاوانو هاریکاریانن تا ئەو دەمەی ئاستەنگێکی ئەوتۆ لەبەردەمیاندا نامێنێ بۆئەوەی گرێکوێرەو گرێو گۆڵەکانی ئەو گرفتانە شیبکەنەوەو چارەسەر بکرێن، بەڵام لای ئێمە، وەکو من بیرم بێت سەدان ساڵە مامۆستاکانمان داربەدەستو توندڕەوو دەستو مەچەک ئەستوورو ڕوخسار گرژو مۆنن، تووڕەو تۆسننوبەزۆردارەکی کاروپیشەی مامۆستایایەتیان هەڵبژاردووەو ڕەنگە ڕێژەیەکی زۆریان لەخوێندنا تەماڵ بووبنو کەمترین پلەو نمرەیان هێناوەو لەئامۆژگای مامۆستایان وەرگیراون. کەواتە بەو پێیە بێت، ئاستی ڕۆشنبیریو ژیریان نزمەو مامناوەندین..!

مامۆستایانی لای ئێمە، کڵۆڵو بێدەرەتانن، سبەینان بەتۆپزیو زۆردارەکی لەخەو هەستاونو وانەی یەکەم لەسەرانسەری قوتابخانەکاندا تەنها بۆنی بارودو تفو شەقو تەقو ڕەقی لێدێتو قوتابیان هەر ئەوە نین میز لەژێریانەوە دەریاچە نەگرێت..!

ئەو مامۆستایەی وانەکەی ئەزبەر نەکردبێو ئەو ڕۆژە دەرفەتی نەبووبێت خۆی بۆ حازر بەدەست بکات، شوڵکو دارو بۆکس.. قسەی ڕەقو جنێوو بۆڵەو خوتەخوت لەقوتابیەکانی ئەژەنێو بەڕێز دارو حەیزەرانیان بۆ جەستەو دەروونی خوێندکار بۆ ئەکات بەچەپکە دیاریو (بگرە کوڕی هین..!).

لەبەرئەوەی میتۆدو پرۆگرامی خوێندنگەکانیش زۆر کۆننو لەجیاتی خۆڵ، بەردیان لەسەر نیشتووە، بەتەرزێکی زۆر وشکو برینگ، بەشێوەیەکی تیۆریی سواوو پواو ماددە گرنگەکانی وەکو ماتماتیکو فیزیکو کیمیاو زیندەوەرزانیو.. تاد ئەوترێنەوە، قوتابی هەن ئامادەیی تەواو کردووەو لەبەر دەرگای زانکۆکانن کەچی ٣ تا ٤ جار لابۆریان نەدیووە! قوتابی نییە (مەگەر ڕێژەیەکی زۆر کەم) دوای یەک دوو ساڵ مادده گرنگەکانی بیر بێتەوەو لەمێشکیدا تیۆرییەکی گرنگوزیندوو بێنێتو بەرێت، چونکە ئەزبەرو دەرخی کردوون، بیرچوونەوەیان ئاسانە! مەحاڵە هیچی لەبیر مابێت چ جای لەسەرووی ئەو تیۆریو مادانەوە بتوانێت ئاسۆی عەقڵو بیرکردنەوەی قوتابی فراوانتر بکاتو دواجار بتوانێت پیتێک.. وشەیەک.. ڕستەیەکی زیادەی بخاتەسەرو وەکو گالیلۆو کۆپەرنیکۆسو نیوتنو.. تاد تیۆری خۆیان ئافەریدە بکەن، وەلێ ئەوەش ئەفسووس کەمەحاڵە..!

سیستەمی فێرکردن، لەم وڵاتانەدا بەگشتیو لەم وڵاتە هەتیوەی ئێمەدا بەتایبەتی، زۆر دوواکەوتووە، ڕۆتینو نادڵسۆزیو خەمساردیو چەقبەستوویی هەتاوەکو کرۆک و ئێسقانو بڕبڕەی پشتی کۆمەڵگە چووەتە خوارێ، تێکڕا مامۆستایانو قوتابیان لەلایەکو، بەڕێوەبەرانو وەزیرانو دەسەڵات لەلایەکی دیکەوە، وەکو بارگرانیو بێگاریو ناچارییەک کارو پیشەی فێرکردنو پەروەردە ئەبەن بەڕێوە، هەر ئەڵێی باڵۆنێکەو لەئاسماندایەو بەهەوای خوا ئەڕوات بەڕێوە، بەڵام بەڕاستی ئەوانەی کتێبەکانی قوتابخانەیان داناوەو ئامادکردووەو وەرگێڕاوە، ئەوانە شایانی ستایشو ئەمەکدارین، مامۆستایانیش وەکوو تووتی ئەو ماددانە بەبێ زیادەو خستنەسەری زانینو زانیاری نوێو زیادە، وانەکانیان بەڕێئەکەن، ئادەی بزانە لەچ قوتابخانەو ئامۆژگاو تەنانەت زانکۆشدا باسی سوکراتو پلاتۆ (ئەفلاتون) و ئارستۆ، یاخود تۆلستۆیو نیوتنو ئاینشتاین و ستیڤ هۆکنیگو نێلسۆن ماندێلاو فرۆیدو داروینو هێگڵو فۆکۆو مەسعود محەمەد و قەناتی کوردۆ و کێو کێ کراوە!؟

بێگومان، ڕەنگە مامۆستا هەبووبنو هەبن لەم کوردستانەدا، هێندەی سوکراتو پاستۆرو ئاینشتاین مەزن بووبن، بەڵام موخابن نادیارو بزروبێ پرۆگرام وکەم دەرامەتو دەستو پێ سپین.!

(٢)

ئەوجا ئەگەر بێینە سەر پەیوەندی نێوان مامۆستاو خوێنکار، ئەوە هەر مەپرسە، دۆزەکە دۆزەخییەو وێرانە.. لەقاڵبێکدا دەقی گرتووە ئەڵێی قیرو زفتە، بەستەڵانێکە شکاندنو خاشکردنی زۆر ئەستەمە چونکە لەکەلتوورو ڕۆشنبیریی باوی نێو کۆمەڵگەوە سەرچاوەی گرتووە، کەلتووری گەورەو بچووکی، کەلتووری سەردەستو ژێر دەستە، کەلتووری کێشمەکێشی کۆنو نوێ کە لەپەیوەندی نێوان فەقێو دەروێشەکانی ئەچێت، لەپەیوەندی نێوان ئەفسەریان عەقیدێکو پۆلیسە پلە نزمەکانی ئەچێت، پەیوەندی نێوان باوکە کۆنەپارێزو کوڕەکانی چۆنە، هەر هەمان پەیوەندی کۆپی کراوەتەوەو، مامۆستایانی ئێمە هەرگیز لەهاوڕێیەکی ئازیزیان لەبرایەکی گەورەی دڵسۆز یاخود لەباوکێکی میهرەبان ناچن!.

پردی پەیوەندی نێوان مامۆستاو خوێندکار هەر لەسەرەتاوە ڕووخاوە، کەسێتی سەرنەکەوتووی مامۆستاو ئاستی نزمی ڕۆشنبیرییو پەروەردەیی مامۆستاو شڵەژانو شپرزەیی دەروونی مامۆستا لەئاکامی دژواری گوزەرانو ژیانی کۆمەڵایەتی مامۆستاو بوونی سیستمی پەروەردەی ڕۆتینو یاساو ڕێسای کلاسیکیو توندو ڕەقی بواری فێرکردن لەلایەکەوەو کۆتو ئاستەنگە زۆرەکانی ژیانی قوتابی لەلایەکی دیکەوە گۆمەکەی قووڵ کردۆتەوەو لێرەوە بۆ بەئاکادیمی کردنو تیۆریزەکردنی ئەم باسە پێویستە پشت بەئامارو تیۆرییەکانی پەروەردەو هۆکارە سۆسیۆلۆژیو سایکۆلۆژییەکان ببەسترێت، لێکۆڵینەوەی مەیدانیو تۆژینەوەی وردو زانستیانە سەبارەت بەدیاردەی داهێنراویوپەشێویی پەیوەندی نێوان خوێندکارو مامۆستا ئەرکی سەرشانی بەرپرسو فێرکارو کۆمەڵناسو دەروونناسەکانە! بۆوەی هۆکارەکان دیاری بکرێتو ڕێگاکانی چارەسەرکردنیشی دەستنیشان بکرێت..!

(٣)

لەدرێژەی ئەم دیاردەیەداو لەپەلهاویشتنیدا بۆ نێو کایە ڕۆشنبیریو کەلتوورییەکانی کۆمەڵگەکەمان، جێی سەرنجو باسە کە لەدووبارە بوونەوەیدا بەنێو توێژی ڕۆشنبیراندا جێگەی سەرسوڕمانو شۆکەو ئەگەر بەوردی دیقەتی پەیوەندی نێوان ڕۆشنبیرانی کۆمەڵگەکەمان بدەین، ڕۆشنبیرانی ئێمە، کەمەبەست زیاتر لەئەدیبو هونەرمەندو ڕۆژنامەنووسانمانە، کەپێویست وا بوو ئەوان پەیوەندییەکی بێهاوتاو پاکو بێخەوشو دوور لەبەرژەوەندیو ئینتهازییەتەوە فەراهەم بکەنو ئەبووایە ئەوان مامۆستا بوونایە بۆ نەوەکانی دوای خۆیانو لەخۆیان گەنجتریان فێربکردایەو جێگای فێرکارو مامۆستاو ڕاوێژکارو باوانی نەخوێندەوارو بێسەوادو دەروونناسو کۆمەڵناسییان بگرتایەتەوە..!

چونکە خەڵکی ئێمە، بەتایبەتی لاوانمان، تەماشای هەنگاوو چالاکیو بەرهەمەکانی ئەوان ئەکەن.. ئەوانیان لەجێی بڕیارو فەیلەسوفو هونەرمەندانی ڕۆژئاواوە جیهان داناوە، ئەبووایە شاعیرو چیرۆکنووسە زۆرەکانمان، هونەرمەندانو ڕۆژنامەنووسانی ئێمە هەروەکو، هەژارو هێمنو کامەران بەدرخانو جەمال عیرفانو تەها حوسێنو قاسم ئەمینو سەلامە موساو نەجیب مەحفووزو غالی شوکریو ئەدۆنیسو بەشار کەمالو عەزیز نەسینو گۆنتەرگراسو گارسیا مارکێزو ڕافاییل ئالبێرتیو ڤۆڵتێرو جۆن لۆک و کێو کێی دیکە بووایە، لەجیاتی سەرچنارو ئەزمڕو دەباشانو دوکانو چاخانەو هاوینەهەوارو مەنزڵگەکانی خواردنەوە، جێگای دیکەیان بنیات بنایە لەشێوەی سالۆنەکانی ئەورووپاو میسری کۆنو تورکیاو ئەمریکای لاتینیو شوێنانی دیکەیان هەبووایەو وانەی نوێو زانستیو ئەزموونەکانی خۆیانو دونیا دیدەییو ڕۆشنبیری گشتیان بەسەر خەڵکانی ڕۆشنبیرو نەوە نوێکاندا تەخشانو پەخشان بکردایەتەوە، ئەبووایە لەو سالۆنانەدا دەستی نەوەکانیان بگرتایە، بۆئەوەی بەپلیکانە خزو خلیسکەکانی ژیانیاندا دەستگیرۆیی بکرانایەو فێربکرانایە کەچۆن بەهێمنی بەرەو ئاسۆی ڕوونیان سەربکەون.

بەڵام لێرە، لەرۆژهەڵاتی ناوەندو لەم زێدە شیرینەدا، ئەفسووس موخابن، پەیوەندی نێوان ڕۆشنبیران، بەتایبەتی ئەدیبو هونەرمەندانمان تەنانەت مامۆستایانی زانکۆو پەیمانگاکانیشمان زۆر داهێنراوو ئاڵۆزو داڕووخاوو پچڕو تەمەن کورتو هەناسە سوارو ناتەندروستە!؟.

پەیوەندیو ڕەفتارەکانی سەردەمی ڕەشی بەعسی زۆر کاڵ نەبوونەتەوەو دووبەرەکیو دوژمنایەتیو کێبەرکێو ڕقە بەرایەتیو مەحسوبیەتو واسیتەو چاوچنۆکیو ئیرەییو خۆپەرستیو شەڕ لەسەر کورسی کردن ماراسۆنکردن بۆوەی بچنە ژێر سایەی ڕێکخراوەکانو دۆلارو پارەوەو چەندان دیاردەی دزێوو قێزەوەنی دیکە، ئەوەتا لەنێو نووسەرو ئەدیبو هونەرمەندانو ڕۆژنامەنووسانماندا خۆیان مەڵاسداوەو ئەوپەڕی ئافەریدە کاریو داهێنانو تۆخکردنەوەی تێدا مەیسەر ئەکرێت..!

بەنیسبەت خەڵکە سادەکەوە، هەرچییەک بکەن، ئەوان ئاستی لێکدانەوەو پەروەردەو ڕەفتار نواندنو بیرکردنەوەیان هەر ئەوەندەیە ئەوان زۆر بەرپرسیارو تاوانبار نین، خەڵکی ڕەشۆکی ئێمە لەمناڵێکی هیچ نەزانو کاڵفام ئەچن، فەرموون بچنە نێو بازاڕو دەرکۆڵانو شارەکانەوە، بزانن ژیانیان چەند سەختە، پارووە نان لەدەمی شێردایە، ژیانیان دژوارو هیلاکییە، ژیانیان دابین نییەو وەکو هەندەران سیستەمی سۆسیالو هاریکاریان نییە، بەڵام مامۆستاو بەڕێوەبەرو بەرپرسانو ڕاوێژکارانو بڕیاردەرەکان ئاستی ڕۆشنبیریان بەرزەو لەچەواشەکردنو شپرزەییو شێواندنی سیستەمی پەروەردەدا جێ پەنجەیان دیارەو هەست بەلێپرسینەوەو ئازاری ویژدانیان ناکەنو دەستی نەوەکانی دوای خۆیان ناگرن، ئەو نەوە نووسەرەی بەهەزار کوێرەوەریو دەست ماچ کردن، کتێبێک چاپ ئەکەن یان بەرهەمێک لەرۆژنامەو گۆڤارەکاندا بڵاوئەکەنەوە، ئەوئەدیبو نووسەرانەی ئێمە ئەوانەی لاوانو نەوەی نوی ڕۆژی سەردجار پێیان ئەڵێن مامۆستاو لەکاتێکدا ئەوان تاقە وشەیەک.. وانەیەکیان فێر نەکردوون، ئەو لاوانە خۆیان بەهەوڵو شەونخونیو ماندوویتی خۆیان بەهاوڕێیەتی لەگەڵ کتێبەکانیاندا فێر بوونو ئەنووسنو داهێنانیش بەرپا ئەکەن.. ئەوانەی پێیان ئەڵێن (مامۆستا!) تەنانەت وشەیەکی لەنگیان بۆ چاک نەکردوونەتەوە، فلچەیەکیان بەئاقارێکی تابلۆیەکی هەناسە ساردا بۆ دانەهێناون، شیعرو چیرۆک وتارێکیان بۆ ئارایشت نەکردوونەتەوە.. نامەیەکیان نەداونەتێ تا ببێتە پاسەپۆرتی پەڕینەوەو مەیسەرکردنی بەرهەمێک. لاوەکان بۆئەوەی ڕیسواو زەلیل بکرێن..

بێ ئەوەی دەستە قەڵەوەکان ماچ بکەن..!

بەداخەوە لەشێوەی ئەو مامۆستایانەی دڵی لاوانو نەوەی نوێی داهێنەر گەرم ئەکەنەوە زۆر کەمنو لەژمارەی پەنجەکانی دەستێک تێناپەڕن..!■

وەرن گوێمان لێبگرن..
پێش ئەوەی ڕاپێچمان بکەن
بۆ بەردەم دادگا
ڕونکردنەوەیەک بۆ مەکتەبی ڕاگەیاندنی یەکێتی مامۆستایان

سەلام عەبدولکەریم

□ وەکو مامۆستاو ڕۆژنامەنووسێک سوپاستان دەکەم کەهیچ نەبێ پاش شەش هەفتە، ئینجا وەڵامێکتان دامەوە، بەپێویستی دەزانم ئەم چەند ڕوونکردنەوەیەتان بۆ بنوسم:

سەرەتا بەفەخرو شانازیو خزمەتکردنی خەڵکو حکومەتو دەسەڵاتی ئەم هەرێمەی دەزانم کەبتوانم بەرگری لەمافی هەزاران مامۆستا بکەمو لای خۆمەوە جگە لەمامۆستایەتی وەکو ڕۆژنامەنووسێکیش چاودێر بم لەسەر کەموکورتیەکانو لەسەر ئەو بەرگری کردنەش ڕاپێچ بکرێمە بەردەم دادگا. ئەوەشتان پێدەڵێم پێش ئەوەی ڕاپێچمان بکەنە بەردەم دادگا، لانیکەم جارێک وەرن گوێمان لێبگرن. گەر ئێوە خۆتان بەنوێنەری ئێمە دەزانن، پێویستە ئێوە بناسین، بزانین کێن نوێنەرەکانی ئێمە لەڕێکخراوەکەتان.

+من کە لە (٢٠٠٢/١٢/٢٨)ەوە، بەڕەسمی ئەندامی ڕێکراوەکەتانم، تا دیرۆکی نووسینی ئەم ڕونکردنەوەیە، بۆ تاقە جارێکیش چاوم نەکەوتووە بەنوێنەری یەکێتی مامۆستایان لەسنورەکەی خۆمدا، تا ئەم ساتەوەختە بۆ یەکجار نوێنەری ڕێکخراوەکەتان بەمەبەستی (چاوپێکەوتن، لێپرسینەوەی ڕێکخراوەیی، کۆبونەوە، هەواڵپرسین، بەدواداچوونی داواکاریو گیروگرفت) لەمنی نەپرسیوەتەوە، کەچی دەتانەوێ بێدەنگ بم؟ ئەگەر کاری ڕێکخراوەیی لەم قۆناغە ناسکەی کوردستاندا بەوشێوەیە بێت کەڕێکخراوەکەی ئێمە بەمنیشەوەو سەدان مامۆستای تر کەتەنها ئەندامبوونەکەی پێناسێکەو لەگیرفانیایەتیو هیچی تر، ئەوا پێویستە بەخۆتاندا بچنەوەو چاکسازی بکەن، نەک ڕاپێچمان بکەنە بەردەم دادگا.

تۆ کەلەمن ناپرسی، مافی خۆمە ڕەخنەت لێبگرم، تۆ کەنوێنەری منی بەحسابو یەکجاریش چیە، تۆم نەدیوەو ئەندامانی لقی ڕێکخراوەکەتان لەسنورەکەی خۆمدا نا ناسم بەتەواوی، دەبێ تاوان لەکاممانەوە بێت؟ ئەمە کاری ڕێکخراوە کەئەندامەکانی پشتگوێ دەخاتو لێی ناپرسێ؟ یاخود بەدواداچونو کۆبونەوەی خولیو چاوپێکەوتنی گشتی؟ جارێ لێپرسراو و نوێنەرەکانی خۆتان لەو سنورە دادگایی بکەن ئینجا ئێمە.

+بۆیە پێویستە لەسەرتان سوپاسمان بکەن لەوەی کە ئاگادارتان دەکەینەوە لەو کەموکورتیو خەمساردییانەو دەمانەوێ ڕێکخراوەکەتان بەفیعلی ڕێکخراوی پیشەیی هەزاران مامۆستا بێت نەک تەنها پێناس کردن بۆ مامۆستایان.

+ئێوەی بەڕێز کە ئاماژە بۆ خەمخۆری خۆتان دەکەنو لە ٢٠٠٥/٣/٢٣ کۆبوونەتەوەو لەخەمی ژیانو گوزەرانی مامۆستایاندان، سەرەتا کۆبونەوەکەتان دەرئەنجامو کاردانەوەی ئامادەیاشی ژمارەیەک لەمامۆستایانی بوو بۆ ڕێپێوانەکەی (٤/١٠)، ئنجا من کە لە (٢٠٠٥/٢/٢٨) ڕەخنەی خۆم نوسیوە، چ پەیوەندی بەمنەوە هەیە، ئێوە ئاماژە بەیادداشتی کۆبونەوەی (٢٠٠٥/٣/٢٣) دەدەنو تەنانەت، دوای شەش هەفتە لەنوسینەکەی من وەڵام دەدەنەوە واتە من لەژمارە (١٨)ی ڕۆژی دوشەممە (٢٠٠٥/٢/٢٨)، ئێوەش وەڵامەکەتان لەژمارە (٢٤)ی دووشەممە (٢٠٠٥/٤/١٨)، ئەم دوو مێژووە چەندییان جیاوازی لەنێواندایە. هەروەها کاتێک من سەرنجی خۆمم نوسیوە، لە ٢/٢٨) کەچی ئێوە ئاماژە بەیادداشتنامەی (٣/٢٣)دەکەن. ئەمە مانای چیە؟ دڵنیابن خوێنەر باش تێدەگات.

+ئەگەر واش بزانن دادگایی کردن کارێکی هەروا ئاسانەو لەبری بەخۆداچونەوەو چاکسازیکردنو ڕێکخستنەوەی ریزی ڕێکخراوەکەتانو زیاتر بەدەمەوەچوونی کێشەی مامۆستایان، ئەوا بەهەڵە لێکتان داوەتەوە. چونکە ئەو نوسینەو هەموو نوسینە دڵسۆزەکانیتر بۆ ئاگادارکردنەوەی بەڕێزتان جگە لەوەی جێگەی ڕێزلێگرتنن، ئەوا بۆ بەرگری کردن لەهەزارەها مامۆستا نوسراون، ئەو مامۆستایانەی کەزۆر دیموکراسیو مەدەنیانەو تەواو پێچەوانەی پێشبینیو تاوانبارکردنەکانی ئێوە بەتێکدەرو ئاژاوەچیو دەست لەپشتەوە، لەڕێپێوانەکەی (٤/١٠)دا داواکارییەکانیان خستەڕوو، دڵنیابن لەم مەسەلەیەشدا باکیان نییە جارێکی بۆ بەرگریکردنی لەدڵسۆزو خەمخۆرەکانیان بڕژێنەوە سەر جادەو بێدەنگ نابن.

لەکۆتاییدا سەرنج و ڕەخنەی ئێمە لەو بێدەنگییەی بەڕێزتانە لەدوای پرۆسەی ئازادکردنی عێراقەوەو خۆشتان باش دەزانن.

ئیتر پێویست ناکات باس لەمێژووی ڕێکخراوەکەتان بکرێو بۆ خۆشم لەپەرەگرافی کۆتایی نوسینەکەمدا ئاماژەم پێداوە، بەڵام نازانم بۆچی بەڕێزتان پشت گوێتان خستووە؟

بەو ئومێدەی شەفافانە بیر بکەنەوە، نەک تۆتالیتاریو شمولیو بزانن مامۆستایان کێشەو موعاناتیان هەیەو وەرن گوێیان لێبگرن، ئینجا ڕاپێچیان بکەنە بەردەم دادگا.

لەگەڵ ڕێزدا■

laparakan.qxd 5/8/2005 11:48 AM Page 7

١٢

لەپیرۆن

ئاوات ئەحمەد

یوکلیدێس

□ یوکلیدێس بە ئەسڵ خەڵکی مێگارایە، لە دورگەی ئێستاسمۆس یان گێلا هاتۆتە دونیاوە، لە دەوروبەری ساڵانی (٤٥٠-٣٨٠ پ.ز) دا ژیاوە. هەندێجار بە یۆکلیدێسی سۆکراتی دەناسرێت. دامەزرێنەری گروپی مێگارییەکانە کە بە ناوی گروپی مشتومڕکەرەکانیشەوە ناسراوە. لە لاویدا خۆی تەرخان کردووە بۆ لێکۆڵینەوەو تێڕامانی فەلسەفی، نوسینەکانی پارمنیدێسی خوێندۆتەوەو مەشقیشی لەسەر هونەری بەڵگاندن و ئارگیومێنتکردن کردووەو. پاشان شۆڕەتی سۆکراتی بەرگوێ کەوتووەو چووە بۆ ئەسینا بۆ ئەوەی ببێت بە قوتابی ئەوپیاوە دانایەو ماوەی چەند ساڵێکی درێژ لای سۆکرات دەمێنێتەوەو بە یەکێک لە قوتابییە پرشنگدارەکانی لەقەڵەم دەدرێت.

لە ساڵی ٤٣-٤٣١ پ.ز دا، ناخۆشی و دوژمنایەتی دەکەوێتە نێوانی ئەسینایییەکان و مێگاراییەکانەوە، هەرچی خەڵکی مێگارایە دەری دەکەن و ڕێگە نادەن هیچ مێگاراییەک پێ بنێتە ناو شارەکەوەو رادەگەیەنن کە هەر مێگاراییەک بگرن سزای مەرگی بەسەردا دەسەپێنن. یوکلیدێسیش بە ناچاریی شارەکە جێدەهێڵێت، بەڵام زۆر دوور ناکەوێتەوە. نزیکەی سی کیلۆمەترێک لە دەرەوەی ئەسینا لە گوندێک نیشتەجێ دەبێت و بەیانیان پێش خۆرەتاو کەوتن بە بەرگی ژنانەو پەچەو عەبایەکی ئاودامانەوە بە خشپە خۆی دەکات بەناو شارداو دەچێت بۆ لای مامۆستاکەی، نزیکەی ساڵێک ئەمە ئیشی دەبێت هەتا کێشەی نێوانی دوو شارەکە نامێنێت و بارەکە ئاسایی دەبێتەوە.

هەندێک لە گێڕانەوەکان دەڵێن، دوای دەرمانخواردکردنی سۆکرات، ئەفلاتون و چەند کەسێک لە هاوەڵانی هانا دەبەنە بەر یۆکلیدێس و ماوەیەک لە مێگارا لای ئەو دەمێننەوە.

یوکلیدێس سروشتێکی مشتومڕکەری هەبوو، زۆر بە مکومی دەکەوتە بێنەوبەرەو بە سانایی کۆڵی نەدەدا، ئەمەش چەند جارێک کێشەی بۆ دروست کردووەو کاری بە دادگا گەیشتووە. تەنانەت سۆکراتی مامۆستاشی کە بە مشتومڕو بێنەوبەرە ناسرابوو، ئەویش جارجارە لێی بێزار دەبوو گلەیی ئەوەی لێدەکرد کە لە رادەبەدەر پێ دادەگرێت و بەردەوام حەزی لە رەتدانەوەو ناتەباییە. کاتێک یۆکلیدێس دەبێت بە سەرۆکی قوتابخانەیەک لە مێگارا، کە خۆی تەرخانکردبوو بۆ فێرکردنی هونەری مشتومڕ، دەمەتەقێ و کێشمەکێشی نێوانی قوتابییەکانی ئەوەندە گەرم و گوڕو تووڕە دەبێت، کە تیمۆن دەڵێت یوکلیدێس دێوانەیی مشتومڕ کردنی لە ئەسیناوە گواستۆتەوە بۆ مێگارا. بەڵام توانای خۆڕاگیریی و خود دیسپلینکردنی یۆکلیدێس، لە چیرۆکێکدا دەربارەی کێشەیەک کە لەگەڵ براکەیدا تووشی هاتووە، بووەتە هۆی ئەوەی براکەی سزا بدرێت. ئەویش رووەدەکاتە یۆکلیدێس و دەڵێت "شەرت بێت تۆڵەت لێبکەمەوە" ئەویش لە وەڵامدا دەڵێت "منت بمرم ئەگەر بە بەڵگە هێنانەوە وات لێنەکەم لە جاران زیاتر خۆشمت بوێت. یۆکلیدێس لە کێشمەکێش و مشتومڕدا زۆر پابەندی ڕێساکانی لۆژیک و هزربەکارهێنان بووە، هەمیشە لە بیری ئەوەدا بووە کە پێویستە دەرەنجامەکان هەڵبسەنگێنرێن و تاوتوێ بکرێن و لێیان بکۆڵدرێتەوەو پوختە بکرێن. یەکێک لە ئارگیومێنتە دیارەکانی یۆکلیدێس بریتییە لە: "دەنکە گەنمێک خەرمان نیە، دەنکێکی تریشی بخەرە سەر، هێشتا هەر خەرمان نیە، ئەی کەی خەرمان دەستپێدەکات؟" ئەم ئارگیومێنتە بۆ ئەوە داڕێژراوە کە بیسەلمێنێت فرەیی مەحاڵە.

هزری یۆکلیدێش تێکەڵەیەکە لە بیرکردنەوەی سۆکراتییانەو قوتابخانەی ئێلییەکان. ئەو هەمیشە لە بیری ئەوەدا بووە کە نیکی زانینە، بەڵام زانینی چی؟ لێرەوەیە کە کاریگەریی قوتابخانەی ئێلییەکان دەردەکەوێت. هاوەڵانی قوتابخانەی مێگارا وەکو پارمنیدێس باوەڕیان بە تاکێتی و یەکدانەیی رەها هەیە. بە بۆچوونی ئەوان، هەموو فرەییەک، هەموو جووڵەیەک گومڕاییە. جیهانی هەستەکان هیچ پەیوەندییەکیان بە واقیعی راستەقینەوە نیە. بە تەنها بوون هەیە. ئەگەر نیکی زانین بێت، ئەوا دەشێت زانین بێت دەربارەی ئەم بوونەوە هیچی تر. ئەگەر چەمکی بنەڕەتی سۆکرات بریتی بووبێت لە چاکە، هەروەها چەمکی بنەڕەتی پارمنیدێسیش بریتی بووبێت لە بوون، ئەوە چەمکی یۆکلیدێس تێکەڵەیەکە لە هەردوکیان. بەمجۆرە، بە تێڕوانینی سیسیرۆ، یۆکلیدێس هەوڵ دەدات پێناسەی "چاکەی باڵا" بکات بەوەی هەمیشە هەروەک خۆی بووەو گۆڕانکاریی بەسەردا نەهاتووە. چاکە لەگەڵ بووندا هاوشوناسە. بوون، یەکدانەکە، خودا، ئاوەز، ئایندەو ئیرادەی یەزدانی، چاکە، یەزدانێتی، ئەمانە هەر هەموویان ناوی جیاجیان بۆ یەک شت. لە بەرامبەری ئەمەشدا، گۆڕان لە بووندا، فرەیی، خراپە، نای پێچەوانەکەین، واتە نەبوون. فرەیی هاوشوناسی خراپەیە، هەردوکیشیان وەهم و گومڕایین. خراپە بوونی راستەقینە نیە. بە تەنها چاکە بوونێکی راستەقینەی هەیە. نیکییە هەمەجۆرەکانیش، وەک خێرخواهی، میانڕۆیی، پەروایی، هەموویان ناوی جیاجیان بۆ یەک نیکی، کە ئەویش بریتیە لە زانینی بوون. دەگێڕنەوە جارێکیان پرسیاری خوداوەندەکانیان لێکردووە، ئەویش وەڵامی داوەتەوە "من لەوە زیاتر نازانم کە ئەوانە رقیان لە مرۆڤی کرێس و ماخۆڵانە".

لە نێوانی یۆکلیدێس و قوتابخانە سۆکراتییەکانی دیکەدا کێشەو مشتومڕێکی زۆر هەبووە. یۆکلیدێس شەش دیالۆگی نوسیوە کە بریتین لە: لامپریاس، ئەسخینیاس، فیۆنیکس، کریتۆن، ئەڵسابایدێس، لەگەڵ دیالۆگی ئەویندارییدا. دوای مردنیشی یۆبلیدێسی قوتابی جێگەی دەگرێتەوەو گەشەیەکی باش بە قوتابخانەکە دەدات.■

لیبرالیزم، سۆسیالیزم، دیموکراسی فرەچەشنی

شانتال مووفە

و.لە فارسییەوە: جوامێر مارابی

□ وەبیر هێنانەوە: "شانتال مووفە"ی فەیلەسوف دانیشتووی شاری لەندەن، لەو فەیلەسۆفانەیە کە زۆرترین کاری خۆی تەرخان کردووە بۆ لێکۆڵینەوە لە سەر بزووتنەوە کۆمەڵاتییە نوێکان و پەیوەندی نێوان دیموکراسی و سۆسیالیزم. ئەو بە هاوکاری "ئێرنستوو لاکلوو" کتێبی هێژمۆنی و ستراتژی سۆسیالیستی" و "بەرەو سیاسەتێکی دیموکراسی رادیکاڵ" نووسیوە و لەم دواییانەشدا کتێبی "تێڕامانێک لە سەر شۆڕشەکانی سەردەمی ئێمە"ی چاپ کردووە. ئەو لە ساڵی ١٩٩٢ دا سەرپەرشتی سمینارێکی لە کولیجی فەلەسەفە لە ئەستۆ بوو.

ئێستە پەیوەندی نێوان لیبرالیزم و سۆسیالیزم زیاتر لە هەر کاتێکی تر جێگای باس و مشت و مڕە. ئەگەر دەمانەوێ بۆچوون و ئامانجەکانی سۆسیالیزم دوای رووخانی کۆمۆنیزم وەکوو خۆی بمێنێتەوە، پێویستە کە پەیوەندی نێوان سۆسیالیزم و دیموکراسی لیبراڵی فرەچەشنی دەست نیشان بکەین. بۆ خەبات لە دژی ئەو روانگەیە کە دیموکراسی پلۆرالیستی لەگەڵ سیستەمی سەرمایەداری وەکوو یەک لێکدەداتەوە، پێویستە بەوجۆرە کە لە مێژە (نوربرتوبوبییو) ئاماژەی پێکردووە، روونی بکەینەوە کە ئامانجە سۆسیالیستییەکان، تەنیا لە چوار چێوەی دیموکراسی لیبراڵیدا مسۆگەر دەبێت.

ئەوەی کە جێگای باسە، پێناسە کردنی سۆسیالیزمە وەکوو "دەوڵەمەندکردنی شۆڕشی دێمۆکراتیک" بە جۆرێک کە نەتەنیا لەگەڵ دیموکراسی پلۆرالیستی سازگار بێت، بەڵکوو ئەم فرەچەشنییە کە لە تایبەتمەندییەکانی دیموکراسی سەردەمی ئێمەیە، بەپێز بکات.

لەم روانگەیەوەیە کە لە کتێبی "هژمۆنی و ستراتژی سۆسیالیستی" واتە خویندنەوەی دووبارەی سۆسیالیزم لە پەیوەندیدا لەگەڵ "دیمۆکراسی فرەچەشنی" واتە تاوتوێ کردنی لە بواری رادیکالیزە کردنی دیموکراسی بە مەبەستی گەشەپێدانی لەگەڵ هەرچی زیاتر و فراوانی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان، پێشنیار دەکەین. مەبەست دامەزراندنی جەمسەرێکی سیاسی و دیاری کراو و خۆڕێکخستنی ئاسۆیی لە سەر بنەمای خەبات لە دژی هەموو جۆرەکانی دەسەڵاتی دیکتاتۆران و ملهووڕانە، لە هەر پەیوەندییەکی کۆمەڵایەتیدا. بەم پێیە مەبەست دابین کردنی پێکەوە گرێ دانی هەموو خواستە دێمۆکراتیکەکان لە بواری پەیوەندی نێوان جنسەکان و رەگەزەکان، جیاوازییە ئێتنیکی و فەرهەنگی لەگەڵ خواستی دێمۆکراتیزە کردنی ئابووری، پاراستنی ژینگە و خەبات لە دژی بورۆکراسی دەزگای دەوڵەتی.

من دەمەوێ ئەم راستییە وەبیر بهێنمەوە کە "دیموکراسی فرەچەشنی" بە مانای لە ناوبردن یان سڕینەوەی سیستەمی لیبراڵی دێمۆکراتیک و دانانی شێوازێکی تری سیاسی کۆمەڵگا لە جێگای ئەو (سیستەمێک بە تەواوی جیاواز لە واتا سیاسییەکەی) هەر ئەو هەڵێنجانە سوننەتییە کە لە مانای شۆڕش دەکرا، نییە.

مەبەست رادیکالیزە کردنی نەریتی نوێی دێمۆکراتیکە، بە هۆی ڕێگە پێدان بە رەخنەگرتنی بەردەوام کە لە خەسڵەتە سەرەکییەکانی ئەم نەریتەیە، ئەم ئامانجە لە چوارچێوەی هەر ئەم سیستەمە لیبراڵی دێمۆکراتیکەدا دەستەبەر دەبێت.

ئەوە کە قبووڵی دەکەین پێکهاتەی دیموکراسی مۆدێڕن ئاماژە کردنە بەو خاڵەیە کە هەموو ئینسانەکان ئازاد و بەرابەرن، روونی دەکاتەوە کە بنەمایەکی "رادیکار" تر بۆ ڕێکخستنی کۆمەڵگا شک نابەین کە وابوو گرفت لە بۆچوون و ئامانجەکانی دیموکراسی مۆدێڕندا نییە، بەڵکوو گرفت لەم راستییەوە سەرچاوە دەگرێ کە ئەم بنەمایانە پراکتیزە نەکراون.

کرداری باوی چەپی نەریتی بە بایەخ نەدان بە پراکتیزە کردنی دیموکراسی مۆدێڕن، ویستوویانە کە ئەو دێمۆکراسییە شێوازێکی فریودەرانەیە، هەربۆیە بە ڕێبازی خۆیان بانگەشە دەکەن بۆ پێویستی دامەزراندنی کۆمەڵگایەک کە لەودا بە راستی ئامانجەکانی ئازادی و بەرابەری تێدا مسۆگەر ببێت.

ڕێک، بە پێی ئەزموونی کارەساتباری "ئەو سۆسیالیزمەی کە بوونی هەبوو" ئەو روانگەیە ناراستی خۆی نیشان دا، هەربۆیە پێویستە بە تەواوی لە بیر بکرێت. هەڵبەت ئەمە هیچ کات بەومانایە نییە کە ئێمە ناچارین لەبەرامبەر هەل و مەرجی ئێستای دیموکراسی و "سەرمایەداری لیبراڵ دێمۆکراتیک کە ئێستا بوونی هەیە" سەردانەوێنین و وەکوو کۆتایی مێژوو سەیری بکەین.

ئەوەی کە پێویستە بکرێت، لێکۆڵینەوەیە لە سەر داهاتووی دیموکراسی بە شێوەیەکیترە. دەبێ بە جێگای پرووپاگەندەی "دیموکراسی رواڵەتی بۆرژوازی" وەکوو تایبەتمەندییەکی رووتی ئیدئۆلۆژی و خەیاڵاوی، بایەخ بە بنەماکانی بدرێت، هەتا لەم ڕێگایەوە "کۆمەڵگای لیبراڵی دێمۆکراتیک" ناچار بکرێت کە وێنا راستەقینەکانی بۆچوونەکانی خۆیان پراکتیزە بکەن.

ئێستا با بزانین ئەو ڕێبازە کە "دیموکراسی پلۆرالیستی" پێشنیاری دەکات کامەیە؟ بە بڕوای من ئەندێشەی شارۆمەندی رۆڵێکی گرنگ لە شێوازی تێگەیشتن لە ڕێبازی چەپ دەبینێ. ئەم ئەندێشە دەتوانێت بنەمای یەکێتیەک دابمەزرێنێ کە پێناسێکی دروست و نوێی سیاسی بۆ ڕێکخراو بوونی هێزە جۆراجۆرەکان کە بۆ رادیکالیزە کردنی دیموکراسی خەبات دەکەن دەست نیشان بکا و لە دەوری خۆی کۆیان بکاتەوە چونکە پرووپاگەندەی سۆسیالیزمی سوننەتی بە پێی "چینەکان" ئێتر ناتوانێت ئەو رۆڵە ببینێت.

(١)

هەڵبەت دەبێ دەست بە جێ روونی بکەینەوە کە مەبەستی ئێمە رادیکالیزە کردنی دێمۆکراسییە، ئەمە دەخوازێ کە ئەندێشەی شارۆمەندی بە شێوەیەکی تەواو (کامڵ) گەڵاڵە و دەست نیشان بکرێت. بۆ تێگەیشتن لە مانای شارۆمەندی و دەور و نەخشی ئەو، ڕێگەی جۆرا و جۆر هەیە کە بۆ خۆی لە کرداری سیاسی و ئەو ئامانجانەی کە بۆ تێدەکۆشن دەور و نەخشی زۆر گرنگی هەیە. لە روانگەی دیموکراسی پلۆرالیستییەوە روونکردنەوەی چەمکی شارۆمەندی لە پەیوەندی لەگەڵ "مافەکان" تەنانەت ئەگەر پێداگری لە سەر "مافە کۆمەڵایەتییەکان"یش بکرێت بەس نییە. ئاشکرایە لە وڵاتانێک کە ئەم مافانە هێشتا بۆ کەسەکان دابین نەکراوە، خەبات بۆ دابین کردنی بایەخی هەیە: لە لایەکیترەوە لەو شوێنە کە ئەم مافە دابین کراوە بەڵام مەترسی دەستێوەردانی لێبرالیزمی نوێی لە سەرە، بەرگری لەم مافە کارێکی و پێویستە. بەم پێیە ئەگەر مەبەست تەنیا بەرگری کردن لە گەڵاڵە و شێوازەکانی سۆسیال دێمۆکرات نییە، بەڵکوو مەبەستمانە لە بواری رادیکالیزە کردنی دێمۆکراسیدا بچینە پێشێ، دەبێ شێواز و مێتۆدی نوێ بگرینە بەر کە لەگەڵ دادپەروەری، بەرابەری و لەگەڵ پێکەوە ژیانی کۆمەڵایەتی پەیوەندی هەبێت. ئەم هەڵێنجانە لە شارۆمەندی کە ئامانجی دابین کردنی دیموکراسی پلۆرالیستییە، دەبێ بتوانێت بە داواکارییە سیاسییەکان کە سۆسیال دیموکراسی بایەخی پێنەداوە و ئەم کەمتەرخەمییەی بووە هۆی سەرهەڵدانی قەیران و کێشە لە ناو خۆیدا، وەڵام بداتەوە. بە کورتی دەبێ وەکوو چوار چێوەیەک بۆ خەباتی جۆرا و جۆر لە بەرامبەر سەرهەڵدانی کێشە و ململانێی بزووتنەوە جۆرا و جۆرەکان، "بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە نوێکان" گەش بکات. لێرەدا فرەچەشنی رۆڵی سەرەکی هەیە و دەبێ وشیار بین کە ئەندێشەی شارۆمەندی کۆن کە هیچ جێگایەکی بۆ فرەچەشنی و ئازادی تاک نەهێشتووەتەوە، زاڵ نەبێتەوە.

(٢)

چەند ساڵێکە دەبینین کە رێز لە نەریتی "جمهووریەتی مەدەنی" دەگیردرێت. جمهووریەتی مەدەنی لە بەرامبەر لیبرالیزم کە لایەنی تاکگەریی لەو دا وەکوو هۆی دارووخانی پەیوەندی کۆمەڵایەتی و لە ناوچوونی چەمکی "پێکەوە ژیانی کۆمەڵایەتی" تاوانبارە، وەکوو ئاڵترناتیڤێکی گونجاو دێتە ئەژمار. ئەوە روونەکە لەم نەریتەدا هەڵنجانێکی زۆر دەوڵەمەند لە سیاسەت و شارۆمەندی هەیە کە هەندێ لایەنی بۆخەبات لەگەڵ تاکگەرایی لیبراڵی وکەم کردنەوە کاریگەری سیاسی ئەو زۆر گرنگە. ئێمە پێویستمان بە ئەندێشەیەکی شارۆمەندییە کە لە سەر چەمکی شارۆمەندی ئەکتیڤ، واتە کەسێک کە وەکوو شارۆمەندێک هەڵسووکەوت دەکات، جەخت دەکاتەوە. شارۆمەندی، بەو جۆرە کە لە لیبرالیزمدا باوە، ناتوانێت خۆی لە چوارچێوەی یاسایی و لە حاڵەتی بێتوانایی یان وەکوو چەمکی بەرگری لە مافەکان لە بەرامبەر دەوڵەتدا بەرتەسک بکاتەوە. شارۆمەند کەسێکە کە ئەندامی کۆمەڵگایە و لە دامەزراوە کۆمەڵایەتیەکاندا بەشدارە و لە سەر بنەمایەکی تێڕوانینی هاوبەش نەک وەکوو تاکێکی دابڕاو، چالاکی دەنوێنێ. بە لە بەرچاو گرتنی ئەم خاڵانە، چەمکی شارۆمەندی لە جمهووری مەدەنیدا، بێ گومان توخمەکانی تێگەیشتنی قووڵ لە خۆ دەگرێ. ئەم چەمکە جەخت دەکاتە سەر بوونی "قازانجی هاوبەش" و بایەخی دوو لایەنە و باوەڕی وایە کە بە بێ ئەمانە سیاسەت بە تەنیا دەبێتە کەرەسە.

مەبەست ئەمەیە کە زۆربەی ئەو نووسەرانەکە لەو تێگەیشتنە پشتیوانی دەکەن و بە لایەنگرانی کۆمۆن "Communautraire" ناوبانگیان دەرکردووە، بە شێوەی پێش مۆدێڕن لەم قازانجە هاوبەشە تێدەگەن، واتە باوەڕ بە یەکێتی روانگە و لە بارەی بەختەوەری لە ژیان "Eudaimonia" کە دەبێ لە لایەن تەواوی ئەندامانی کۆمۆنەوە قبووڵ بکرێت. بەم حاڵەشەوە ئەم کارە لەگەڵ فرەچەشنی پێکهێنەری دیموکراسی مۆدێڕن ناتەبایە. بەم پێیە دەبێ بڵێین: کە هەڵوێستەکانی نووسەرانێکی وەک "میشل ساندل یان ئالاسدر ماکلن" بە ئاشکرا ئاکامگەلێکی کۆنە پارێزانەیان هەیە. سەرەڕای ئەوە کە ئەوان مافی ئەوەیان هەیە کە رەخنە بگرن لە لایەنی تاکگەریی لیبرالیزم و ئاکامە زیانبارەکانی بخەنە روو، بەڵام مافی ئەوەیان نییە کە وابیر بکەنەوە کە لە ناو بردنی تاکگەریی بە مانای دەست هەڵگرتن لە فرەچەشنییە. کەوابوو دەبێ چۆن بڕوانینە چەمکەکانی "پێکەوە بوونی سیاسی" و "قازانجی هاوبەش" و "جوامێری مەدەنی" و لێی تێبگەین، کە لەگەڵ فرەچەشنی دیموکراسی مۆدێڕن، واتە یەکێک لە لایەنە سەرەکییەکانی پێداچوونەوە لە مەڕ شارۆمەندی ئەمڕۆیی، تەبا بێت.

(٣)

قووڵ بوونەوە لە بارەی فرەچەشنییەوە، بە ناچار بەرەو دیاری کردنی سروشتی دیموکراسی مۆدێڕن وەک سیستەمێکی نوێمان دەبات. بنەمای ئەم سیستەمە واتە پەیوەندی نێوان دیموکراسی و لیبرالیزم، یانی پەیوەندی نێوان لۆژیکی دێمۆکراتیکی دەسەڵاداریتی خەڵک و لۆژیکی لیبرالیزمی سیاسی بە مانای ناسینی مافەکان و ئازادی تاکەکەس. بەم پێیە دیموکراسی فرەچەشنی لە دیموکراسی مۆدێڕندا رۆڵی گرنگی هەیە. بە دڵنیاییەوە دەبێ بڵێم کە من لە ڕێگای "فرەچەشنی"یەوە درک بە ئازادی تاک و ئازادیی دەکەم. ئەو شتەی کە جان ئستوارت میل لە لێکۆڵینەوەکانی خۆی لە بارەی "ئازادی"یەوە وەکوو شتێک کە شایانی ئەو ناوەیە، پشتیوانی کردووە و ئەمەی بە هەلێکی باش زانیوە بۆ هەر کەس کە ئەو جۆرەی کە بۆ بەختەوەری خۆی تێبکۆشێ و بۆ دیاری کردنی ئامانجە تایبەتەکانی خۆی هەوڵ بدات و بە نەریتی تایبەتی بە خۆی بەرێوەیان ببات.

لێرەدا پێویستە کە خاڵێک روون بکرێتەوە، ئەویش ئەوەیە کە فرەچەشنی کاکڵی لۆژیکی دێمۆکراتیک بە مانای دەسەڵاتداریتی خەڵک و یەکسانی دەسەڵاتداران و فەرمانبەران نییە. فرەچەشنی لە ناو فەزای فیکری لیبرالیزمی سیاسییەوە سەرچاوە دەگرێ و بنەماکانی خۆی لە سەر بەرگری لە مافەکانی ئینسان و جیاکردنەوەی لایەنی گشتی و تایبەتی ئەو و لە بەرچاو گرتنی ئازادی تاکە کەسی، پێک هاتووە. لەم روانگەیەوە، دەبێ دان بەوە دابنێین کە بە تەنیا لۆژیکی دێمۆکراتیک ناتوانێت گەرانتی جێ بە جێ بوونی ئەم مافە بکات. بە تایبەت لە هەل و مەرجی "مۆدێڕنی" ئێستادا کە ئێتر ناتوانین لە بارەی خەڵکەوە وەکوو جەستەیەکی وەک یەک کە خواستێکی گشتیان هەیە، قسە بکەین. تەنیا بە پاڵپشتی لۆژیکی دێمۆکراتیک لەگەڵ دامەزراوەکانی لیبرالیزمی سیاسییە کە دەتوانێت بەرگری بکات لەوەی کە دەسەڵاتداریتی خەڵک نەبێت بە دەسەڵاتێکی سەرەڕۆ و دیکتاتۆر. ناکرێت لە بارەی دێمۆکراسییەوە بە شێوەی گشتی قسە بکەین ئەگەر بە شێوەی سروشتی خەسڵەتەکانی دیموکراسی مۆدێڕن، لیبراڵی و فرەچەشنی لە خۆی نەگرتبێ. دیموکراسی مۆدێڕن سیستەمێکی تایبەتی دروست دەکات. بۆ ئەم جۆرە بیرکردنەوەیە هیچ هۆکارێک نییە کە سیستەمێکی یەکدەست، حەتمی و گشتی دیموکراسی بێت. ئەمە مۆدێلێکە کە لەگەڵ نەریتی رۆژئاوایی ئێمە تەبایە، بەم هۆیە بەرگری کردن و قووڵ بوونەوە لێی بایەخی هەیە. هەڵبەت ناتوانین سیستەمێک دابمەزرێنین کە بنەماکانی مێتافیزیک و گشتی ئەو جۆرەی کە هەندێ کەس پێیان وایە، لە خۆی بگرێ.

(٤)

گۆمانم هەیە کە لە ناو کەسانی چەپدا هەڵسووکەوتی زۆر نێگەتیڤ بەرامبەر بە لیبرالیزم هەبێت. چونکە لە سەر بنەمای ئەم چەمکە دەچنەوە سەر کۆمەڵێک گوتار کە پەیوەندێکی حەتمی لە نێوانیاندا هەیە. بەم هۆیە کە زۆر جار لە نێوان لیبرالیزمی سیاسی، لیبرالیزمی ئابووری و زنجیرەیەک روانگەی ئەپستمۆلۆژی وەک: تاکگەریی، عەقڵ گەریی و گشتێتیگەریی، قازانجی ئایینی و گوتارەکانیتر کە وەک بنەمای پێکهێنەری فەلسەفەی لیبرالیزم ناسێندراون، پەیوەندیەکی دەروونی دادەمەزرێنن. بەم پێیە، هەرچەند ئاشکرایە کە زۆرێک لەو گوتارانە بە شێوەگەلی زۆر جۆرا و جۆر لەگەڵ برگەیەکی دیاری کراویی مێژووییدا پەیوەندییان هەبووە، بەڵام لە نێوانیاندا، پەیوەندییەکی زاتی نییە: واتە دەتوانین لیبرالیزمی سیاسی لەو پەیوەندییەی لەگەڵ لیبرالیزمی ئابووری و مەسەلەی هاندانی تاکگەراییانەو قازانجی ئایینی کە بە شێوەیەکی گشتی پێناسە کراوە، رزگار بکەین. ئەمە هەر ئەو شتەیە کە "جان راس" تا رادەیەک کاری بۆی کردووە. چونکە ئەو لە جۆرێکی دیاری کراو لە لیبرالیزم پشتیوانی دەکات کە قازانجی ئایینی نییە. بە بڕوای ئەو بەرگری کردن لە خاوەندارێتی تایبەتی لە مەڕ کەرەسەکانی بەرهەمهێنان، رەگەزی پێکهێنەری تێزی لیبرالیزم نییە.

ئەگەر قبووڵ بکەین کە لە دیموکراسی مۆدێڕندا، فرەچەشنی وەک سیستەمێکی نوێ و شێوەی سیاسی کۆمەڵگا دەناسرێت و لە یەکگرتنی لۆژیکی دێمۆکراتیک و لۆژیکی لیبراڵی فرەچەشنی پێک دێت، دەبێ زۆر وشیار بین کە ئەم لایەنە لە پلۆرالیزم بە ناوی بەرگری لە دیموکراسی راستەقینە کە پەسا لیبرالیستییە و هەر وەها بە ناوی بەرگری لە دیموکراسی جۆری راستەوخۆ "بنەما" و "بەشداری" و...هتد، ئەو جۆرەی کە لە زۆرێک لە بەرنامەکانی چەپی نوێی دەیەی ٦٠دا کاری بۆکراوە، گومان لە بارەیەوە دروست نەبێت. ئەمە هەوڵێکە بۆ ئاشت کردنەوەی تەواوی کۆمەڵگا لەگەڵ خۆی و بەمجۆرە لە ناو بردنی "ئانتاگونیسم"ی قووڵی دژی خەڵکی و دێوەزمەی دیکتاتۆریەت. کاتی رەخنە گرتن لە لیبرالیزم، جیا کردنەوە و دەست نیشان کردنی هێڵی نێوان ئەو گوتارانەی کە بۆ دابین کردنی دیموکراسی فرەچەشنی وەکوو کۆسپ دێتە ئەژمار و ئەو گوتارانە کە پێکهێنەری دیموکراسی مۆدێڕنە، ئەو دێمۆکراسییە کە جیاوازی بە رەوا دەزانێت و هەر بەم پێیە، بۆ سەر و سامان دان بەم جیاوازییانە، دامەزراندنی دامەزراوەگەلێک بە پێویست دەزانێ، بایەخی هەیە.

(٥)

پێشنیار دەکەم لە پەیوەند لەگەڵ مەسەلەی شارۆمەندیدا، ئەم شارۆمەندییە، وەکوو پێکهاتەیەک لە پێناسی سیاسی کە لە سەر بنەمای پشتگیری لە بنەمای پێکهێنەری دیموکراسی مۆدێڕن واتە سەلماندنی ئازادی و بەرابەری بۆ هەمووان پێناسە بکرێت. روونە کە ئەم بنەمایانە دەتوانن بە شێوەی جۆرا و جۆر لێک بدرێتەوە، بەمجۆرەیە کە پێویستە لەمبارەیەوە وردبین بین. نموونەی شارۆمەندی کە دەبێ هەوڵ بدرێت لە سەر ئەساسی رەوشتی چەپ پێک بێت، دەبێ یارمەتی بدات بە خۆ گونجاندنی ئەم لێکدانەوەیە لە پەیوەند لەگەڵ "دیموکراسی فرەچەشنی"، لێکدانەوەیەک کە ئامانجی پەرەپێدانی ئەم بنەمایەیە لە ناو ژمارەی زۆری پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان. بەم پێیە نابێ تێبکۆشین کە ئەم لێکدانەوە و چەمکانە تەنیا لە چوار چێوەی سیاسیدا ئەو جۆرەی کە لە لێکدانەوەکانی نەریتی لیبراڵیدا رەچاو دەکرێت، بەرتەسک بکەینەوە، بەڵکوو دەبێ لە بوارەکانی ئابووری، پەیوەندی نێوان جنسەکان و رەگەزەکان، پەیوەندی لەگەڵ ژینگە، ناوچەکان و تیپە ئێتنیکییەکان و...هتد، بە کاری بەرین و پەرەی پێبدەین. بەمجۆرە، دەتوانین لە پەیوەند لەگەڵ "ئامانجەکانی" سۆسیالیزمدا، بۆ پەرەپێدان و بەرین کردنەوەی فرەچەشنی یارمەتیدەر بین.

ئاشکرایە کە ئەم کارە پرۆسەیەکی بەردەوام و بێ کۆتاییە و لە لایەکیترەوە، لە نێوان پێویستییەکانی ئازادی و بەرابەریدا، گرفت دێتە پێشەوە. شایانی باسە کە دەبێ لەو هەوڵانە بۆ لە ناوبردنی ئەم گرفتانە، بە رەوشتی خستنە پێشی یەکێکیان لە ئەوی تریان، خۆ ببوێرین. چونکە ئەم کارە بەرەو رووی مەترسی لە دەست دانی بنەمای گرانبەهای ئەو سیستەمە نوێیەمان دەکاتەوە.

لە راستیدا من پێم وایە کە بە بوونی ناکۆکی لە نێوان لۆژیکی دێمۆکراتیکی هەرهەمانی و بەرابەری و لۆژیکی لیبراڵی ئازادی و ناکۆک دا، دەتوانین تایبەتمەندییەکانی دیموکراسی فرەچەشنی دەست نیشان بکەین. بە تایبەت سیستەمێکی گونجاو لەگەڵ خەسڵەتی شەفافیەت، سیاسەتێکی مۆدێڕن پێک بێنێ. بەم پێیە بە جێگای دوورە پەرێزی لەم گرفتە، دەبێ سوودی لێوەر بگرین. ئەمە هەر ئەو شتەیە کە دەبێ بەرگری لێوە بکەین و پێش بە لە ناو چوونی بگرین. ناکۆکی نێوان بەرابەری و ئازادی، لە راستیدا ناکۆکی نێوان پێناسەکانی ئێمە وەکوو تاک و شارۆمەند ئاشکرا دەکا و باشترین گەرانتییە کە گەڵاڵەی دیموکراسی مۆدێڕن زیندوو و هەڵسووڕاو بمێنێتەوە و پلۆرالیزم تێدا جێگیر ببێت و گەشە بکات. هەوڵدان بۆ لەناو بردنی تەنیا سڕینەوەی سیاسەت و پووکانەوەی دیموکراسی لێدەکەوێتەوە. لەم قۆناغەدا، گرنگ تێگەیشتنە لە پێویستی ئەم راستییەیە کە ناکۆکییەکانی سۆسیالیزم چی بوون. ئەوکاتەیە کە دەبێ قبووڵی بکەین کە لیبرالیزمی سیاسی لە ڕێگەی بەرگری لە ئازادی تاکەسیەوە، بۆ وەدەست هێنانی دیموکراسی مۆدێڕن رۆڵێکی گرنگی هەبووە.■

laparakan.qxd 5/8/2005 11:48 AM Page 8

نێوەندو داهێنان

موعتەسەم ساڵەیی

پەیامی داهێنان لەدەوروبەری ژیاندا چڕ دەبێتەوە، ئەویش بەو مەبەستەی کەبەهۆی شیلەی بیرو ئەندێشەی قووڵی داهێنەرەوە سیمای ڕۆژگار ڕۆشن بکرێتەوە. یاخود داهێنەر بتوانێت خەڵکی بەئاگا بهێنێتەوەو بەئامرازی جوانکاری چێژیان پێ ببەخشێت.

نووسەری کۆلۆمبی (گابریێل گارسیا مارکێز)

□ هەرکارێکی هونەریو ئەدەبی وەک زانراوە لەدوو لایەن پێکدێت، یانی لایەنی شێوەو، لایەنی ناوەڕۆک. ئەم دوو لایەنە یەکدەگرنو دەبنە مایەی سەرهەڵدانی بەرهەمی ئەدەبی یاخود هونەری.

لێرەدا نەختێک خۆمان لەنهێنیی ناوەڕۆک نزیک دەکەینەوەو بەکورتی لەبارەیەوە قسە دەکەین، بێگومان ناوەڕۆکی هەر بابەتێکی ئەدەبیو هونەری پەیوەستە بەمرۆڤو ژیانی ڕۆژانەیوگوزەرانیەوە. یاخود دەستنیشانکردنێکی ڕاستەوخۆو ناڕاستەوخۆیە بۆ ئەو هەموو پەیوەندیانەی کەمرۆڤ بەسروشتو ژیانی دەوروبەرەوە دەبەستێتەوە، زۆرجاریش بابەتی ئەدەبیو هونەری بریتیە لەدەربڕینی جیهانی ناخو قووڵاییەکانی دەروونی ئادەمیزاد. زۆر ڕەوایە گەر بڵێین کەرەستەی سەرەکیی ناوەڕۆکی بەرهەمی ڕەسەن لەژیانو گوزەرانو ناخی مرۆو کۆمەڵەوە سەرچاوە دەگرێت. لێرەدا هاوکێشەیەک پەیدا دەبێت کەلایەکی مرۆیەو لایەکەی تریشی بەرهەمی ئەدەبیو هونەرییە.

زۆرجار داهێنەر بەخەرمانەی ئەندێشەی بەرهەمەکەی گەمارۆ دەدات هەروەک خەرمانەی مانگی تابان لەئاسماندا. ئەم کارەیش لەپێناوی جوانکاریدا ڕوودەدات. یاخود مەبەستی داهێنەر لەگرتنەبەری ڕێی فەنتازیاو خەیاڵو ئەندێشە، لەپێناوی قووڵکردنەوەی هەستی وەرگردایە لەکاتی دیتنی جیهانو رواڵەتی وەسفکراوەکاندا. گەر هاتو نوسەرێک لەبارەی جیهانی نادیاری نامۆوە بەزمانێکی ئەندێشاویەوە دووا، ئەوا لەم حاڵەتەیشدا هەر ژیانو ناکۆکی ململانێکانی دەوروبەر کرۆکی بابەتەکە پێکدەهێنێت. بۆ نمونە (فرانز کافکا) بەزمانێکو نێوەندێکی ئەندێشاویانەی خەونئامێز دەکەوتە نووسینو بەرهەم هێنان. ئەوەی کەلەلای ئەو نووسەرەدا تێبینی دەکرێت بریتیە لەگرتنەبەری ڕێچکەیەکی هونەری لەپێناوی دەربڕینی کێشە میتافیزیەکانی ئادەمیزاد گەر لەهەر شوێنو کاتو ساتێکدا بژێت.

کافکا

(دانتی) پەنای بردۆتەبەر جیهانی ئەندێشەو (کۆمیدیای یەزدانی) هێناوەتە بەرهەم. لەو شاکارەیدا توانیویەتی بەگەشتێکی ئەفسووناویی دووردرێژ هەڵسێتو هەستو هۆشی خوێنەر بەکێشبکات بەنێو ئاگرو بڵێسەی دۆزەخو کەیفو سەفاو رابواردنی بەهەشتدا. گەرچی نووسەر لەبارەی جیهانێکی نادیارەوە دەدوێت، بەڵام سەرجەمی بابەتەکەیو سروشتی دەربڕینەکەی لەسەر واقیعی ژیانی ڕۆژانەی سەردەمە جەنجاڵەکەی خۆی هەڵساوەتە سەرپێ، خەڵکانی دەوروبەری خۆی لەڕێگای ئەو شاکارەیەوە ئاگادار دەکاتەوە.

بگرە مەبەستی سەرەکیی نووسەرناکۆکیو دژواریەکانی ڕۆژگارو سەردەمەکەی خۆی بووە نەک ژیانی پاش مردنو لەنێوچوون. یاخود کاتێک کە لە حیکایەتە میللیەکاندا دەبیستین کە لەژێرپەردەی خەیاڵدا گیانلەبەرەکان قسە دەکەنو ڕووبەڕووی یەکتردەبنەوە، لێرەیشدا مەبەستی سەرەکی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتیو دەرخستنی نەنگیەکانیەتی.

حیکایەتخوانەکان نەیانوێراوە کە بەشێوەیەکی ڕوونو ئاشکرا لەبارەی پاشاو حاکمێکی زاڵمو ستەمکارەوە بدوێن، بۆیە لەترسانا پەنایان بردۆتە بەر مەملەکەتی گیانلەبەرانو وەسفی شێرێکی ستەمکارو بەزەبرو زەنگیان کردووە، کە لەبنەڕەتدا ڕەمزو هێمایە بۆ دەسەڵاتدارە ستەمکارەکان. یاخود مەبەست لەڕێویی فێڵباز وەزیرێکی بەدگۆو تەڵەکەبازو پیلانگێڕ بووە. ئەندێشەو خەیاڵ بونیاتی سەرجەمی حیکایەتو داستانو ئەفسانەکانی میللەتانی جیهان پێکدەهێنێت، بەڵام ژیان بەهەموو مانا فراوانەکانیەوە گەوهەرو ناوەڕۆکی ئەو بابەتانە دەگرێتە خۆی. هەمیشە مەبەستیش دەرخستنی ئاواتو خواستە لەبن نەهاتووەکانی مرۆڤە، یاخود هەوڵو تەقەلایەکە لەپێناوی چارەسەرکردنی گرفتو کێشە تۆقێنەرەکان بەنزیکترینو سەختترین ڕێگادا، کەئەویش ڕێگای ئەندێشەو تەلەسمو سیحرو ئەفسانەیە.

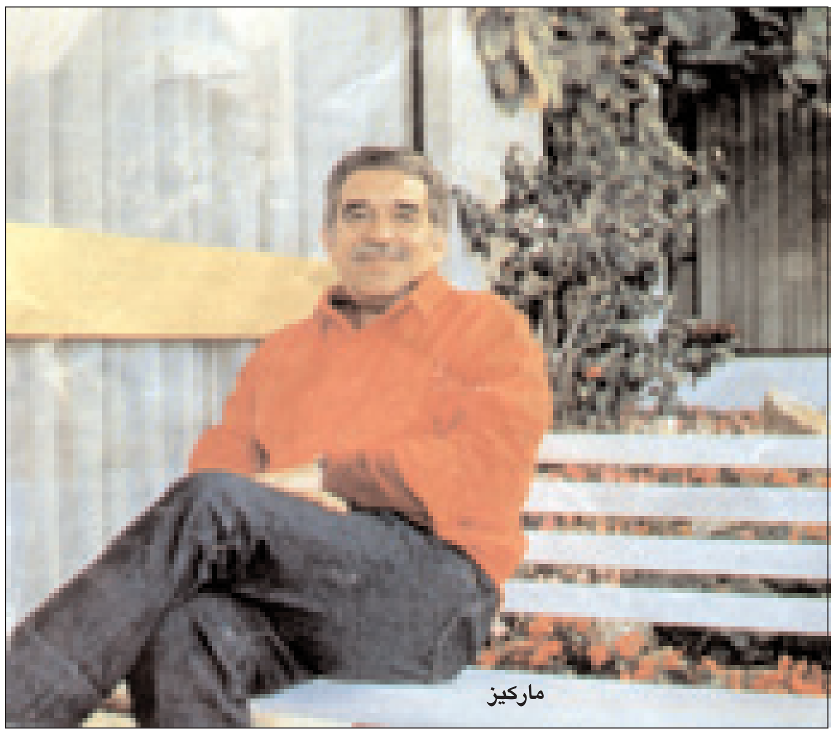
مارکیز

دەق یا وەک پرسیار یاخود وەک وەڵامی پرسیارەکان دێتە ئاراوە. بەو شێوەیەیش دەقی ڕەسەن دەتوانێت مێشکی خەڵکانێکی زۆر بووروژێنێت

بەوە ناسراوە کە بەرهەمەکانی لەنێو ئەندێشەیەکی خەستدا پەلوپۆ دەهاون. ئەم دیاردەیەیش بۆتە هۆی ئەوەی کەڕێبازەکەی بەڕیالیزمی تەلیسماوی (الواقعیە السحریە) ناودێر بکرێت، بەڵام مەبەستی سەرەکیی ئەم نووسەرە هەر مرۆڤە.. دەتوانین بڵێین کەداهێنەر هەرچەند باڵی خەیاڵی هەڵفڕێتو جیهانی ئەندێشەو فەنتازیا بگرێتەبەرو، بیەوێت بەسەر رواڵەتەکانی ژیانی لەبەرچاوگیراودا بازبدات، ئەوا لەئەنجامدا هەر پەیوەستە بەڕۆژگارەکەیەوە، بگرە پلە بەپلە خۆی لەتێکەڵکێشیە ئاڵۆزو جەنجاڵەکانی ژیان زیاتر نزیک دەکاتەوە.

دەق یا وەک پرسیار یاخود وەک وەڵامی پرسیارەکان دێتە ئاراوە. بەو شێوەیەیش دەقی ڕەسەن دەتوانێت مێشکی خەڵکانێکی زۆر بووروژێنێت. لەکۆتاییدا دەق لەمناڵدانی ژیانەوە لەدایک دەبێتو، مەبەستی سەرەکیش هەر ژیانە..

(گۆتە)ی نووسەرو شاعیری ئەڵمانی لەدوا ڕۆژانی ژیانیدا دانی پێدانا و وتی:

(دەبێت من کێ بمو چیم جێبەجێ کردبێت؟

من هەر شتێکم دەکەوتە بەرگوێ یاخود دەکەوتە پێش چاو، یەکسەر کۆم دەکردنەوەو لەئەنجامیشدا دەمهێنانە بەرهەم.. ئەم شتانەی کە بەئەنجامم گەیاندوون بریتین لەبەروبوومی خەڵکانێکی بەرفراوان. تێکڕای ئەوانەی کەبینیانم کەسانی گەمژەو تێگەیشتوو و ڕووح سووکو سێبەر قورسیان تیابوو. هەروەها سەردەمی مناڵیو پێگەیشتنو بەرەو پێشەوەچوونی تەمەنم، هەموو تێکڕا بوونە مایەی قاڵ بوونمو پێکهێنانی بیرو بۆچوونەکانم. زۆرجار بەروبوومی بەرهەمێکم دەچنی کەخەڵکی تر چاندبوویان.. تێکڕای دەستکەوتەکانم کاری کۆمەکینو بەڵام ناوی من گۆتە هەڵدەگرن..). ■

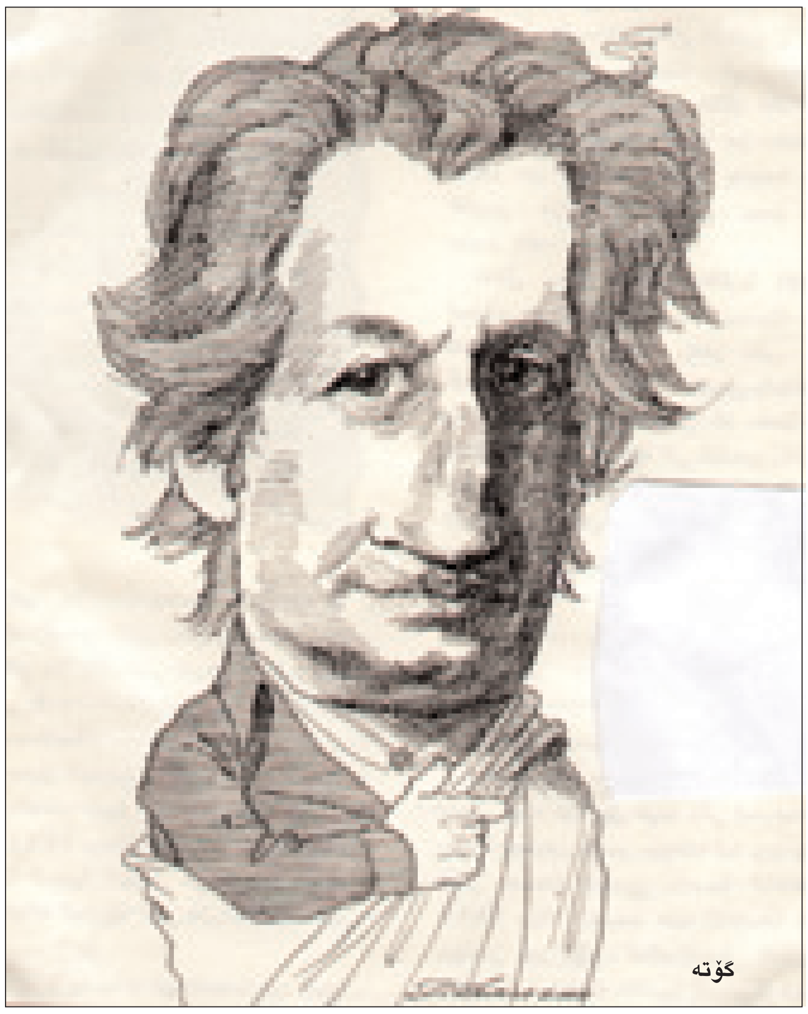
گۆتە

زۆرجاریش بابەتی ئەدەبیو هونەری بریتیە لەدەربڕینی جیهانی ناخو قووڵاییەکانی دەروونی ئادەمیزاد. زۆر ڕەوایە گەر بڵێین کەرەستەی سەرەکیی ناوەڕۆکی بەرهەمی ڕەسەن لەژیانو گوزەرانو ناخی مرۆو کۆمەڵەوە سەرچاوە دەگرێت

سەرجەمی بابەتەکەیو سروشتی دەربڕینەکەی لەسەر واقیعی ژیانی ڕۆژانەی سەردەمە جەنجاڵەکەی خۆی هەڵساوەتە سەرپێ، خەڵکانی دەوروبەری خۆی لەڕێگای ئەو شاکارەیەوە ئاگادار دەکاتەوە

نوشتن له خاموشی

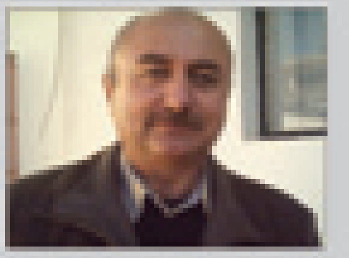

□ باوەڕم بەوە نییە نەوە بە دەیە (دەساڵ) دیاریبکەین.. سنوردانانی زەمەنیی بە دەساڵ بۆ ڕەوتو داهێنانی نەوە کارێکی ئەوەندە دروست نییە، چونکە چەمکی نەوە لەبواری کۆمەڵایەتیو فەرهەنگەکانی زمانو کۆمەڵایەتیدا مانای تایبەتیو جیاوازی هەیە، ناگونجێت لەگەڵ دارشتی چوارچێوەی زەمەنی کەمتر لەو زەمەنەی کەتەمەنی نەوەی پێدەپێورێت. دەساڵ بەشی ئەوە ناکات یاخود تەواو نییە بۆ ئەوەی نەوەیەکی تیادا لەدایک بێتو نەشونما بکاتو پەروەردە بێت، یاخود وایلێبێت ببێت بەخاوەنی بەخشینو ئەزمونێکی تۆکمەو داهێنانێکی بەبەرەکەت، بەڵام زاراوەی نەوەکەو چوارچێوەی دەساڵییو بەکارهێنانی لەرەخنەو لێکۆڵینەوەدا تەنها بۆ کارئاسانکردنی ڕەخنەگرانو لێکۆڵەرەوانە کەزۆر لەرەخنەگران باوەڕیان بەوە نییە لەدەیەیەکدا نەوەیەک سەر هەڵبداتو لەهەمان دەیەشدا گەورە بێتو دەست بداتە داهێنان.

هەندێک لەرەخنەگران گۆرانکاری کۆمەڵایەتیو سیاسی دەلکێنن بەنەوەوە.. واتە کاتێک کەلە ماوەیەکدا دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی یا فیکری یا سیاسی هاتە ئاراوەو کاریگەری خۆی نواند، ئەوە زەمینەیەکە بۆ دروست بوونی گروپو نەوەی نوێ سەر هەڵدەدات..

بۆ نمونە، لەزۆر لێکۆڵینەوەدا کە لەسەر ئەدەبی سەردەمی ریادەتی شیعری کوردی یا عەرەبی دەنوسرێت، ئەوە، تیایدا جەخت لەسەر بارودۆخی دوای جەنگی جیهانی یەکەمو ئاشنا بوون بە گۆرانکاری کۆمەڵایەتی دنیای تازەو کۆچکردن بۆ دەرەوە ئەگەر لەسەر ئاستی کەمیش بێتو، گیانی بێداربوونەوە، دەکەنەوە..

یاخود لەشیعری فارسیدا سەرهەڵدانی نەوەی سەردەمی ریادەت لەهەندێک ڕووەوە دەبەستنەوە بەسەرهەڵدانی مەشروتەو دەستورو چەندین شتی تری کۆمەڵایەتیو سیاسی.

هەرچۆنێک بێت ئەمانە وەک هۆکارو پاڵنەر لەم بوارەدا ڕۆڵی خۆیان هەیە.. جا ئەم دابەشکردنە بەپێی دەیە هەر تەنها بۆ رونکردنەوە دەشێت، ئەگینا دە ساڵی واهەیە کەهیچ شتێکی کۆمەڵایەتی یا ئەدەبی یا هونەری یا وەرچەرخانێکی وەهای تیا نییە تالە ئەدەبدا رەنگ بداتەوەو دەقی ئەو دە ساڵە جیا بکاتەوە لە دەساڵ پێش یان پاش خۆی.

لەپەنجاکاندا کۆمەڵێک بنەمای فیکری هەبوون لەئەدەبدا، بەتایبەتی لەچیرۆکو ڕۆماندا، ڕەنگیانداوەتەوەو وایانکردووە کەئەدەبی ئەو سەردەمە بە ئەدەبی دەیەی واقعیەتی رەخنەگرانە ناو ببرێت، چونکە بابەتەکانیان پڕ بوون لەرەخنەگرتن لە چەوساندنەوەی کۆمەڵایەتیو جیاوازی نێوان ڕەگەزی نێرو مێو زاڵبوونی پیاو و، نەخوێندەواریو چەندەها شتی تر کە تەنانەت ئەدەبی دەیەی چلەکانیشی گرتبووەوە.

جا کەدەڵێین، دەیەی سی یا چل یا حەفتا، زیاتر بۆ کار ئاسانییەکەی خۆمانە، ئەگینا کەمیان بەشتێکی جیاکەرەوە دەناسرێتەوە، دەیە هەیە وەک جۆر سیمایەکی تایبەتی وای نییە. دەیەیەک هەیە، مەبەستم لە دەیەی شەستی سەدەی رابردووە لەهەموو رویەکەوە جیایە لەدەیەکانی پێشی خۆیو تا ئێستاش بەرەکەتی بەسەر (ئێستاشدا) دەرژێت.. ئەمە نەک لە شوێنێکدا، بەڵکو لەزۆربەی زۆری وڵاتانی گەورەی دنیادا. بەڵام لای خۆمان ئەو دەیەیە زۆر بەپێچەوانەوە کەوتۆتەوە. لەشەستەکاندا لەرۆژئاوا چەندین بزووتنەوە سەریانهەڵدا، چەندین گفتوگۆی گەرمی لێکەوتەوە. لەفەرەنسادا کێشەی فیکریو فەلسەفی زۆر کەوتەوە، گفتوگۆی نێوان بونیادگەریو پاش بونیادگەریو نوێگەریو پاش نوێگەری لەگەرمەدا بوو، ڕەخنەی ئافرەتان گفتوگۆی لەسەر دەکرا، فیمینیزم تاوتوێ دەکرا.

شۆڕشی قوتابیان سەریهەڵدا، لەرەخنەدا خوێنەر وەک بکەرێک نەک وەک سەیرکەرێک یا وەرگرێکی ئاسایی کێشەی لەسەر دەوروژا، توندترین قسە لەسەر سێکوچکەی تیۆری ئەدەبیو ڕەخنەیی کرا، مەبەستمان لەدانەر، دەق، خوێنەرە. بانگەشە بۆ بایەخدان بەدەقو دواتر خوێنەر دراو تیۆری وەرگرتنی (التلقی) پێ بەهێزکرا. لەمیسرو عێراقو لوبناندا شەستەکان بوو بەدیاردەیەک لە ئەدەبو هونەردا. چەندین گۆڤاری پێشرەو دامەزرا، نەوەیەکی یاخیو نزیک بوو لە تاکرەویی پەیدا بوو کە پڕ بوون لەخوێندنەوەی بونگەراییو کافکاویەتو هەستو نەستی کلمۆیی، سیمای نزیک بوونەوەی زیاتری ژانرە ئەدەبییەکان دەرکەوت. هەستکردن بە پێویستی دورکەوتنەوە لەخەرمانی سەردەمی ریادەت خۆی سەپاند. تەنانەت لە ئێرانیشدا ئەدەبێکی جیاوازتر لەنیما هاتە بوونەوە، چەندین بەیاننامەی ئەدەبیی بڵاوکرایەوە. سوهرابو ئەحمەد ڕەزا ئەحمەدیو یەدوڵڵا رویایی بەردی تریان فرێدایە ناو ئاوەکەوە.

گفتوگۆی زۆر لەسەر (موج نو)و ئەدەبی چریک کرا وەک پەیامو بێ پەیامی شیعر.. بەڵام لای خۆمان، شەستەکان بەپێچەوانەوە کەوتەوە.. لەو دەیەیەدا گور بە ڕەوتی ئەدەبی نوێ نەدرا بەڵکو زیاتر کەوتنە ژێر کاریگەری شیعرو ئەدەبی سەردەمی ریادەتو لاسایی کردنەوەی بێبەرهەم.

ئێمە دەتوانین ناوی دەیەی بێدەنگ لەو دەساڵە بنێین. دیارە ئەمە هۆی ڕۆشنبیریو غەیرە ڕۆشنبیری زۆرە. بێگومان ئەگەر لێکۆڵەرەکان بگەڕێن بەدوای هۆکاندا ئەوە دیسانەوە دەیبەستینەوە بەکۆمەڵێک هۆکاری سیاسیو کۆمەڵایەتییەوە.

بەرای ئێمە، ناکرێت بەراووردی دەیەی شەستی خۆمان بەدەیەی شەستی عەرەب یان فارس بکەین، چونکە ئەو تەقینەوەو پێشرەوکاریو وەرچەرخانانە لای خۆمان لەحەفتاکاندا دەستیان پێکرد. ■

عەرەب و مسوڵمانان چیان پێشکەش بەشارستانیەت کردووە؟

د.کامل نجار (پسپۆر لەبواری کەلتوری ئیسلامی)

و/ سەردار ئیسماعیل

□ لەمنداڵیمانەوە گوێبیستی ئەوەین کە عەرەب زانستەکانیان داهێنا لەکاتێکدا ئەوروپا لەدەریای تاریکی و دواکەوتویی دا نقوم ببوو، (لەم بوارەدا) ابن سینا بەزانستی پزیشکی پێش وڵاتە ئەوروپیەکان کەوتبوو، کە بۆ ماوەی سەدان ساڵ پشتیان بەکتێبەکانی ئەم دەبەست، وە ئیسلام روناکی زانستی بەهەموو جیهاندا بڵاوکردەوە. گومانی تێدا نیە کە ئیسلام بۆ ماوەیەکی دورو درێژ بەشێکی هەرە زۆری جیهانی خستە ژێر قەڵەمڕەوی خۆیەوە، هەروەها گومانیشی تێدا نیە کە ئەمە وایکرد کاریگەری بکاتە سەر ئەو ناوچانە، بەڵام جۆری ئەم کاریگەریە چییەو چەندە؟

بەر لەوەی ئیسلام بێت عەرەب کە بەزۆری پیکهاتبون لە (القحطانین - حمیر - قضاعه) لەباشوری نیوە دورگەی عەرەبی نیشتەجێ ببون، و خوێندنەوەو نوسینیان دەزانی، کە زانایانی ئەنپرۆپۆلۆژی ناویان ناوە -المسند-، شارستانیەتێکی پێشکەوتویان هەبوو کەبوە هۆی مەملەکەتەکانی (سبأ - حضر موت) و ئەوانەی تریش دابمەزرێنن، بەنداوی مەئرەبیان دروست کردوو رێگەکانیان خۆشکرد، هەندێک لەعەرەبەکان لەوکاتەدا کە (بنو منذر) بوون، لەناوچەی (حیرة) نیشتەجێ ببوون لەژێر دەسەڵاتی فارسەکاندا بوو، ئەمانە بەهۆی مەسیحیەتەوە فێری خوێندنەوەو نوسین بوون، بەڵام هەرچی ناوچەی حیجاز (سعودیەی ئێستا) و تەهامەیە، ئەوا عەرەبە دەشتەکیەکان تیایدا نیشتەجێ بوون، کەئەمانە ژیانی سەقامگیرو فێربونی خوێندنەوەو نوسینیان بەخۆیانەوە نەبینی بوو. بەپێچەوانەی ناوچەکانی مەککەو مەدینە، دەوترێت کە گوایە یەکەمین کەس لەناو قورەیشداکە فێری نوسین بوون (سفیان بن امیة) و (ابو قیس بن منان) بوون، کاتێکیش ئیسلام هات لەناو قورەیشدا (١٧) خوێندەوار هەبووە، هەروەها هەندێک ژنیش هەبووە کەخوێندەوار بوون وەکو (شفاء بنت عبدالله)، (البلازری - ص٥٢٧) هەروەها قورەیشەکان پێش ئیسلام پێوانەی خۆی هەبوو بۆکڕین و فرۆشتن، وەکو (رگل) کەدوانزە (اوقیة) بوو، وە هەر (اوقیة)کیش بەچل درهەم بوو. بەڵکو پێوانە زۆر وردەکانیشیان

ئەوکاتەی سوپای ئیسلامی ئیسپانیایان داگیر کرد، ئیسپانیەکان هونەری داگیرکاریی و لەناوبردنی نەتەوەکانیان لێوە فێر بوون، ئەم هونەرەشیان سەرکەوتوانە لەباشوری ئەمەریکادا دوبارە کردەوە، ئەوکاتەی کەهاوڵاتیە رەسەنە هیندیە سورەکانیان لەناو بردو لەباتی ئەوان خێزانە ئیسپانیەکانیان جێگیر کرد

زانیوە، دەیانزانی کە کێشی گەنم یەکسانە بەیەک لەشەستی کێشی درهەمێک، (گرام)، کە ئەمەش هەمان کێشی ئینگلیزی تازەیە، ئەمانەو چەندین سیمای شارستانی تر، بەهاتنی ئیسلام لەناو عەرەبدا بەرەو کاڵبونەوە رۆشتن. پرسیارەکەش ئەوەیە، ئەم شارستانیەتە کە لەسەرەتاکانی دا بوو چی بەسەرهات و بۆ بەرەو دواوە گەڕایەوە؟

پێدەچێت ئیسلام هۆکاری سەرەکی سەرقاڵکردنی قورێشەکان بوبێ بەجەنگەوە، سەرەتا دژی ئیسلام و پاشانیش بەغەزاکانی، ئەمە وای کرد بازرگانیان فەرامۆشکرد پاش ئەوەی ئیسلام چەندین کۆت و بەندی خستە سەر وەکو مەرامکردنی سو (ربا) و هەموو جۆرەکانیتری شەریکایەتی لەسەرمایەو قازانج لێکردنی، کەقورەیشیەکان دایانهێنابو بەوردیش کاریان پێدەکرد.

لەگەڵ فەرامۆش کردنی بازرگانی، قورەیشییەکانیش خوێندنەوەو نوسینیان فەرامۆش کرد، چونکە هەروەکو دەوترا پێغەمبەر نەخوێندەوار بووە. لەگەڵ دەسپێکردنی جیهادی دەرەکی کەبووە هۆی داگیرکردنی وڵاتانی فارس و شام، پارە لای عەرەب زیادیکرد، ئەمەش بووە هۆی ئەوە کە کارکردن و داهێنان تیایدا هیچ پێویستیەکی نەمێنێ.

هەر لەسەرەتای داگیرکاری ئیسلامی، کەداگیرکاریەکی نیشتەجێکردنی عەرەب و دەرپەڕاندنی نەتەوەکانی تربوو، موسڵمانەکان هەوڵیان دا هەموو کەلتورێکی غەیرە ئیسلامی بخەنە ژێرپێ و لەناو ببەن، تاکو تەنها ئیسلام لەگۆڕەپانەکەدا بمێنێتەوە. کاتێک موسڵمانان وڵاتی فارسیان داگیر کردو کتێبی زۆریان دەسکەوت، (سعد بن ابن وقاص) نامەیەکی بۆ (عمر بن خطاب) نوسی و تیایدا پرسیاری ئەوەی کردبوو کەچی بکەن سەبارەت بەو هەموو پەرتوکەو، داوایکردبوو بیانگوازنەوە بۆ ناوچەکانیتر، عومەر وەڵامی دایەوە کەفڕێی بدەنە ئاوەوە. چونکە ئەگەر ئەم کتێبانە رێنمایی باشی تێدا بێت، ئەوا زیاتر لەوە لەکتێبی خوادایە، ئەگەر گومڕایشی تێدا بێت ئەوا خوا بمان پارێزێ لێی، ئەوە بوو سەرئەنجام فڕیاندایە ئاو یان سوتاندیانن (تاریخ ابن خلدون ج١ص٦٣١). هەروەها کەئەسکەندەریەیان داگیرکرد (عمرو بن عاص) کتێبخانەکەی سوتاند. لەبەرئەوەش هەوەکو وتمان داگیرکاری ئیسلامی دوژمنکارانە بوو، بۆیە عەرەبەکانیان لەو ناوچانەی دەکەوتە ژێر قەڵەمڕەوی ئیسلامی نیشتەجێ دەکردو تەعریبیان دەکرد، معاویە عەشیرەتی (بنی تمیم)ی لەناوچەی میسر نیشتەجێ کردکە مەسیحی بووە (البلازری - ص١٨٣). هەروەها (مەئمون) فرحانی دەرکردبوو بەدەرکردنی ئەوانەی موسڵمان نەبووە، وەزمانی عەرەبیان سەپاند بەسەر وڵاتە داگیرکراوەکان، زمانی قبتیان لەمیسر قەدەغە کردوو، زمانی (بەربەر)ی ئەمازیغەکانیان لەباکوری ئەفریقیاو زمانی نوبە لەباشوری میسرو باکوری سودان قەدەغە کردوو هەروەها زمانی کوردیش بەهەمان دەردچووە.

لەم ماوانە لەمێژووی نیوەدوورگەی عەرەبدا، عەرەب و موسڵمانان هیچیان پێشکەش بەشارستانیەتە داگیرکراوەکان نەکرد، بەپێچەوانەوە کاولیان کردن و هەوڵیاندا رەشیان بکەنەوە. عەرەب و موسڵمانان هیچ هەوڵێکیان نەدا بۆ کەڵک وەرگرتن لەم شارستانیەتانە، لەهونەرەکانیان، بەتایبەت هونەری بیناسازی. لەکاتێکدا عەرەبەکان هەر لەناو خێوەتەکاندا دەژیان و لەکاتی شەڕەکاندا لەگەڵ خۆیان دەیانبردن بۆئەوەی ژنەکانیان تیایدا دابنیشن. کاتێکیش دەستیان کرد بەبیناسازی لەکوفەو ناوچەکانی تر، ماڵ و مزگەوتەکانیان لەقامیش دروست کرد، کە ئەمەش بووە هۆی سوتانی کوفە لەسەردەمی عومەردا، کاتێکیش موسڵمانەکان داوایان لێکرد رێگایان بدا خانوەکانیان لەقوڕ دروست بکەن، بەسەری دا سەپاندن کەنابێ خانوی گەورەو بەرز بکەن، بۆیە ئەوەی دروستیان کرد کەلاوە بوو، لەکاتێکدا هاوسێکانیان لەفارس و خەڵکی شام لەقەسردا دەژیان. هەتا لەجەنگەکانیشیاندا - کە گەورەترین کاریان بووە - هەوڵیان نەداوە لەفارس و رۆمەکانەوە فێری رێکخستنی چوارگۆشەیی ببن، کەپێش و پاش و چەپ و راستی هەبێت، کە ئەمە جۆری خۆڕێکخستنی لەشکرەکان بووە هەتا سەدەی نۆزدەش، هەرچی لەشکری موسڵمانان بووە تەنها بەیەک ریز دەوەستان، چونکە قورئان پێی وتبون (ان الله یحب الذین یقاتلون فی سبیله صفا کأنهم بنیان مرصوص). هەربۆیە لەکاتی شەڕەکاندا کوشتاری گەورەیان لێدەکەوتەوە، بەڵام زۆری ژمارەیان کە بۆ جیهاد دەهاتن وای دەکرد ئەنجامی شەڕەکان بەجۆری تر بکەوێتەوە. جاری واش هەبوو بۆ چەند مانگێک دوژمنەکانیان گەمارۆ دەدا تا دەهاتنە سەر ئاینی ئیسلام، سەربازەکانی فارس و رۆم سەنگەریان لێ دەدا، بەڵام عەرەبەکان ئەمەیان نەدەزانی، هەتا (سلمان الفارس) لەشەڕی (خندق)دا، فێری ئەم پلانە سەربازیەی کردن.

دوای هاتنی دەوڵەتی عەباسی "موسڵمانان ناوبانگی زانستەکانی ئەغریقیان، بیست و حەزی شارەزابون لەو زاسنتانە تیایاندا گەشەی سەند، بەهۆی ئەوەی هەندێکیان لەم بارەیەوە لەقەشەو مەسیحیەکان بیست، ئەوەبوو (ابو جعفر المنصور) خەڵکی نارده لای پاشای رۆم، وە داوای لێکرد کەهەندێک کتێبی لەم بارەیەوە بۆ بنێرێ، ئەمیش کتێبی (ئوکلیدس) و هەندێک کتێبی تری لەبارەی سروشت ناسییەوە بۆنارد، موسڵمانان دەستیان کرد بەخوێندنەوەیان، بڕیاریاندا ئەوانەی تریش دەستەبەر بکەن، ئەوە بوو کە (مەئمون) هات کەحەزی لەزانست بوو، دەستی کرد بەوەرگێڕانی ئەم بەرهەمانە لەزانستی یۆنان (تاریخ ابن خلدون - ج١ ص٦٣٢). لەگەڵ بڵاوبونەوەی وەرگێڕان موسڵمانان فێری زانستەکانی فەلسەفەو کەلام بوون، وەچەند فەیلەسوفێکیان تێدا هەڵکەوت، وەکو (ابن سیناو رازی و فارابی)، هاوکات هەرسێکیان پزیشکیش بوون، هەر لەوکاتانە بەرگریکارانی ئەقڵیش دەرکەوتن، مەبەستم (موعتەزیلە)یە. بەڵام لەبەرئەوەی ئەقڵ شتەکان دەخاتە ژێر رکێفی لۆژیک و بڕوای بەغەیبات نیە، شەرع ناسانی ئیسلام کەوتنە گیانی فەیلەسوفەکان و لەم بوارەدا ئیمامی غەزالی بەکتێبی (تهافت الفلاسفة) هاوکاریکردن، سەرئەنجام فەلسەفەی ئیسلامی بەزی. بەڵام ئایا فەلسەفەی ئیسلامی بەرلەوەی کۆتایی پێ بێت هیچی زیاتر پێشکەکرد لەوەی کەپێشتر باوکی فەیلەسوفەکان (ئەرستۆ) پێشکەشی کردبوو؟ وەڵامەکە بەدڵنیاییەوە بەڵێیە، بەڵام ئەوەی ئەمانە پێشکەشیان کرد لەڕاستیدا داهێنان نەبوو، بەڵکو سوڕانەوە بوو لەناو خودی ئەوەی کەهەیە. ابن سینا راکانی ئەرستۆی وەرگرتبو وە هەوڵیدا هەندێکیان رەت بکاتەوە، بەتایبەت ئەوەی پەیوەندی بەسەلماندنی بونی خواوە هەیە بە بەڵگەی ئەقڵی، سەرکەوتوشبو لەم بوارەوە، بەڵام لەوە زیاتر هیچی تری بەرهەم نەهێنا. کندیش لەچەندین لایەنەوە لەگەڵ ئەرستۆ ناکۆک بوو، وەبڕوای وابوو کەتەنها یەک حەقیقەت هەیەو تاکە رێگای دۆزینەوەش فەیلەسوفەکانە، نەک پێغەمبەران. هەرچی رازیشە ئەوە ئینکاری بونی خوای دەکردو دەیوت مادە ناکرێ لەسەرچاوەیەکی روحیەوە سەرچاوە بگرێت.

لەگەڵ فەلسەفەدا زانستی (علم الکلام) دەرکەوت، (ئەو زانستەی گرنگی دەدا بەلێکدانەوەی مەنتقی و ئەقڵانی بۆشتەکان -و.ک-) ئەمەش بووە هۆی گفتوگۆکردن لەبارەی ئاینەکانەوە، لەسەرچاوەکانی ئیسلامیدا هاتوە کە یەکەمین کەسی کە قەزاو قەدەری رەتکردۆتەوەو وتویەتی مرۆڤ خۆی کردەوەکانی خۆی دروست دەکا (معبد الجهنی) بووە کە (حجاج) کوشتویەتی. زانستی کەلام پەڕییەوە ناو بابەتی جەوهەر و ناوەڕۆکیش، کە ئەرستۆ دایهێنا بوو.

ئەمە بووە هۆی رەخنە لەزۆر بنچینەی ئیسلامی بگیرێ، لەلایەن رابەرانی ئەم بزاوتەوە، وەکو (الواندی) کەئینکاری بونی خوای دەکردو، (ابی بکر الاصم) کەئینکاری بونی روحی دەکرد. غەزالیش کەماوەیەکی درێژ لەگەڵ ئەم رەوتەدا بوو، هەڵگەڕایەوەو بو بەسۆفی، هەر لەم بارەیەوە کتێبێکی نوسی بەناوی (المنقذ من الضلال) واتە رزگارکەر لەگومڕایی - کەمەبەستی تەسەوف بوو، هەروەها کتێبی (الجام العوام عن علم الکلام)، دواجار چرای زانستی کەلام و لۆژیکیش کوژێنرایەوە. هەرچی شافعیشە فەتوایەکی لەبارەی ئەوکەسانەی کەبە ئەقڵ و لۆژیک قسە دەکەن دەرکرد تێی دا هاتبو کەئەم کەسانە "دەبێ ئەتک بکرێن و بەدار لێیان بدرێ و سواری حوشتر بکرێن و لەناو عەشیرەت و خێڵەکاندا بگێردرێن و هاوار بکرێ: ئەمە سزای ئەوانەیە کەوازیان لەقورئان و سوننەت هێناوەو دەستیان کردووە بەزانستی کەلام" (من قاموس التراث - هادی العلوی - ص٦٨).

هەرچی بواری زانستە سروشتیەکانە، ئەوا لەناو موسڵماناندا چەند پزیشکێک هەڵکەوتن، لەوانە ابن سینا، کە کتێبەکەی (گالینۆس)ی لەبواری پزیشکیدا وەرگێڕا شتی زۆریشی بۆ زیاد نەکرد، هەر ئەوەندە نەبێ کە کەلتوری ئەغریقی لەون بون پاراست هەتا ئەوکاتەی دوبارە ئەوروپیەکان لەرێگای وەرگێڕانە عەرەبیەکانەوە دوو بارە ئەم بەرهەمانەیان هاتەوە دەست. بەهەمان شێوە (فارابی و ابن زهر) کە ئەمەی دوایان داوای ئەوەی کرد کە (تەراخوما - نەخۆشی لێڵ بونی چاو) بەنەشتەرگەری چارەسەر بکرێ، (ابن النصیح)یش کە گرنگی بەئەناتۆمی (تەشریح)ی دڵ دەدا، بەڵام کێشەی ئیسلام لەگەڵ پزیشکی دا ئەوەیە کە ئیسلام تەشریحی جەستە قەدەغە دەکا، پزیشکیش پێش ناکەوێ بەپێشکەوتنی تەشریح نەبێت بۆ زانینی شوێن و پێکهاتەی ئەندامەکانی لەش و زانینی هۆکانی مردن، تاکو پزیشکەکان هۆکانی مردن بزانن. هەربۆیە تا ئەمڕۆش موسڵمانان هیچ داهێنان و پێشکەوتنێکیان لەم بوارەدا پێشکەش نەکردووە.

لەبواری فەلەکناسیشدا زانای وەکو (ابن حزم - ٤٥٦ک) دەرکەوتن کە زەوی خڕە، ئەمەش بووە هۆی ئەوەی پیاوانی ئاینی تاوانباری بکەن بەکوفر، ئەمەش وایکرد فەلەکناسی لەجیهانی ئیسلامیا هیچ پێشکەوتنێک زیاتر بەخۆیەوە نەبینێ لەهی یۆنان، بەتایبەت ئەگەر زانیمان کەڕاستی ئەوەی زەوی خڕە کۆمەڵەی ڤیساغۆرس لەیۆنان زانیبویان نزیکەی دوو سەد ساڵ پێش زاین. موسڵمانان بڕوایان وابو زەوی تەختەو کابرای دوقۆچ (ذا القرنین) بەپێ تا ئەو جێگایەی خۆر لێی ئاوا دەبێ رۆشتووە، کەسەیری کردووە بینیویەتی لەسەرچاوەی (حمئة) هەڵدێ.

یاقوتی حەمەوی (١٢٢٨ز) دەرکەوت و کتێبی (معجم البلدان)ی نوسی، کەتیایدا باسی جوگرافیاو وێنەی زەوی کردووەو تیایدا جەختی کردبۆوە سەر خڕی زەوی. بەڵام ئەغریقی و رۆمانیەکان زۆر پێش ئەو ئەم بڕوایەیان راگەیاندبوو، جگە لەوەی نەخشەی وردی جیهانیشیان داهێنا بوو. هەر لەو دەوروبەرە (البیرونی - ١٠٤٩ز) دەرکەوت، کە ئەمەیان شێوازێکی تازەی داهێنا بۆ پێوانەی روکەشی زەوی. رەنگە گرنگترین شت کەموسڵمانان پێشکەشی شارستانیەتیان کردبێ بریتی بێت لەزانستی روەک ناسی و دەرهێنانی دەرمان لەڕووەک (ابن بیطار ٦٤٦ی کۆچی) سەرمەشقی ئەوانە بووە کە لەو بوارەدا قوڵ بونەتەوەو کتێبی (الجامع للمفردات و الادویة) کەتێدا ١٤٠٠ جۆر روەک و دەرمانی شیکردۆتەوە، گەواهی ئەم قسەیەن. هەرچی بواری ماتماتیکە ئەوا (جابر بن حیان) زانستی (جەبر)ی پێشکەش کرد (ابو بکری خوارزمیش ٨٤٧ی زاینی) بنچینەی زانستی (لۆگاریتمی) دانا، (عومەری خیامیش ١١٢١ی زاینی) زانستی جەبری پێشخست و گەیاندیە پلەیەکی باڵاو هاوکێشەکانی ئاستی سێهەمی حەل کرد هەرچی (نەصرالدین طوسی)یە (١٢٧٣ی زاینی) ئەوا زانستی سێ گۆشەکاریی پێشخست کەفیثاغورسی یۆنانی دایهێنا بوو. سەبارەت بەوەی کەموسوڵمانان بانگەشەی ئەوە دەکەن کەئەوان (سفر) یان داهێناوە کە بەشۆڕشێک دەژمێردرێت لەبواری ماتماتیک دا، ئەوا قسەیەکی هەڵەیەو راست نیە، لەبەرئەوەی (سفر) لەڕاستیدا هیندیەکان دایانهێناوەو ماوەیەکی دووردورودرێژیش بەکاریانهێناوە، تا ئەوکاتەی موسوڵمانان چونە هیند، سفریان دۆزیەوەو گواستیانەوە بۆ جیهانی عەرەب، دواجار ئەوروپیەکانیش لەعەرەبیان وەرگرت و بەمشێوەیە ژمارە رۆمانیەکان پێشکەوتن کەپێشتر سفریان کەم تێدا بوو. لەئەندەلوسیش (عباسی کوڕی فرناس) هەوڵی فڕینیدا، ئەوە بوو هەموو جەستەی خۆی بەخوری داپۆشیو پەڕێکی زۆری لەخۆی ئاڵاندو دوو باڵی بۆ خۆی دروست کردو لەشاخێکی زۆر بەرزەوە خۆی فڕێ داو مرد.

سەرباری مردنیشی، زانایانی ئیسلامی، هێرشیان کردە سەر لەبەرئەوەی هەوڵی ئەوەی دا بوو لاسایی باڵندە بکاتەوە، کەخوداوەند توانای فڕینی تەنها بەو بەخشیوە.

خوێنەر لێرەدا سەرنجی ئەوە دەدات کەکۆی ئەو کەسانەی کەناویان هات، ناوی عەرەبی نەبوون، بەڵکو زۆربەی بیرمەندو زانای وڵاتی فارس بوون، هەر ئەمەش وای کردوە کە (ابن خلدون) بڵێت: ئەوەی جێگەی سەرسوڕمانە، ئەوەیە کەهەڵگرانی زانست لەنێو گەلی موسوڵماندا، هەرە زۆریان عەجەمن، عەرەب هەڵگری زانستیان نیە، نە لەزانستە شەرعیەکان و نە لەزانستە ئەقڵیەکان، تەنها یەکجار کەم نەبێت. ئەگەر زانایەکی عەرەبیش هەبێت لەرەچەڵەکدا، ئەوا عەجەمە لەئیسلامیش عەرەب، هۆکەشی ئەوەیە کەمیللەتی عەرەب هەر لەسەرەتاوە زانست و پیشەسازیی تێدا نەبووە، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ سادەیی و بەدەویی بوونی عەرەب، هەرچی عەرەب هەیەتی تەنها (احکامی شەریعەتی ئیسلامی)یە کەبریتییە لە (واجب و حەرامەکان) کە ئەمەش لەڕێگەی لەبەرکردنەوە گۆشکراوەتەوە ئەم قسەیەی ابن خلدون بەسەر بەدویەکانی حیجاز و (تیهامە) دا جێبەجێ دەبێت، بەڵام هەرچی عەرەبی (عارەبە)یە کەخاوەنی شارستانیەتێکی گەورەبوون کەئیسلام کۆت و بەندی کردووە، ئەم قسەیە نایگرێتەوە.

لەمەوە دەردەکەوێت کەعەرەب هیچ شتێکی ئەوتۆیان پێشکەش بەشارستانیەت نەکردووە، رەنگە هۆکاری ئەمە بۆ ئیسلام بگەڕێتەوە کەهانی زانستی نەداوەو فەلسەفەو مەنتیقی حەرام کردووە، چونکە زۆر شت دەخەنەوە بەر پرسیارو رەخنە کە لەبیروباوەڕی ئاینی ئیسلامدا، ناکرێت قسەیان لەسەر بکرێت. زانایانی ئیسلام لەمێژودا خۆیان کردوە بەبەرپرسی لایەنی رۆحی و لایەنی ژیانی موسوڵمانان، لەم چوارچێوەیەدا هەر ئەوان بڕیاریان لەسەر ئەوەداوە کە موسڵمانان چی بزانن و چی نەزانن.

(محمد بن الفضل البلخی) کەزانایەکی کاریگەربووە لەئیسلامدا لەناسینی زانستدا وتویەتی: زانست سێ جۆرە، زانستێک بەهۆی خواوە، زانستێک لەخوداوە، زانستێک لەگەڵ خودا.

یەکەمیان بریتییە لەناسینی سیفات و ناوەکانی خودا، دووەمیان بریتییە لەزانینی دیارو نادیار، حەڵاڵ و حەرام و حوکمەکانی خودا، زانستیش لەگەڵ خودا بریتیە لەترس و خۆشەویستی خودا. (شذرات الذب للدمیشقی جلد٢، صفحه ٢٨٢).

شێخ بن بازیش دەربارەی زانست وتویەتی (ئەو کەسەی زانستی دەوێ نابێتە خاوەن زانست ئەگەر قورئان و سونەت فێر نەبێت و لەلایەن زانایانی سوننە وانە نەخوێنێ، ئەمە رێگای زانستە) (فتاوی بن باز جلد ٩، صفحه ١٦٦).

ابن جوزیش لەناساندنی عبد السلام بن عبدالوهاب البغدادیدا دەڵێ:

ئەدیبێکی ورد بووە، لەمەنتیق و فەلسەفەو ئەستێرەناسی شارەزا بووە، زۆر زانستی تری بێ کەڵکی هاوشێوەی ئەوانەی زانیوە (احکام النساءللحافظ عبدالرحمن ابن الجوزیی، صفحه ٣٦). ئەوکەسەش کەکتێبەکەی ئەویشی کردۆتەوە لەلاپەڕە ٤٧ دا دەڵێ: زانستی شەریعەت باشترین و باڵاترین زانستە خوێندنی زیکرە و کارپێکردنی خوداپەرستیە.

موسوڵمانان لەدوعاکانیاندا دەڵێن: خودایا لەزانستێکمان بپارێزی کەکەڵکی نیە (اللهم قینا شر علم لاینفع) ئەو زانستەش کەبێ کەڵکە بریتیە لە زانستە سروشتیەکان. هەرچەندە فەرمودەیەک هەیە دەڵێ (اطلب العلم ولو فی صین) ئەوا مەبەست لەزانست لەو فەرمودەیەدا زانستی شەریعەتە، ئەوا جیا لەوەی ئەو فەرمودەیە ناچێتەوە سەر پێغەمبەر، واتە راست نیە، لەبەرئەوە فەیلەسوفە موسوڵمان و زانایانی ماتماتیک و ئەستێرەناسی و پزیشکی شکستیان هێناوە لەجیهانی عەرەب، کەرەنگە پێش هاتنی ئیسلام زۆر پێشکەوتوتربووبێ، رۆڵی ئەمانە تەنها وەرگێڕانی کەلتوری یۆنانی و پاراستنی بووە کەمایەی دەستخۆشین، لەتەک ئەو هەموو کۆت و بەندانەی کەئیسلام دایناوە لەسەر ئەو بوارە مرۆییانە، لەگەڵ ئەوەشدا هەندێکیان وەکو (ابن البیطر) توانیان شتێک پێشکەش بەشارستانیەتی مرۆیی بکەن. لەگەڵ ئەوەی کە کلدانی و ئاشوری و سۆمەریەکان و هتد.. لەدانیشتوانی دۆڵی رافیدەینن. شارستانیەتێکیان

هەر لەسەرەتای داگیرکاری ئیسلامی، کەداگیرکاریەکی نیشتەجێکردنی عەرەب و دەرپەڕاندنی نەتەوەکانی تربوو، موسڵمانەکان هەوڵیان دا هەموو کەلتورێکی غەیرە ئیسلامی بخەنە ژێرپێ و لەناوی ببەن، تاکو تەنها ئیسلام لەگۆڕەپانەکەدا بمێنێتەوە

بنیات نابوو، نووسینیان داهێنا بوو، باخچە هەڵواسراوەکان بابلیان دروست کردبوو، خاوەنی (حامورابی)یش بوون، بەڵام داگیرکاریی ئیسلامی رەوڕەوەی ئەو پێشکەوتنەی راگرت. لەو رۆژەوە ئەم خاکە هیچی پێشکەش بەدونیا نەکردوە، هەمان شتیش بەسەر میسریەکاندا هات کەخاوەنی پزیشک و هونەری بنیاسازیی بوون و زمانی هیرۆگلیفیان داهێنا بوو، هەرەمەکانیان دروست کردو، مردویان مۆمیا دەکردو، چەندین سیمای تری پێشکەوتوویان هەبوو بەهاتنی ئیسلام، پاشان تەعریب کردنی ئەو ناوچانەو فەرامۆشکردنی نەوەکانی کلیۆباترا، کەلاوەیەکیان دروست کرد.

ئایا عەرەب و موسوڵمانان دەکرێت لەم رۆدا لەسەردەمی شۆڕشی زانیاریدا شتێک پێشکەشی مرۆڤایەتی بکەن؟ پێم وایە وەڵامەکە نەخێر دەبێ، چونکە هێشتا زانایانی ئیسلام منداڵانی موسوڵمان فێری زانستی سەلەفی دەکەن. خەون بەگەڕانەوە بۆ سەردەمی حەوتەمی میلادیەوە دەبینن، زۆربەی کاتەکانیشیان لەموناقەشکردن لەسەر (بەعادەبوونی ژنان) بەسەر دەبەن.

کەسایەتیەکی گەورەو ناسراوی ئیسلام وەکو ئەحمەدی کوری حەنبەل نۆ ساڵی تەمەنی تەرخان کرد بۆ نوسینی کتێبێک دەربارەی (بەعادەبوونی ژنانەوە)! هێشتا هەرە زاناکانی ئیسلام لەم سەدەیەدا گفتوگۆی ئەوە دەکەن کە ئایا بۆ ژنی موسوڵمان جائیزە لەشی خۆی بەپزیشک نیشان بدات، هێشتا بگرە و بەردە زۆر دەکرێت کەئایا ژن بۆی هەیە لەهەڵبژاردنەکاندا بەشداربیکات یان نا؟ بۆ کۆتایی هێنان بەو باسە پێویستە ئەوە بڵێین کەئیسلام کاریگەریی لەسەر شارستانیەتی مرۆیی هەبووە، بەڵام کاریگەریەکی نەگەتیڤ بووە.

ئەوکاتەی موسوڵمانان ئیسپانیایان داگیر کرد، ئیسپانیەکان هونەری داگیرکاریی و لەناوبردنی نەتەوەکانیان لێوە فێر بوون، ئەم هونەرەشیان سەرکەوتوانە لەباشوری ئەمەریکادا دوبارە کردەوە، ئەوکاتەی کەهاوڵاتیە رەسەنە هیندیە سورەکانیان لەناو بردو لەباتی ئەوان خێزانە ئیسپانیەکانیان جێگیرکرد، هەمووئەوەش لەژێر ئاڵای مەسیح دا بوو، ئەوەش وانەیەک بوو موسوڵمانەکان فێری ئیسپانیەکانیان کردبوو لەژێر ئاڵای شەڕی ئاینی.

هەربۆیە کاتێک پاشا (فوریناس) شەڕی ئازادکردنی ئیسپانیایی دەستپێکرد دژی عەرەب و موسوڵمانان، دروشمی شەڕی نەتەوەیەکی دژی داگیرکەر بەرز نەکردەوە، بەڵکو ئاڵای کاسولیکی بەرز کردەوە دژی ئیسلام.■

سەرچاوە: گۆڤاری (الناقد) ژمارە ٧ لەئینتەرنێتەوە.

laparakan.qxd 5/8/2005 11:48 AM Page 10

دۆخی ئێستای هەرێم گوزارشتی کام مەرامی سیاسییە؟!

بەکر سدیق

□ رێبازو مەرامی سیاسی حیزبو رێکخراوەکان هەرچی یەک بێ، لەکۆمەڵگە دیموکراسیەکاندا، هەڵبژاردنەکان یەکلایی دەکەنەوە. ئەو کۆمەڵگایانەش لەچەشنی عیراق کە بەرەو دیموکراسی وەردەچەرخێن، لەدوا جاردا ئەو ئیرادەو رێبازە خۆی دەسەپێنێو دەبێتە گەوهەری رەوتە دیموکراسیەکانی وڵات، کە پتر لەگەڵ پرنسیپەکانی دیموکراسیدا یەک دەگرێتەوە. هەر ئیرادەیەکی نەشاز بەو پرنسیپانە بکرێتە بنەما، بۆ وەرچەرخانی دیموکراسی، ناوەرۆکی دیموکراسی لەکەدار (معیب) دەکاتو بەدیوێکی دیکەدا لەکەدارکردنی دیموکراسیش لەو چرکە ساتەوە دەست پێدەکات کە یاسای باڵای وڵات، کە دەستور، گوزارشتی لێ دەکات ناکۆک بێ لەگەڵ ئەو چوارچێوانەی دیموکراسی راستەقینە دەیخوازێ.

رەنگە لەهەلومەرجی ئێستای کوردستاندا، دوو ئەوەندە ئەم گرفتە نەهامەتی بۆ کۆمەڵگای کوردی بەرهەم بهێنێ، بەتایبەتی قۆناغێکی هەستیارمان لەپێشە. کە تیایدا چارەنوسی یاسایی و سیاسی لەروی جوگرافیو داهاتو دەسەڵاتو سنوری کوردستان یەکلایی بکرێتەوە، ئەمەش بەبێ یەکبونی هەموو تواناکان بەدی نایەت، توانای کوردیو حزوری ئیرادەی کۆمەڵگای کوردی لەرێگەی ئەو ئاکامەوە گوزارشتی لێ دەکرێ کە هەڵبژاردنەکانی عیراقو کوردستان بەدەستیان هێنا. (ی. ن. ک) و (پ. د. ک) دوو هێزی سەرەکین کە گوزارشتی زۆرینەن لەو ئاکامانە.

هەڵبژاردن لەعیراقو کوردستاندا نوێنەرایەتییە (نیابی) و یەکەمین دامەزراوەی یاسایی شەرعی کە کۆبەندی ئیرادەی هاوڵاتیان پیشاندەدات پەرلەمانە. لەعیراقدا ئەنجومەنی نیشتمانی عیراقو لەکوردستانیشدا ئەنجومەنی نیشتمانی کوردستانە.

حکومەتی ئیتحادی لەبەغدا تا پەرلەمان کۆنەبۆوە شتەکانی دیکە لەئەنجومەنی سەرۆکایەتیو حکومەت پێک نەهاتن. کوردستانیش تا ئێستا بەشێکە لەعیراقو هیچ نەبێ لەروی یاساییەوە لێی دانابڕێ. کەوا بێ پەرلەمانی کوردستانیش لەو چوارچێوە یاساییانە بەدەر نیە کە بۆ هەموو عیراق دا رێژراوە لەو سۆنگەیەشەوە هەڵبژاردن ئەنجام دراوە.

نوێنەرانی کورد کە سەربە (ی. ن. ک) (پ. د. ک) بوون بەشدار بوون لەدارشتنی یاسای هەڵبژاردنەکان لەعیراقو کوردستاندا.

ئەوەی ئێستا لەکوردستان بۆتە خەمی هەموان کۆنەبونەوەی پەرلەمانە، لەبنچینەشدا دەبوو پەرلەمانی کوردستان پێش پەرلەمانی عیراق دەستی بەکارەکانی خۆی کردبا. هیچ نەبێ هەلومەرجی کوردستان لەروی ئەمنیو کۆمەڵایەتیو ئیدارییەوە سەقامگیرتر بووە لەزۆر رووەوە لەناوچەکانی ترو پێشکەوتوتریشە. لەناوچەکانی تریش پێویستمان بەخۆگورج کردنەوە هەیە بەتایبەتی لەرووی یاساییو ئیدارییەوە

کەوا بێ هەڵوەستەکردن لەسەر ئەو مەرامە سیاسیو یاساییانەی لەپشت کۆنەبونەوەی پەرلەمانن کارێکە خزمەت بە رەوتی رووداوەکان دەکات. پێویست دەکات هەموان لێی بەئاگا بنو خوێندنەوەیان هەبێ چونکە هەلومەرجی سیاسی، کۆمەڵایەتیو یاسایی، بواری هیچ مەرامێک نادا کە چارەنوسی کوردستان بکاتە بارمتەی ئەو مەرامە سیاسیانە. گرفتی گەورەی زانراو لەکۆنەبونەوەی پەرلەمانی کوردستانو یەک نەگرتنەوەی ئیدارات لەکوردستاندا، بۆ ئەو مەرجانە دەگەڕێتەوە کە (پ. د. ک) دایاندەنێ کە ئەمانەن:-

١- ماوەی سەرۆکایەتی هەرێم کە (پ. د. ک) داوا دەکات. چوار ساڵ بێت.

٢- سەرۆکی هەرێم مافی هەڵوەشاندنەوەی پەرلەمانی هەبێت.

٣- دەسەڵاتی سەرپەرشتی کردنی دیوانی چاودێری دارایی هەبێت.

ئەم مەرجانە، هەر کەسێک کەمێک شارەزایی یاسایی هەبێتو لەرەوتی سیاسیو دوراییە سیاسیو یاساییەکان تێ بگات دەزانێ نەهامەتییەکە، لەکوێ دایە؟!

ئاشکرایە کە چارەنوسی کوردستانو عیراق بەرەو ئەوە دەچێ پرنسیپەکانی دیموکراسی بچەسپێنو کاریان پێ بکرێ. ئامرازە گرنگەکەی دیموکراسیش کە هەڵبژاردنە لەکاتی خۆیاندا ئەنجام بدرێن. دەستوری عیراقو کوردستانیش دەبێ ماوەی دەسەڵات لەویستگەیەکی هەڵبژاردنەوە بۆ ویستگەیەکی تر دەست نیشان بکەن. بەو پێیە هەر حیزبو رێکخراوێ: ئەگەر بیەوێ دەسەڵات بەدەستەوە بگرێ دەبێو ناچارە خۆ لەمەحەکی متمانەی خەڵک بدات لەرێگەی هەڵبژاردنەوە. هەڵبژاردنیش لەناو جەماوەردا زۆرینەو کەمینە بەرهەم دەهێنێ.

لەکوردستاندا، بەپێچەوانەی دەسەڵات لەبەغدا (مبدأ التوافق) کاری پێ ناکرێ. چونکە کورد زۆرینەی رەها پێک دێنێ لەکوردستاندا. بەڵام هەموو عیراق لەفرە جۆرەکان پێک دێتو زۆرینەو کەمینە لەنێوان عەرەبو کوردو تورکماندا، لەسێبەری هەڵبژاردندا بەرهەم نایەت کورد چەند بێو عەرەب چەندبێو تورکمان چەندبێ، ژمارەیان لەبەرامبەر یەکتری زیاد ناکات. بۆیە مافەکانیشیان کە لەدەستوردا دەهۆنرێنەوە بەپێی (مبدأ التوافق) کە دەسەڵاتو سەلاحیاتەکانی دامەزراوەکانی دەوڵەت دیاری دەکات. پارێزراو دەبێ.

بەڵام زۆرینەو کەمینە لەناو هێزو رێکخراوەکانی تایبەت بەنەتەوە یان مەزهەبەکان لەسایەی هەڵبژاردنەکانەوە بەرهەم دەهێنرێن (مبدأ التوافق) بۆ پاراستنی ئەو کەمینانەیە کە لەسروشتی خۆیاندا کەمینەنو لەگەڵ زۆرینەدا لەیەک وڵاتدا دەژین. بەو پێیە کورد لەسروشتی خۆیدا لەعیراقدا لەبەرامبەر عەرەبدا کەمینەیەو سوننە لەبەرامبەر شیعەدا لەسروشتی خۆیدا کەمینەیە لێرەدا مبدأ التوافق گرنگە بۆ پاراستنی مافی ئەو کەمینانەی کە سروشتی جیاوازی نێوانیان لەبەرامبەر رێژەی یەکتردا، گۆڕانیان بەسەردا نایەت.

بەڵام ئەو کەمینەو زۆرینەی لەنێوان پارتو رێکخراوەکاندا هەیە بەردەوام لەگۆڕاندا دەبن لەنێوان ویستگەی هەڵبژاردنەکاندا.

لەم تێگەیشتنەوە بۆ ئەوەی لەکاتی بەکەمینە

> **ئەوەی ئێستا لەکوردستان بۆتە خەمی هەموان کۆنەبونەوەی پەرلەمانە، لەبنچینەشدا دەبوو پەرلەمانی کوردستان پێش پەرلەمانی عیراق دەستی بەکارەکانی خۆی کردبا. هیچ نەبێ هەلومەرجی کوردستان لەروی ئەمنیو کۆمەڵایەتیو ئیدارییەوە سەقامگیرتر بووە لەزۆر رووەوە لەناوچەکانی ترو پێشکەوتوتریشە**

بوونیدا لەدەسەڵاتدا بمێنێتەوە (پ. د. ک) لەکاتی بەزۆرینە بوونی ئەوانی دیکەدا بەتایبەت (ی. ن. ک) دەسەڵاتو سەلاحیاتەکانیان بە بەردەوامی لەدەست دابێو ئەوانی تر لەکاتی بەزۆرینە بونیشیاندا گرەوی دەسەڵات لەپارتی نەبەنەوە. بۆیە بێ ئەوەی ناوی لێ بنێ. لەم ناکۆکیانەی ئێستادا، دروست، مەبەست لێی کارکردنە بە مبدأ التوافق ئەمەش پێچەوانەی ئەو ئیرادەیەیە کە لەدواجاردا گۆڕان لەزۆرینەو کەمینەدا دروست دەکات لەکاتی هەڵبژاردنەکانداو سەرەنجام خولقاندنی دەسەڵاتێکی تاک رەهەندی ئەو پەڕی نادیموکراسیانە دەگەیەنێ.

بەرای ئێمە (پ. د. ک) لەبەر ئەم هۆیانەی خوارەوە، ئەو مەرجانە دادەنێ لەرێی کۆنەبونەوەی پەرلەمانو یەکگرتنەوەی هەردوو ئیدارەدا یەکەمیان: لەبەرئەوەی وەرچەرخانی کوردستانو عیراق بۆسیستەمی دیموکراسی زۆرینەو کەمینە دەبێتە بەرهەمی خولەکانی هەڵبژاردن لەنێوان ویستگەکانی هەڵبژاردنەکاندا، پارتی لەترسی بە (کەمینە) بونی خۆی لەبەرامبەر (ی. ن. ک)دا دەیەوێ گرنتییەکی یاسایی دەستە بەربکات، لەرێگەی ماوەو دەسەڵاتەکانی سەرۆکی هەرێمەوە بەتایبەت کە لەدواجاردا دەستوور (تصدیق) دەکرێ دەبێ پارتو رێکخراوەکان بە (ی. ن. ک) و (پ. د. ک) یشەوە قبوڵی ئەویاسا یانەبکەن کە دەستور بۆهەموو مەسەلەکان بەهەڵبژاردنو پرەنسیپەکانیشەوە، دایان دەرێژێو یەکێک لەوپرەنسیپانە دەستاو دەست کردنی دەسەڵاتە. بەرای ئێمە ترسی (پ. د. ک) لەبەکەمینە بوونی خۆی دەیەوێ گرنتی مانەوە لەدەسەڵاتدا مسۆگەر بکات.

دووەمیان: هەموو ئەو دەرەنجامانەی لەهەڵبژاردنەکانەوە لەکوردستان بەرهەم هاتوون پارتی نیگەران کردووەو دەیەوێ کارێک بکات لەئەگەری (بەزۆرینە بوونی) (ی. ن. ک) یشدا (ی. ن. ک) (تحجیم) لەقاڵب بداتو بواری بەردەمی لەگەیشتن بەدەسەڵات کەم بکاتەوە.

سێیەم: دیوانی چاودێری دارایی کە لەهەموو وڵاتە دیموکراسیەکاندا سەربەپەرلەمانە نەبێتە ئامرازێک بەدەست پەرلەمانەوە، چوونکە ئەگەر پەرلەمان ئەو رۆڵەی پێ بدرێت هیچ کەسێک لەسەروی یاساوە نابێتو سەرۆکی هەرێمیش دەبێ پابەندبێت بەپەرلەمانەوە.

چوارەم: ئەگەر هەڵوەشاندنەوەی پەرلەمان لەدەست سەرۆکی هەرێمدابێت ئەوا بیانوو زۆردەبن تا سەرۆکی هەرێم، پەرلەمان هەڵبوشێنێتەوە لەکاتێکدا پەرلەمان گوزارشت لەئیرادەی خەڵک دەکات.

پێنجەم: ئەگەر مەرامی پشت ئەو مەرجانەی (پ. د. ک) ئەمانەبێت: خۆسەرۆکایەتی عیراق لەمام جەلالەوە بەزۆر لەکاک مەسعود نەسێنراوەو بەرەزامەندی ئەو، ئەوپۆستە بەمام جەلال درا لەبری سەرۆکایەتی عیراق بۆ مام جەلال، پارتی لەیەکگرتنەوەی هەردوو ئیدارەدا سەرۆکی هەرێمو سەرۆکی حکومەتو لەبەغداش پێشوەختە لەو بەڵێنانە پەشیمان بونەوە کە لەدابەشکردنی پۆستەکانی بەغدا لەگەڵ یەکێتی لەسەریان رێککەوتبون. بەتایبەتی کە بریاربوو لەبری وەزارەتی دەرەوە جێگیری سەرۆکی حکومەت بۆ (ی. ن. ک) بێ، کەچی بەداخەوە پارتی گرویگرتو مام جەلال بەگەورەیی خۆی لێی قبوڵ کردن. ئەگەرچی سەرکردایەتی یەکێتی و(م. س) رازیش نەبوون. نەک لەبەر ئەوەی، مام جەلال ترسی لەوەهەبێ سەرۆکایەتی عیراقی لەدەست بچێ. بەڵکو تەنیا لەپێناوی یەکریزی کورداندا تا دوژمنان پێمان خۆش نەبنو کەلێن نەکەوێتە ناو گوتاری کوردی یەوە.

لەم شەوانە کاک سەرۆقادر باس لەوە دەکات کە ئەگەر پارتی رازی نەکرێ لەو مەسەلەیە، ئەوا کارتی زۆرمان لەبەر دەست دایەو پارتی هەمووکارتەکانیش بەکاردێنێت لەهیچیش ناسڵەمێتەوە. ئێمە دەپرسین کارتەکان کامانەن کە بەکاریان دەهێنن؟! خۆکارتەکانی جاران نەماون! باس لەوکارتانەش ناکەین کەلەسەردەمی هەڵگیرسانەوەی شۆڕشی نوێدا پارتی بەکاری هێنان. ئەوکارتانەش نەماون کەپێش ئازادکردنی عیراق هەبوون.

ئێستا کارتەکان! لەمانەی خوارەوە بەدەر نابن.

١- کشانەوە لەبەغدا.

٢- یەک نەگرتنەوەی هەردوو ئیدارە.

٣- پشت کردن لەمەسەلەی کەرکوک و ناوچەکانی تر.

٤- بەردەوام بوون لەسەر حاڵەتی ئێستای کوردستان و کۆنەبونەوەی پەرلەمان

ئەم کارتانە و هەرکارتێکی دیکە! وەک کاک سەرۆ قادر باسی دەکات (پ. د. ک) بەکاری بهێنێ وەک خۆشیان دەڵێن لەهیچ سڵ ناکانەوە! راستەوخۆ کارتەکان لەدژی ستراتیژی نەتەوەییو مەسەلە چارەنوسسازەکانی کوردستاندا بەکاردێن بەڵام بروا دەکەم کاک سەرۆو ئەوانەی لەپشت ئەم لێدوانانەی ئەوانەوەن، دەزانن ئەم کارتانە گورز لەچارەنوسی کوردستان دەوەشێنن. ناشکرێ هەرەشە لەرێکخراوی بەرامبەر بکرێ، و لەپێناو بەدەست هێنانی مەکاسبی حزبیو دەسەڵاتدا هەرەشە لەدەستکەوتە نەتەوەییەکان بکرێ.

بەدیوێکی دیکەدا (پ. د. ک) دەیەوێ لەرێگەی رێکەوتنەوە چەند بنچینەیەکی یاسایی دابڕێژرێ کە ئایندەی خۆی مسۆگەر بکات لەسەروی ئاکامەکانی هەڵبژاردنەکانەوە بێو (ی. ن. ک) لەقاڵب بدات، لەرێگەی بەکاربردنی ئەو ئامرازانەی کە دەسکەوتە نەتەوەییەکانمان دەخەنە مەترسییەوە.

رەنگە پارتی بەو ئامرازو نەفەسەوە ئەم مەرامە جێ بەجێ بکات لەپەنای ئەو هەموو نەرمیەی کە (ی. ن. ک) تائێستا نواندویەتی لەبەرامبەر پارتیو لەپێناوی سەر خستنی مەسەلە نیشتمانیو نەتەواییەکاندا. بەڵام لەدوا جاردا بەرای ئێمە کارتی ئەم مەرامەی پارتی هێندە کەم بونەوەو بواری بەکاربردنیان گەیوەتە ئەوەی راستەوخۆ دەستکەوتە گەورەکانمان لەکیس بچێ.

هەڵبەت (ی. ن. ک) لاری لەوەنیە کە کاک مەسعود بکرێتە سەرۆکی هەرێمو پێشی باشە وەک مەرجەعێک وا بێ لەکوردستانداو دەوری سیادی ببینێ لەهەرێم دا. ئەمەش لای هەموان تەقدیر دەکرێ. بە دیوێکی دیکەدا کۆ دەنگی هەرێم بەرجەستە دەکات بۆ دروست کردنی باڵانسێک لەنێوان گەلی کوردستانو مەرجەعیەتەکانی دیکە کە لەعیراقدا هەن.

مەرجەعیەتو بە (رەمز) کردنی رابەریش بەوە بایەخ پەیدا دەکات، کە دەسەڵاتەکانی سەرۆکی هەرێم دووربن لەکاری حکومەتو مەسەلە ئیدارییەکان، چونکە لەسەر تا سەری دنیادا ئەوانەی کە دەبنە رەمزێک لەوڵاتدا پشت بە قانون دەبەستنو ناچنە سەروی یاساوەو تخونی دەسەڵاتی ئیداری ناکەون. بەتایبەت لەوڵاتە دیموکراسیەکاندا وەک شای بریتانیاو هۆڵەنداو ئیمپراتوری یابانو زۆر جێگەی تر. لەعیراقیشدا سیستانی رێنمایی دەداتە سیاسیەکانو بەقسەشی دەکرێو کاریگەریشی هەیەو ناشچێتە دەسەڵاتەوە. لەووڵاتانەی سیستەمی ئۆلیگارشی پەیرەو دەکەن، یان سیستەمی حوکم سیستەمی نا دیموکراسین دەسەڵاتێک لەپشت دامەزراوە تەشریعیو تەنفیزیەکاندا دادەنێن ئەو وڵاتانەش چارەنوسیان دارمانو ملکەچ کردنە بۆ پرنسیپەکانی دیموکراسی. دواقسەش ئەوەیە کە ئێستا هەڵبژاردنەکانی ئەنجومەنی پارێزگاکانی هەرێم، ناکۆکی یاساییان (تنازع القوانین) یان دروست کردوە لەگەڵ یاسای پەرلەمانی کوردستانو دەسەڵاتی تەنفیزی لەکوردستانداو نەشمان توانیووە لێی دەرباز بین، ئەگەرچی دەسەڵاتی ئەنجومەنی پارێزگاکان هەیەبەتو دەسەڵاتی دامەزراوەکانی پەرلەمانو حکومەت تەسک دەکەنەوە. کەوابێ چۆن دەتوانین لەدانانی سەرۆکی هەرێمدا رێکەوتنێک ئیمزا بکەین کە لەگەڵ یاساکانی هەڵبژاردن لەعیراقدا ناکۆک دەبێت.■

زەواجی چێژوەرگرتن لەعێراقدا تەشەنەی کردووە

ن: ریک جێرفیز

و: بەرزان وەهاب

USA today

□ لەرۆژگارێکدا کەرەنگە راپێچی زیندان بکرایە، رەحیم الزایدی دەبوایە بەچرپەوە باسی لە وردەکاریەکانی ژن هێنانەکەی بکردایە لەسەر شێوازی (متعە) بۆ نزیکترین متمانە پێکراوی خۆی، بەڵام هەرگیز بۆ هاوسەرەکەی خۆی باسی لێوە نەکرد.

الزایدی بەهیوایە دەست بەجێ سێهەمین (متعە)ی خۆی تەواو بکات (متعە) واتە (بەهاوسەر بوون بۆ چێژ وەرگرتن).

ئەم ژنهێنانەی سێهەمیان لەگەڵ دراوسێیەکی چاو سەوزدایە، ئەمجارەیان بەئاشکرا باسی لێوە دەکات، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئەو دەڵێت لەوانەیە بۆ هاوسەرەکەمی باس نەکەم.

ئەم نەریتە تەمەنی ١٤٠٠ ساڵە، نەریتێکی کۆنە هەروەک خودی ئیسلام، رێگەی پێدرا لەلایەن پێغەمبەر (محەمەد)ەوە وەک رێگەچارەیەک بۆ زامنکردنی شێوازێکی بەحورمەت بۆ داهاتی بێوەژنەکان.

لەسەردەمی سەدام حسێندا، هاوسەربوونی چێژوەرگرتن قەدەغە کرابوو، بەڵام خەریکە دوبارە گەشە دەکات، گرێبەستەکان، لەیەک سەعاتەوە هەتاوەکو دە ساڵ دەخایەنێت، بەشێوەیەکی گشتی مەرجەکە وایە کەپیاو پارە بدات بەژن لەبەرامبەر پەیوەندیەکی سێکسیدا. حاڵی حازر پیاوانی ئایینیو هەڵسورێنەرانی مافەکانی ژنان رەخنەی ئەوەیان هەیە کە ئەو گرێبەستانە زیاتر بوونەتە دەروازەیەک بۆ ئارەزووە سێکسیەکانی پیاوان وەک لەوەی ببنە میکانیزمێک بۆ بایەخدان بەبێوەژنان.

راچەنینی بەهاوسەربوونی چێژوەرگرتن هاوکاتە لەگەڵ زیندوبوونەوەی چەندین نەریتی تری شیعەکان کەلەمێژەوە خەفە کرابوون لەسەردەمی رژێمی پێشوودا، گەرانەوە بۆ نەریتەکانی شیعە لەو کاتەوە رووی لەزیاد کردووە کاتێک حیزبەکانی شیعە سەرکەوتنێکی رەهایان بەدەست هێنا لەهەڵبژاردنەکانداو بوونە گەورەترین بلۆک لەکۆمەڵەی نیشتمانیدا.

لەم بارەیەوە ئەلزایدی تەمەن ٣٩ ساڵ کەپارێزەرێکی دانیشتووی گەرەکی ئەلسەدرە دەڵێت: لەسەردەمی سەدامدا، زیرەمان کردبوو، چونکە سزای توندیان دەداین، بەڵام ئێستا هەموو هاورێکانم ئەو کارە دەکەن.

سەید عەبدولکەریم الموسەوی، کەپیاوێکی ئایینی شیعەیەو لەو جۆرە گرێبەستانە ساز دەدات، لەم بارەیەوە دەڵێت: من هانیان دەدەم بۆ بەهاوسەربوونی هەمیشەیی، بەڵام رێگە بەبەهاوسەربوونی چێژ وەرگرتن دەدەم ئەگەر بێتو هەندێک (هۆکاری تایبەت) هەبێت. روخسەتی (متعە) لەو حاڵەتانەدا دەدەم کەژنەکە مێردی نەمابێت یان جیا بووبێتەوە، یان بۆ ئەو کچانەی کەرەزامەندی باوکیان هەبێت.

ناکۆکی شیعەکانو سوننەکان لەسەر ئەم مەسەلەیەیە

ئەم شێوازی بەهاوسەربوونە بەشێوەیەکی سەرسورهێنەر تەشەنەی کردووە لەشارەکانی شیعەدا وەک نەجەف، کەربەلا، ئەعزەمیە. چەندین ئوتێل کەخاوەنەکانیان شیعەن، رازین لەسەر داڵدەدانی ئەو جۆرە ژن هێنانانە.

شیعەکانو سوننەکان هەردوولا رازین لەسەرئەوەی کەپیاو زیاتر لەیەک ژن زیاتری هەبێتو بەبەردەوامی، بەڵام هەردوولا زۆر بەتوندی ناکۆکن لەسەر ژن هێنانی چێژ وەرگرتن.

زۆربەی زانایانی شیعە بەحەڵاڵی دادەنێن و لەرووی ئاینیشەوە بەشەرعی دادەنێن.

سەرۆک وەزیران ئیبراهیم ئەلجەعفەریو چەندین لەئەندامی کۆمەڵەی نیشتمانی رایانگەیاندووە کەدەیانەوێت دەستوری نوێی عێراق شەریعە یان یاسای ئیسلامی بکاتە بنەمای یاسا، بەوەش (متعە) شێوازە یاساییو رەسمیەکەی خۆی وەردەگرێت. عەرەبە سوننەکانو کوردەکان کەبەشێوەیەکی سەرەکی سوننەن دژی ئەو بیرۆکەیەن. بەڵام ئەو نەریتە روو لەزیادبوون دەکات لەنێوان شیعەکانو سوننەکان.

زانایانی سوننە مەترسی ئەوەیان هەیە کەئەگەر بێتو ژن هێنانی (متعە) بەرەسمی رێگەی پێبدرێت، کەزۆربەشیان تەنها رێککەوتنی زارەکی لەنێوان ژنو پیاودا ئەوا دەبێتە بەرەڵڵاییەکی شەرعیەت پێدراوو ببێتە مایەی هەرەس هێنانی بەها ئەخلاقیەکان بەتایبەتیش لەنێو توێژی گەنجاندا.

شێخ عەلی المشهدانی ئیمامی مزگەوتی ئیبن تەمیمە لەشاری بەغداد لەم بارەیەوە دەڵێت: دەنگو باسی ئەوەمان لەلایە کە (متعە)ی یەک سەعاتی تەشەنەی کردبێت لەنێو خوێندکاراندا، ئامۆژگاریکەسوکاریان دەکەم کەبەوردی چاودێری کورەکانیان بکەن بەتایبەتیش ئەوانەی کەلەکۆلیژو زانکۆکاندان.

ئەو ژنهێنانە کاتیانە لەسەردەمی بەعسدا بەبت پەرستی دادەنران لەحەفتاکانو هەشتاکاندا. (متعە) سزای باجدان یان زیندانیکردنی هەبووە، ژنو پیاو بەدزییەوە ئەو کارەیان ئەنجام دەدا لەئوتێلەکانو شوێنە تایبەتەکانو تەنانەت بەدزی کەسوکاریانەوە.

ئەو پارەیەی کەدەدرێت بەژن جیاوازی هەیە

ئەو ژنەی کەرازی بێت بۆ شوکردن بۆ (متعە) بۆ تەنها جارێک دەکرێت ١٠٠ دۆلار وەربگرێت. بۆ (متعە) یەکی درێژخایەنتر رەنگە ٢٠٠ دۆلار وەربگرێت لەمانگێکدا، هەرچەندە ئەو نرخانەش جیاوازنو لەوانەشە بەند بێت بەوەی کە ئایا ژنەکە منداڵی هەیە.

زەینەب ئەحمەد، تەمەن (٣١) ساڵ، پێنج ساڵ لەمەوبەر مێردەکەی گیانی لەدەستداوە لەرووداوێکی ئوتومبیلدا. دەڵێت کەبیری کردۆتەوە بچێتە ناو شوکردنێکی (متعە)وە لەگەڵ پیاوێکدا، بەڵام ئەو مقۆمقۆیەی سەر ئەو مەسەلەیە نەیهێشتووە ئەو کارە ئەنجام بدات.

لەم بارەیەشەوە دەڵێت (هەموو ئەو هاورێیانەم کەهەستاون بەم کارە پێیان وتوم کەئەم شێوازەیان هەڵبژاردو تەنها بۆ تێرکردنی حەزە سێکسیەکانیان، بەڵام دواتر بەرەبەرە ئەو پیاوانەیان خۆش ویستووەو پیاوەکانیش رازی نەبوون بۆئەوەی بیانهێنن بەشێوەیەکی بەردەوام، زۆربەی پیاوەکان لەکۆتایی گرێبەستەکەدا، رقیان هەستاوە لەژنەکان).

ئەو گرێبەستانەی کەبۆ (متعە) ساز دەدرێن پیاوان زۆر لایەنگری لێوە دەکەن. ژنی مێردار ناتوانێت شوو بکات بۆ (متعە)، بەڵام پیاوانی ژندار دەتوانن. پیاوان دەتوانن لەهەر کاتێکدا بێت گرێبەستەکە هەڵبوەشێننەوە، ژنان ئەو مافەیان نییە، مەگەر ئەوە نەبێت کەلەسەرەتاوە رێککەوتنی لەسەر کرابێت. هەردوولا رازی دەبن کەمنداڵیان نەبێت. ژنێک کەبە رێککەوت ئاوس ببێت، دەتوانێت منداڵەکەی لەبار بەرێت، بەڵام دەبێت پارەیەکی چاک بدات بەو مەلایەی گرێبەستەکەی سازداوە.

هەڵسورێنەرانی مافەکانی ژنان نیگەرانن. سەلمی الخەفاجی، کەئەندامێکی کۆمەڵەی نیشتمانییەو شیعەیەو لایەنگری بیرۆکەی یاسای شەریعەیە، بەڵام داکۆکی لەمافەکانی ژنان دەکات، سەرهەڵدانەوەی (متعە) بە (دیاردەیەکی نادروست) لەقەڵەم دەدات.

لەم بارەیەوە دەڵێت (ئەگەر نیەتەکان راست بن، دەکرێ (متعە) لەخزمەتی ئامانجێکی شەرەفمەندانەدا بێت لەیارمەتیدانی بێوە ژنانو ئەوانەی تەڵاق دراون. بەڵام زۆربەی هەرە زۆری پیاوان ئەو ژنهێنان کاتیانە بەکار دەهێنن بۆ ئیستیغلال کردنی ژنان لەپێناوی سێکسدا. چارەسەرەکە لەوەدایە کەیارمەتی بەهاوسەربوونی بەردەوام بدرێت بەبەرنامەی کارکردنەوە بۆ خێزانە تازەکان. ئەو ژنەی کەمومارەسەی (متعە) دەکات، هەمیشە پێی خۆش نییە، خەڵکی لەم رۆژانەدا بیانوی جۆراوجۆر دەخولقێنن بۆ مومارەسەکردنی ئەم کردەوانە).

الموسوی، ئەو پیاوە ئاینیە شیعەیە دەڵێت (مومارەسەکردنی (متعە) چەندین کێشەی لێدەکەوێتەوە، زۆر نیگەرانمو بەشێوەیەکی تایبەت لە (ماچی بکەو بۆ پیاوانی بگێرەوە)، دوای ئەوەی لەگەڵ ئەو ژنەدا کاری خۆیان تەواو دەکەن، لەگەڵ هاورێکانیاندا باسی جوانیەکەی دەکەنو وەسفی لەشی دەکەن، کەئەمەش بەشێوەیەکی رەها لە ئیسلامدا قبوڵ ناکرێت).

ئەلزەیدی، پارێزەرەکەی گەرەکی ئەلسەدر، دەڵێت کەنیەتەکانی ئەو رۆحین. لەساڵی ٢٠٠٢دا، دەڵێت کەقەناعەتی بەبێوەژنێکی سوننە کردووە بۆ ئەو (متعە)یەکی یەک ساڵی ساز بدەن، هەرچەندە لەسەرەتاوە ژنەکە رەتی کردۆتەوە.

بەنیسبەت ئەوەوە، ئەو جۆرە بەهاوسەربوونە لەلای خوداوە شەرعییە، رێگەگرتنە لەفەسادو بەرەڵڵایی.■

ئاگاداری

مۆڵەتی پیشەیی بۆیاخچی ئوتومبیل ژمارە (٨٩٤) لە ١٩٨٩/٢/١٣ بەناوی (فریدون ابوبکر محمد) ونبووە، هەرکەسێک دۆزیویەتیەوە پەیوەندی بکات بەژمارە تەلەفۆنی (١٤٣٤٤٥٠) سوپاسی دەکەین.

laparakan.qxd 5/8/2005 11:49 AM Page 11

خۆری ڕەشپۆش

پرۆژەیەکی هونەری بۆ ئەنفال

ئا/ هێمن سەعید

□ یەکێک لەو دیاردە سەرکەوتووانەی کە پرۆژەی هونەری لەخۆی دەگرێت گفتوگۆو کارکردنە بۆ داهاتوویەکی باشترو شیاوتر بەوکارە هونەرییەی کە پێشکەش دەکرێت، هەربۆیە رۆژانە پرۆژە هونەرییەکان لەسەرتاسەری دنیادا روو لە گەشانەوەو فراوان بوونی دنیا بینییەکان دەنێت.

هەر لەو دنیا بینیەوە بووە هونەرمەندانی کوردستانیش بیریان لە سازدان و پەیرەوکردنی پرۆژەی هونەری کردووەو لەونێوەندەدا چەندان کاری هونەری داهێنەرانە هاتۆتە بوونەوە کە دەکرێت لێرەدا باس لەو پرۆژەیە بکەین کە وەزارەتی مافی مرۆڤ و

هونەرمەند ڕێبوار سەعید سەرپەرشتیاری پرۆژەی هونەری ئەنفال خۆری رەش پۆش

ئاوارەو ئەنفال لەساڵیادی ١٧ساڵەی کارەساتی ئەنفالداو بەسەرپەرشتی هونەرمەند (ڕێبوار سەعید) ئەنجامدرا، پرۆژەکە دەکرێت لەچەند روویەکەوە خوێندنەوەی بۆ بکرێت و باس لە نێوەندی سازدانی ئەو پرۆژەیە بکرێت، یەکێک لەو روانەی کە جێگەی سەرکەوتوویی پرۆژەکە بوو ئەوەبوو کە هونەرمەندانی شارەکانی (سلێمانی، هەولێر، دهۆک، سنە، قامیشلی) تیایدا کاریان کردووەو بەدنیابینیی جیاوازەوە روانیوویانەتە ئەو کارەساتەی کە ١٨٢هەزار ئینسانی کوردی لەنێوبرد، هونەرمەندان بەجیاواز لە شێوازی کارکردنیان کاریان کردبوو، سەرپەرشتیارانی پرۆژەکە تەنهاو تەنها دوو داوایان لە هونەرمەندان هەبووە کە دەبێت لەو پانتایی و کاتەدا کاربکەن کە

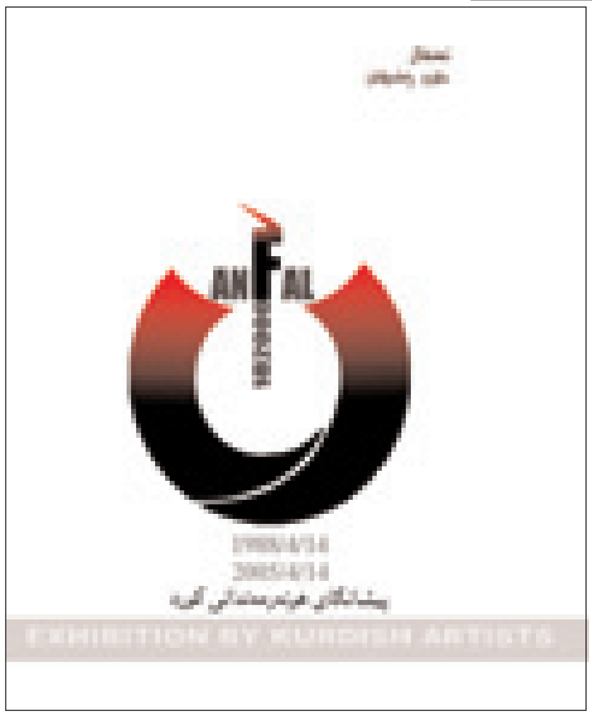

بۆیان دیاریکراوە ئەویش بەمەبەستی تایبەتمەندێتی پرۆژەکەو نمایشکردنی لەکاتی پێویستدا.

بەشداربوانی ئەم پرۆژەیە (١٣٠) هونەرمەند بووەو سەرەتا پرۆژەکە لەیادی کارەساتی ئەنفالدا رۆژی ٢٠٠٥/٤/١٤ لە پارکی ئازادی نمایشکردنی و لە رۆژی ٢٠٠٥/٤/٣٠ و رۆژانی دواتر لە هۆڵی ئەمنە سورەکە بۆ جارێکی تر پرۆژەکە نمایش دەکرێتەوە.

هونەرمەند رێبوار سەعید دەربارەی پرۆژەکە دەڵێت (پرۆژەی خۆری رەشپۆش هەوڵێکە بۆ دنیابینینی هونەرمەندانی کورد بۆ خوێندنەوەی ئەنفال لەناو هونەری شێوەکاریدا، بەدیدو ئەزموونە جیاکانەوە بۆ گوزارشتکردنیان بە ماتریاڵە جیاوازەکانی هونەر بێگوێدانە سنوری جوگرافیای هونەرمەندان ئەم بەرهەمانە لەفۆرمێکی یەک ئەندازەییدا بەرهەم هاتوون بە ئەکریلیک، زەیتی، ئاوی، هێڵکاری، گرافیک، سیرامیک، پەیکەر، فۆتۆ، کۆلاج، کەرەستەی تێکەڵ، لەگەڵ دەستنیشانکردنی کاتێکی دیاریکراو بۆ ئەنجامدانی کارەکان، دەکرێت لەرێگای ئەم هەوڵانەوە بتوانین بەرهەمێک بەدەست بهێنین کە تایبەت بەکارەساتی ئەنفال بەرهەم هاتبێت و بتوانرێت لە رێگەی بەرهەمەکانەوە خوێندنەوەیەکی تایبەت بەدەست بهێنین کە کارەساتە نەتەوەییەکان تا چ ئەندازەیەک توانیوویانە ببنە هەوێنی ئەفراندنەکانی هونەرمەندان و تا کام ئەندازە دەتوانێت ببێتە کەرەستەیەکی ئامادە بۆ قسەلەسەرکردن و لێکۆڵینەوە لە رەهەندەکانی هونەری شێوەکاری).

گەر ئێمە بەوردی بروانینە بەشێکی زۆری ئەوکارانەی کە بۆتە بەشێک لە پرۆژەی خۆرێکی رەشپۆش هەست دەکەیت کە بەشێکی زۆر لەو هونەرمەندانە کارێکیان کردووە کە پێشتر کاری لەو شێوەیەیان ئەنجام نەداوە کە دەکرێت ئەوەش وەک بەشێکی گرنگی پرۆژەکە ببینرێت هەروەها ئەو بەرهەمانە دەکرێت خوێندنەوەیەکی سایکۆلۆجی بۆبکرێت کە ئایا چەندە ئەوکارەساتە کاریگەری لەسەر کەسێتی کورد بەجێهێشتووە بەشێوەیەکی گشتی و بەتایبەتی هونەرمەندان کە چەندە هۆکاربووە بۆ کاری داهێنەرانە لەلای هونەرمەندانی کورد.

سازدانی پرۆژەی لەم جۆرە هۆکاری بۆ دەوڵەمەندکردنی هونەری شێوەکاری کوردی و دۆزینەوەی شێوازی نوێترو فراوانتر تا ئەو دنیابینیانە فراوانتر ببێت لەلای هونەرمەندان، کە من لەوبڕوایەدام هونەرمەندان ئەوگرەوەیان بردۆتەوە کە توانیوویانە ئەزموونێکی نوێ پەیەوبکەن کە دەکرێت ببێتە بەشێک لەکارە گرنگەکانیان.

لایەنێکی تری گەشەسەندوویی پرۆژەکە ئەوەیە کە کۆمەڵێک هونەرمەند و نوسەر بە لێکۆڵینەوە بەشدارییان کردوو کۆڕەکان رۆژی ٢٠٠٥/٥/١ سەعات (٥)ی پاشنیوەڕۆ لە هۆڵی دیالۆگی مەکتەبی رێکخراوە دیموکراتییەکان پێشکەش کرا.

یەکێک لەو نوسەرانەی کە بەشداریان کردووە (رێبوار سیوەیلی)ە کە دەربارەی پرۆژەکە دەڵێت (لەم کۆیادەی هونەرمەندانی کورد بۆ ئەنفال،

تابلۆی هونەرمەند: سۆران رەفعەت

بەرهەمگەلێکی جیاوازو داهێنانی ئێستاتیکی جوان دەبینینەوە، زۆرینەی ئەم تابلۆیانە بە پلەی یەکەم ئیشکردنن بە ئاراستەی داهێناندا، هونەرمەندانی ئێمە هەوڵێکی زۆریان داوە بۆ رزگارکردنی رووداوی ئەنفال لە رووداوێکی مێژووییەوە بۆ رووداوێکی ئێستاتیکی، ئەوان بە فیگەرەکانیان بەهێڵ و ئاماژەو رەنگ پەیکەرو ماترپیاڵە هونەرییەکانیان زەنگی ئەوەمان دەدەن بە گوێدا کە لە هەوڵی دروستکردنی گوتارێکی هونەری و ئێستاتیکی تایبەتدان سەبارەت بە ئەنفال).

دەکرێت ئەم پرۆژەیە وەک دەستکەوتێکی هونەری دانسقە ئاماژەی پێبدرێت کە لە ئەنجامی هێماکردنی کارەساتێکدا هاتۆتە بوونەوەو هونەرمەندانیش بەرپرسانە کاریان بۆ ئەوکارەساتە کردووە کە بەسەر نەتەوەکەیاندا هاتووە، شایانی باسە پرۆژەکە بۆ چەند رۆژێک نمایشکردنی درێژەی دەبێت.■

مۆزیک ژەنە ناودارەکانی جیهان

■ ئیگناتس بادیریفسکی (١٨٦٠-١٩٤١)

ئا: باران

□ دانەرو پیانۆژەنێکی پۆڵۆنیە، لەکۆنسرفاتواری وارشۆ خوێندویەتی، ساڵی ١٨٨٥ دەبێت بەمامۆستای موزیک لە ستراسبۆرگ، هەر لێرەشەوە ناوو ناوبانگێکی گەورە بەدەست دێنێت، وەک باشترین ژەنیاری پیانۆ لەجیهاندا. دوای ئەو ناوبانگەیش، گەشتێکی دوورودرێژ بەجیهاندا دەست پێدەکات. ساڵی ١٨٩١ دەچێتە ئەمریکا. دوای گەرانەوەیشی بۆ وارشۆ، دەبێتە بەرێوەبەری کۆنسرفاتوار، هەر لەسەرەتای شەری یەکەمی جیهانیشەوە، دڵسۆزانە، بەرگری لەسەربەخۆیی وڵاتەکەی دەکات، هەمیشە دژی ئەو ستراتیژەش تێکۆشاوە، کەوڵاتەکەی بخرێتە سەر وڵاتێکی تر، یاخود، بەشێکی بچوکی وڵاتەکەی لەلایەنی دوژمنانەوە داگیر بکرێت. بۆیە دوابەدوای کۆتایی هاتنی شەری یەکەمی جیهانی، وڵاتەکەی هەمیشە ئەم هەڵوێستو بەرگریانەی ئیگناتسی لەبەرچاو بووە، بۆیەلەساڵی ١٩١٩ دەبێتە سەرۆکی راوێژکاری ئینجا پۆستی وەزیری دەرەوەی پۆڵۆنیای پێ دەدرێت. هەر لەم پلەوپایەشەوە بەشداری لە ئیمزای پەیمانی فرسای دەکات.

ساڵی ١٩٢٢ دەگەرێتەوە نێو دونیا سیحر ئامێزەکەی هونەرو هەر لەو ساڵەشەوە بەشداری چەندین ئاهەنگی موزیکی و بەشێکی کاتەکانی خۆی بۆ نوسینەوەی بەرهەمی موزیکی تەرخان دەکات. بەڵام ساڵی ١٩٣٩ بەناچاری پۆڵۆنیا بەجێ دەهێڵێت، دوابەدوای داگیرکردنی پۆڵۆنیا لەلایەن نازیەکانەوە، لەتاراوگەشدا، ئیگناتس، وەک سەرۆکی وڵاتەکەی دەست نیشان دەکرێت، ئەم پلەیەش پلەی سەرۆکی کۆماری وڵاتەکەی دەبێت. بەڵام بەداخەوە، دوای دوو ساڵ لەگەران و سوڕان لەولایەتە یەککگرتووەکانی ئەمریکادا، بۆ داکۆکی کردن لەکێشەی گەلەکەی، گیانی لەدەست دەدات.

بەرهەمەکانی:

یەک ئۆپێرا بەناونیشانی (مانرۆ).

یەک سەمفۆنیا (درسدن ١٩٠١).

کۆنشرتۆ بۆ پیانۆ، فانتازیای پیانۆ.

شەش سەمای پۆڵۆنی بۆ پیانۆ، لەگەڵ چەندین بەرهەمی گەورەی تر بۆ ئامێری پیانۆ.■

دیمانەیەکی بڵاونەکراوە لەگەڵ شاعیری سینەمای جیهانی ئەندرێ تارکۆفسکی

شوێنی بڵاوکردنەوە: گۆڤاری (لی نوڤیل کلێ)ی فەرەنسی..

ئامادەکردنی: تاهیر عەبدولواحید

بەشی یەکەم

□ ئەم بابەتە دەقی چاوپێکەوتنێکی رۆژنامەوانیەکە لەگەڵ سینەماکارو دەرهێنەری رووسی مەزن (ئەندرێ تارکۆفسکی) سازدراوەو بۆ یەکەم جارە دوای چەندین ساڵ لەپاش مردنی بڵاودەکرێتەوە.

دیمانەکە (تۆماس جۆنسون)ی رۆژنامەنووس لەرۆژی ١٩٨٦/٤/٢٨ لەکاتێک دا کە ئەو دەرهێنەرە گەورەیە لەسەر چرپای مردن بوو لەماڵەکەی خۆی لەپاریس سازی داوە (ئەندرێ تارکۆفسکی) گەورە دەرهێنەر لە (١٩٣٢/٤/٤) دا هاتۆتە نێو ژیانەوە. ئەم هونەرمەندە مەزنە لەماوەی ژیانیدا پەنای بردووە بۆ خوێندنی مۆزیک و ئەدەبی عەرەبی و گرنگی پێدان و بەدواداچوونی وردی هەبووە لەبواری هونەری نیگارکێشی و شێوەکاریدا. تا دواجار پەیوەندی دەکات بەزانکۆی سینەما لەشاری مۆسکۆ بڕیاری خۆی دەدات بەتەواوی پاشخانی رۆشنبیری هونەری خۆیەوە کار بۆ ئەو بوارە بکات و لەرێگەی وێنەکانیەوە قەسیدەی شیعری سینەمایی و تابلۆو مەعزوفەی بەرزی مۆزیک بەرجەستە بکات کەهەروەهاش بوو.. فیلمەکانی تارکۆفسکی لەهەمان کاتدا وێنەی سینەمایین و بەدوای بۆتەیەک دەگەرێن لەنێو شیعرو تابلۆو مۆزیک دا تابیکەنە نیشتمانی خۆیان.. تارکوفسکی هاورێ و هاوشێوەی گەورە دەرهێنەرانی ئەوروپایی وەک)ئەنگمار بێریگمان)ی سویدی و (پیتەر گرینوای) بەریتانییە. یەکەم فیلمی ئەم دەرهێنەرە مەزنە لەساڵی (١٩٥٨) دا بوو کەفیلمی (بکوژان) بوو و دواکاری هونەری فیلم سازیشی فیلمی (قوربانی) بوو کە لەساڵی ١٩٨٦ دا ئەنجامی داو دوای چەند مانگێک لەپاش نمایش کردنی ئەم بەرهەمەی لەرۆژی ١٩٨٦/١٢/٢٨ دا بۆ دواجار ماڵئاوایی لەژیان و دنیای هونەرکرد..

هەرچەند فیلمەکانی تارکۆفسکی ژمارەیان کەمە بەڵام گرنگی تایبەتیان هەیە لەجیهانی سینەمادا تەنانەت تارکۆفسکی بەشاعیری گەورەی سینەما ناوزەد دەکرێت.. بەگشتی فیلمە ناوازەکانی ئەم هونەرمەندە ئەمانەن:

١-فیلمی (بکوژان) -بەرهەمی ساڵی ١٩٥٨..

٢-فیلمی (منالی ئیڤان) بەرهەمی ساڵی ١٩٦٢. ئەم فیلمە سەرەتای ئاوردانەوەی جیهانی بوو لەسەر بەرهەمەکانی تارکۆفسکی و خەڵاتی باشترین فیلمی فێستیڤاڵی (ڤینسیا)ی پێ بەخشرا.

٣-فیلمی (ئەندرێ رۆبولوف) بەرهەمی ساڵی (١٩٦٩).

٤-فیلمی (سولاریس) بەرهەمی ساڵی (١٩٧٣).

٥-فیلمی (ئاوێنە) بەرهەمی ساڵی (١٩٧٥)

٦-فیلمی ستالکر) بەرهەمی (١٩٧٩).

٧-فیلمی (نوستالجیا) بەرهەمی ساڵی (١٩٨٣).

٨-فیلمی (قوربانی) بەرهەمی ساڵی (١٩٨٦) ئەم فیلمە کەدوا بەرهەمی (تارکوفسکی) بوو کۆمپانیایەکی فەرەنسی بەرهەمی هێناو بەهاوکاری گروپی تایبەتی کارکردنی (ئەنگمار بێریگمان) لەوڵاتی سوید وێنەی گیراوە..

(دەقی چاوپێکەوتنەکە)

پرسیار: هەرکەسێک کەفیلمەکانت دەبینێت وا هەست دەکات کەتۆ بەرامبەر مرۆڤ بێ هیواییەکی گەورەت لەگەڵ خۆت هەڵگرتووە.

ئەو دەمەی بەر فیلمەکانت دەکەوین شەرمەزار دەبین چونکە مرۆڤین.. تۆ لەقوڵایی و لەبنی تاریکی دا هیچ تروسکاییەک بەدی دەکەیت بدرەوشێتەوەو ئاواتی ئەوەمان بداتێ کەبمانبات بەرەو هیوا..؟

تارکۆفسکی: قسەو باس لەسەر هیوا بوون و بێ هیوایی یان گەشبینی و رەشبینی کێشەیەکە بەشێک لەدەبەنگی لەگەڵ خۆیدا هەڵگرتووە. چەمکگەلێکی بێ مانان. ئەوانەی بەردەوام گرەو لەسەر گەشبینی دەکەن مەبەستێکی سیاسی و ئایدۆلۆژیان لەناو خۆیاندا حەشارداوە. چونکە مەبەستیان نیە کەبیرکردنەوەو تێروانینەکانیان ئاشکرا بکەن. وتەیەکی بەناوبانگی رووسیش هەیە دەڵێت (رەشبین گەشبینێکی هۆشیارە) هەڵوێستی کەسێتی گەشبین وەک فیکر هەڵوێستێکی ساختەیە.. شانۆیانیەو بەتاڵە لەراستگۆیی.. سەربارەی ئەمانەش (هیوا بون) یەکێک لەسیفەتەکانی مرۆڤ. سروشتێکی ئینسانیانەیە کەپێوەی لەدایک دەبین.. ئێمە هیوا ون ناکەین کاتێ کە رووبەرووی واقیعی ژیان دەبینەوە. چونکەهیوابون بۆخۆی دەچێتە دەرەوەی سنورەکانی عەقڵ و خۆی لەدژی هەموو لۆژیکەکان دەسەپێنێت.. (ترتولیان) دەڵێت:

"لەراستیەوەیە کە من پێم وایە.. هەرچەند ئەوەش شێتی و بێ هودەییە گەر پێمان وا بێت".. بۆ روبەروبونەوەی خراپترین کۆمەڵگاکانی ئێستامان هیوا خۆی زیندودەکاتەوە لەلامان. چونکە (قێزەونی) هەروەک (جوانی) دەوروژێت لای ئەوانەی باوەریان بەهەستەکان هەیەو جەخت لەسەر (هیوابون) دەکاتەوەو هاوئاهەنگی دەکات..

پرسیار: ئەو خەونانە چی بوون کە گەورەترین کاریگەری لەسەر ژیانت دانا.. دنیا بینیت بۆ داهاتوو چۆنە؟؟..

تارکۆفسکی: زۆر ئاشنام بەخەونەکانی خۆم. جار دوای جار گرنگی زیاتر بەدەست دەهێنن لەلام.. حەز ناکەم ئاشکرایان بکەم بۆت.. بەڵام ئەمەوێ پێت بڵێم کە خەونەکانی من دەبنە دوو بەشەوە (یەکەم): خەونێکی ئیشراقییە کە لەجیهانی (میتا)وە وەری دەگرم. واتە لەجیهانێکی نادیارەوە.. (دووهەم): ئەو خەونە ئاساییانەی کە لەجیهانی واقیع دا بەرجەستە دەبن..

خەونە ئیشراقیەکان یان بەواتایەکی تر پێشبینیەکان.. لەکاتی خەوتندا بەرجەستە دەبن. کاتێ کەرۆحم لەجەستەم و لەگەڵ دەشت و شیوو ئاستە نزمەکان جیادەبێتەوەو هەڵدەزنێ بەرەو لوتکە بەرزەکان. هەرکاتێک مرۆڤ جیابۆوە لەگەڵ شیوو دۆڵەکان هێدی هێدی بەئاگا دێتەوە. لەچرکە ساتێکیشدا کەدێتەوە هۆشی خۆی ئەوکات ئەو خاوەنی رۆحێکی پاکژەو وێنەکانیش لەدیدی ئەوەوە مانای گەورەیان لەگەڵ خۆیاندا هەڵگرتووە، ئەو وێنانەی کە لەجیهانی باڵاوە لەگەڵ خۆمان دەیانهێنینەوە ئەو وێنانەن کە ئازادمان دەکەن. لێرەوە کێشەیەک سەرهەڵدەدات ئەویش ئەوەیە کەوێنە باڵاکان زوو تێکەڵ دەبن لەگەڵ وێنە گرنگەکان. کارێکی زۆر قورس دەبێت گەر بگەرێین لەدووی مانا لەنێو پێکهاتەو کلۆجی وێنەکانی ئاستی نزمایی. ئەو شتەی کەدڵنیام لێی ئەوەیە کەزەمەن لەجیهانی باڵادا بواری پێچەوانە بونەوەی تێدایە.

ئەوەش ئەوەم لەلا دەچەسپێنێت کە زەمەن و شوێن بونیان نیە تەنها لەحاڵەتی بەرجەستەبونی مادیاندا نەبێت. زەمەن بەرجەستەیەکی مەوزوعی نیە..

پرسیار: بۆچی لای تۆ فیلمی (سۆلاریس) خۆشەویست نیە لەکاتێکدا یەکێکە لەفیلمەکانی خۆت.. هۆکەی ئەوەیە کە وەک فیلمەکانی ترت ئازارمان پێ نابەخشێ؟؟..

تارکۆفسکی: بەرای من چەمکی (راناو) کە لەم فیلمەدا خۆی پیشان دەدات بەشێوەیەکی باش گوزارشتی لێکراوە بەڵام کێشەکە ئەوەیە لەو فیلمەدا کۆمەڵێکی زۆر توخمی زانستی ساختە خۆیان حەشارداوە. وەک: وێستگە ئاسمانیەکان و ئامێرو تەکنیکەکان.. هەموو ئەوانە بەتوندی بێزارم دەکەن. لەقوڵاییمدا ئازارم دەدەن. ئەو فێڵ و ئامێرو کەلوپەلە تازانە بەلای منەوە سمبولی هەڵەیەکی گەورەی مرۆڤایەتین. مرۆڤی نوێ و هاوچەرخ سەرقاڵە بەگەشەی مادی و لایەنی براگماتی لەواقیع. ئەو وەک ئاژەڵی درندەی لێ هاتووە. سەرقاڵە بەوەی کەچی بکاتە نێرچیرێکی تازە؟ چیدی گرنگیدانەکانی بۆ جیهانی باڵاو جیاوازی بەخش نەماوە مرۆڤ وەک کرمی زەوی لەگەشەکردن و بەرەو پێش چوندا لەئێستادا خۆی دەبینێتەوە.. بەردەوام وەک ئامێرێک تەواوی زەوی قوت دەدات و لەپاش خۆی کەم بەجێدەهێڵێت.

دڵنیابن گەر رۆژێک زەویمان ون کرد. ئەوە مرۆڤەکە ئەو کارەساتەی خولقاندووەو هیچ جێگەی هێدمەش نابێت. سودی چیە گەر توانیمان بچینە چینە بەرزەکانی ئاسمان و کێشە گەورەکانمان فەرامۆش کرد. ئەویش کەتەناغومی نێوان ئەقڵ و مادەیە..

پرسیار: تۆ دەکەویتە کوێی ئەو چەمکەی کەبەنوێگەری ناودەبرێت؟؟.

تارکۆفسکی: وەک ئەو مرۆڤەی بەنێو دەریایەکدا

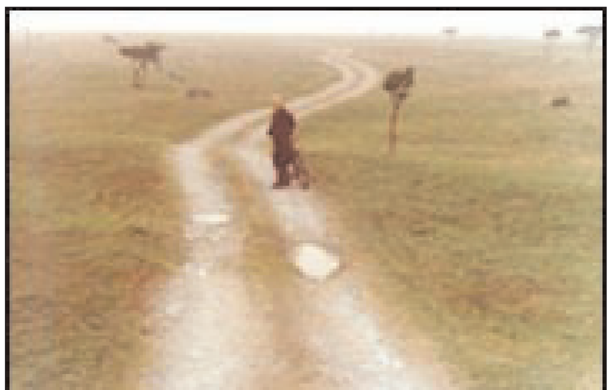

گوزەر دەکات و پێیەکی لەسەر کەشتیەک و ئەوی تریشیان لەسەرکەشتیەکی تربێت. کەشتی یەکەمیان روەو باکور دەرِوات و کەشتی دووهەمیان بەلای راستا پێچ دەکاتەوە. دڵنیام هێدی هێدی و لەناکاوێکدا دەکەومەوە نێو دەریاکەوەو نغرۆ دەبم.. مرۆڤایەتی وەک ئەونمونەیەی خۆم دەشوبهێنم وروبەرِوی هەمان چارەنووس دەبێتەوە. هەست بەداهاتویەکی زۆر تاریک دەکەم بەتایبەت گەر مرۆڤ درکی بەوە نەکرد کەئالودەی هەڵەیەکی کووشندە بووە. سەرباری ئەوانەش هێشتا باوەرِم وایە گەر درەنگ بێت یان زوو هۆشیاری پەیدا دەبێت بەرامبەر بەو کێشە گەورەیەی مرۆڤ بۆ خۆی خولقاندویەتی ئەو ناتوانێت وەک (خوێن خۆرەکان) بمرێت. کاتێ کەجەستەی خۆیان زامار دەکەن پێش ئەوەی بچنە نێو پێخەفی شەوەوە.. پێویستە هونەر ئامادەگی هەبێت تابیری مرۆڤی بخاتەوە کەئەو بوونەوەرێکی رۆحانیەو بەشێکی دانەبراوە لەعەقڵێکی مەزن و بێ کۆتاو لەئاکامیشدا لەتەکیدا یەکدەگرێتەوە. گەر مرۆڤەکان بەگرنگییەوە لەم پرسیارانە بروانن و لەخۆیانی بکەن ئەوا وەک رۆح رزگاریان دەبێت.. وەڵامی ئەو پرسیارانە هیچ گرنگییەک نابەخشن چونکە من دڵنیام لەو چرکەساتانەدا ناتوانێت وەک پێشینی خۆی ژیان بەسەر بەرێت..■

laparakan.qxd 5/8/2005 11:49 AM Page 12

مامۆستا جەمال ساڵح سەربازی وەرزشی ون

محەمەد عەلی سەعید

□ ×زیاتر لەشەست یەکەمی و دووەمی و سێیەمی لەسەر ئاستی قوتابخانەکان لەزۆربەی وەرزشەکان دا بەدەست هێناوە.
×سەردانی میسرو تونسی کردووە بۆ بەشداری لەخولی داوەری گۆڕەپان و مەیدان و بۆ داوەری کردن.
×یەکێک لەکاتگرە "المؤقت": هەرە بەتواناکانی عێراق لەگۆڕەپان و مەیدان دا.

مرۆڤێکی خۆنەبەرە پێشەوە، خۆ دەرنەخەر، بەڵام هەمیشە کاریگەر، مامۆستایەکی پەروەردەکەر، دڵسۆز، شوێنی دەس دیار، یەکێک لەکاتگرە "المؤقت" هەرە بەتواناکانی گۆڕەپان و مەیدان لەسەر ئاستی عێراق..

مامۆتسا "جەمال ساڵح" ئەو مامۆستای وەرزشەی کە کەم ساڵ هەیە قوتابخانەکەی لەپێش بڕکێی یارییەکانی قوتابخانەکانی سلێمانی دا لەیارییەک یاخود لەچەند یارییەک دا ئەنجامی سەرکەوتوو بەدەست نەهێنێ، بەبێ ئەوەی دەست خۆشییەکی لێبکرێت، یا ئاوڕێکی لێ بدرێتەوە، یاخود هیچ نەبێت تیشکێکی ڕاگەیاندنی بخرێتە سەر.. لەگەڵ ئەوەش دا لەساڵی ئایندەدا بەهەمان گوڕو تین و بگرە زیاتریش دەست ئەکاتەوە بەکارکردن و هەر لەگەڵ کردنەوەی قوتابخانەدا یەکسەر دەس ئەکاتەوە بەئامادەکردنی تیپەکانی قوتابخانەکەی لەفوتبۆڵەوە تا باسکەو باڵەو تۆپی دەست و گۆڕەپان و مەیدان و تۆپی سەرمێز.. تائێستا ڕێنمایی چەندین قوتابی قوتابخانەکەی کردووە و بوونەتە وەرزشکاری بەتوانای ئەم شارە.. مامۆستا "جەمال" قسەی زۆرە، ڕەخنەو بۆچوونی زۆری هەیە، ئاواتی وەرزشی زۆرتری هەیە، .. ئێمەش لێرەدا بۆچوون و داخوازییە وەرزشییەکانی ئەم مامۆستا ماندووە کەتا ئێستا سەربازی ونی بواری وەرزشە ئەخەینەبەر دیدەی خوێنەرانی ئازیزی چاودێر:

چاودێر: کەی دەستت کردووە بەوەرزش و کێ هاندەرت بووە؟

مامۆستا جەمال: لەساڵی ١٩٥٩-١٩٦٠ لەقوتابخانەی گۆیژەو تیپی دووهەمی هیوای میللیدا دەستم کردووە بەوەرزش، .. من بەمنداڵی بەهۆی بارودۆخی دوکانداری باوکمەوە، بەستراوە بووم، زۆر ماوەی وەرزشم نەبوو.

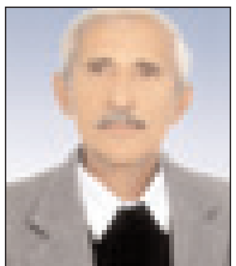

چاودێر: کامانەن ئەو قوتابخانانەی کەمامۆستا بوویت تیادا؟

مامۆستا جەمال: سەرەتایی سەلاحەدین، ناوەندی کاوە، بێ کەس، بەرانان، خانزاد، ئاسایش، پەیمانگەی مەڵبەندی، پەیمانگەی مامۆستایان.

چاودێر: ئەو ئەنجامانەی کەلەسەر ئاستی قوتابخانەکانی شاری سلێمانی بەدەستت هێناون چین؟

مامۆستا جەمال: زیاتر لەشەست یەکەمیو دووەمی و سێیەمیم بەدەست هێناوە لەسەر ئاستی قوتابخانەکانی شاری سلێمانی، لەسەر ئاستی هەموو ئەو وەرزشانەی کە لەسلێمانی دا ئەکرێ، بڕواناکەم هیچ مامۆستایەکیش ئەو ئەنجامەی بەدەست هێنابێ.

چاودێر: بڕوانامەی وەرزشی داوەری یا ڕاهێنەریت لەچیدا بەدەست هێناوە؟

مامۆستا جەمال: زۆربەی هەرە زۆری خولە داوەری و ڕاهێنەرییەکانی گۆڕەپان و مەیدان کە لە عێراق دا کراوە بەشداریم کردووە، گەورەترینیان خولی ڕاهێنەری ساڵی ١٩٧٦ لەمیسر، ساڵی ١٩٨١ لەگەڵ هەڵبژاردەی عێراق بەشداری خولی سێیەم عەرەبیم کرد لەگەڵ شانەی عێراق لەتونس وەک داوەر.

چاودێر: چۆن ساڵانە تیپی قوتابخانەکەت پێک ئەهێنێ؟

مامۆستا جەمال: هەموو ساڵێک هەر لەسەرەتای ساڵەوەو لەماوەی وانەکانی وەرزش داو جارجار لەپێش دەستپێکردنی دەوام دا قوتابییەکان ئەهێنمەوەو ئیتر لەبەرەوەو بەتاقیکردنەوە یاریکەرە بەتواناکانی خۆم لەهەموو وەرزشەکان دا دەست نیشان ئەکەم و کەوەختی یارییەکان دێت، من دەمێکە تیپەکانم ئامادەیە.

چاودێر: تەگەرەو کۆسپەکانی بەردەمی وەرزش و وەرزشکاری کوردستان چین؟

مامۆستا جەمال: ١-نەبوونی کادیری ڕاهێنانی وەرزشی شارەزا. ٢-نەبوونی یاریگاو هۆڵ و کەلوپەل و کەرەسەی مەشقی وەرزشی. ٣-نەبوونی بەرپرسی شارەزای وەرزش.

چاودێر: هۆکارەکانی پێشکەوتنی وەرزشی کوردستان چین؟

مامۆستا جەمال: ١-دانانی کادیری شارەزاو گەنج و بەتوانا لەسەرجەم بوارەکانی بەڕێوەبردن و داوەری ڕاهێنان و ڕاگەیاندنی وەرزشی و گرنگی دان بەیارییە تاکەکەسییەکان.
٢-پیاچوونەوە بەپەیڕەو و پڕۆگرامی وەرزشی قوتابخانەو خوێندنگەکان، کەتائێستا لەسەر شێوازی ساڵی ١٩٢٠.
٣-کردنەوەی قوتابخانەی وەرزشی لەهەموو وەرزشەکان دا بۆ هەموو قۆناغە تەمەنییەکان.
٤-کردنەوەی یاریگاو هۆڵ و مەلەوانگەی وەرزش.

چاودێر: خۆشترین شت لەوەرزش دا چیە بەلاتەوە؟

مامۆستا جەمال: خۆشترین شت بەلامەوە بردنەوەیە کەبەرهەمی ماندوێتی خۆم و قوتابییەکانمە.

چاودێر: ناخۆشترین شت لەوەرزش دا چیە بەلاتەوە؟

مامۆستا جەمال: ڕوودانی ڕەفتاری ناشرین و شەڕکردن و قسەی ناشیرینی ناوەرزشییانە زۆر ناخۆشن بەلامەوە.

چاودێر: لایەنە باش و خراپەکانی لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستان چییە؟

مامۆستا جەمال: لەبارەی ماددییەوە لیژنەی ئۆڵۆمپی بودجەیەکی باشی تەرخان کردووە بۆ وەرزش کەئەمە لایەنێکی باشە، هەرچەندە زۆری بەفیڕۆ ئەڕوواو لەشوێنی خۆی دا نییە، لایەنی خراپیش گوێ نەدانە بەیارییە تاکەکەسییەکان.

چاودێر: لەیەکگرتنەوەی لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستان و لیژنەی باڵای وەرزشی، کام ناوبانت لاپەسەندە؟

مامۆستا جەمال: بەڕای من بەناوێکی نوێوە بێت باشترە، نەلیژنەی ئۆڵۆمپی بێت، نەلیژنەی باڵای وەرزشی.

چاودێر: حەزت لەچ یارییەکە؟

مامۆستا جەمال: حەزم لەبووکی یارییەکانە کەگۆڕەپان و مەیدانە، جاران تیپی گۆڕەپان و مەیدانی ئەڵمانیای ڕۆژهەڵات، خوانتۆرینای کۆبا، ڤالیری برۆمیلی ڕوسی.

چاودێر: کام تیپی هەڵبژاردەی جیهانی و کام یانەو کام یاریکەرت بەدڵە؟

مامۆستا جەمال: لەیانەکان دا لیڤەرپول، لەهەڵبژاردنەکان دا بەرازیل، مایکڵ ئۆون، ڕۆناڵدۆ، ڕۆناڵدینهۆ لەیاریکەرەکان دا.

چاودێر: بەچی تووڕە ئەبیت لەوەرزشا؟

مامۆستا جەمال: زۆر کەم تووڕە ئەبم، بەڵام ئەگەر تووڕەش بم لەکاتی داوەری دا مامۆستاکان بێن ڕەخنەبگرن و قسە بکەن.

چاودێر: ناوی هەندێ لەو وەرزشکارە کچ و کوڕانەمان پێ بڵێ کە بەڕێزت لەقوتابخانەدا بۆ یەکەمین جار پەروەردەت کردوون؟

مامۆستا جەمال: عومەر محەمەد کەریم جێگری دووەمی سەرۆکی لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستان "سەپوور" یاریکەری "٨٠٠م و ١٥٠٠م" ی کوردستان. لەکچانیش "نیان حەمە صدیق"، "گەشاو عەلی".

چاودێر: ململانێی نێوانی کادیری وەرزشی کۆن و نوێ چۆن هەڵئەسەنگێنی؟

مامۆستا جەمال: لەگۆڕەپان و مەیدان دا ململانێی کۆن و نوێ نییە، لەوانەیە لەیارییەکانی تردا هەبێ، بەڵام وەرزشکارانی کۆن بەعەشقەوە وەرزش یان ئەکرد، ئێستا وا نییە بێ بەرامبەر نایکەن.

چاودێر: ئاستی وەرزشی بەگشتی لەکوردستان دا چۆن ئەبینی؟

مامۆستا جەمال: لەیارییە تاکەکەسیەکان دا بەرەو پێشەوە ڕۆیشتووین، بەڵام لەیارییە بەکۆمەڵەکان دا بەتایبەتی فوتبۆڵ زۆر لەدواوەین..

چاودێر: ئەڵێن ئارەزوویەکی سەیری وەرزشیت هەبووە؟

مامۆستا جەمال: بەڵێ من هەر لەمنداڵییەوە حەزم لەنامە گۆڕینەوە کردووە لەگەڵ وەرزشکارە بەتواکانی عێراق دا و لەگەڵ هەندێکیان دا تائێستاش هاوڕێیەتیم ماوەو لەماڵەوە پڕ بەیەک گونیە نامەی ئەو وەرزشکارانەم هەیە کەبۆم هاتووە.

پێناسەی کەسێتی:
جەمال ساڵح مارف
ساڵی ١٩٤٤ لەکەناروێ لەدایک بووە، دەرچووی پەیمانگەی وەرزشی مامۆستایانی بەغدا ساڵی ١٩٦٧-١٩٦٨، لەساڵی "١٩٧٠" ەوە بووە بەمامۆستا، ساڵی ١٩٧١ خێزانی پێکەوە ناوە، سێ کوڕو سێ کچی هەیە، مامۆستای وەرزشە لەقوتابخانەی سەرەتایی ئاسایش، سکرتێری یەکێتی گۆڕەپان و مەیدانی کوردستانە، زیاتر لە ٣٠ ساڵە ئەندامی یەکێتی ناوەندی گۆڕەپان و مەیدانە لەسەر ئاستی یەکێتی گۆڕەپان و مەیدانی سلێمانی/لقی عێراق و کوردستانیش. ■

پەیامی لاپەڕە
قەیرانی گۆڵ

□ لەجامی فوتبۆڵی یانەکانی کوردستان دا لەماوەی ٨ ڕۆژدا واتە لەهەینییەوە بۆ هەینی هەردوو یانەی سلێمانی و سیروانی نوێ دووجار بەر یەکتر کەوتن، واتە ١٨٠ دەقیقە یارییان کرد، جگە لەکاتی بەفیڕۆڕۆیشتوو کەنزیکەی "٨-١٠" دەقیقەی خرایە سەر بەهەردوو یارییەکە، ئەمەش ئەکاتە "١٨٨-١٩٠" دەقیقە.. مانای نزیکەی سێ سەعات و دە دەقیقە، بەڵام بەهەردوو تیپەکە، کەباشترین یاریکەری شاری سلێمانیان تیادایە، لەگەڵ ئەوەشدا لەهەردوو یارییەکەدا هەلی ئاسان بۆ یاریکەرانی هەردوو تیپەکە هەڵکەوت و بەڵام سوودی لێوەرنەگیرا.

ئەمەش نیشانەی ئەوەیە کە لەم دوو یارییەدا، یاریکەرانی هەردوولا لەگۆڵ کردن دا سەرکەوتوو نەبوون، جگە لەمەیش ئاستی هونەری هەردوو یارییەکەش باش نەبوو، هەردوولا ماندوێتییان پێوە دیاربوو، ئەمە لەلایەکەوە، لەلایەکی ترەوە بەڕای من ڕاهێنەری یانەی وەرزشی سلێمانی بەڕێز "سەلاح شێخ ئەمین" نەیتوانی لەیاری دووەم دا سەرکەوتن بەدەست بێنێ، ئەمەیش تەنیا بەگۆڕینی گۆڵچی تیپەکەی پێش تەواوبوونی یارییەکە بەدوو دەقیقە، لەو بڕوایەدام ئەگەر "کامەران"ی بخستایەتە گۆڵەکەوە، کەگۆڵچییەکە ناسراوە بەوەی شارەزاییەکی زۆری هەیە لەپەنارتی گرتن داو لەم بارەیەوە زۆری لێبینراوە، ئیتر نازانم ئەگەر "کامەران" ئازاری گەیشتبێ لەپێش یارییەکەدا! پیرۆزبێ لەیانەی سیروانی نوێ و سەرکەوتنیش بۆ یانەی سلێمانی لەیارییەکانی ئایندەدا. ■

تیپی کۆنفۆی ئەزمڕ و پاڵەوانێتی عەرەب

ئا: سەلاح جەلال

□ تیپی کۆنفۆی ئەزمڕ پێشەنگی فێرکاری و هونەری بەرگری و پاڵەوانێتییەکان بووە لەسەر ئاستی کوردستان و عێراق. چەندین پاڵەوانێتی و بڕوانامەو مەدالیاو کاسی سەرکەوتنیان بەدەست هێناوە، زۆر لەیاریزانەکانی بوونەتە پاڵەوانی عێراق و عەرەب و ئاسیا، لەپاڵەوانێتییەکاندا بەتیپی قەسابخانە ناوبانگیان دەردەکرد، هەر بەخۆبەخشی خۆیان گەیشتنە ئەو ئاستەی بچنە ئەردەن و ڕوسیاو وڵاتانی تر بۆ پاڵەوانێتی و جێگەی سەربەرزی کورد بوون، ئێستاش وەکو مەلی گەڕیدە بێ لانەن، لەگەڵ ئەوەی بەشداری پاڵەوانێتی عەرەب دەکەن ئێمەش بۆ چارەسەری کێشەکانیان ئەم چاوپێکەوتنەمان لەگەڵ ڕاهێنەر چۆمان لەتیف و یاریزان هادی حەمە مستەفاو کاردۆ جەلال دا سازکرد:

-بۆچی شیرازەی تیپی ئەزمڕ تێک چوو؟!

×(هادی حەمە مستەفا) ڕاستی ئێمە وەکو پێویست هیچ یارمەتییەکی مادی و مەعنەویمان نەبووە، بەرپرسێک نەبووە بەجدی کارمان لەگەڵدا بکات، ١٢ ساڵە خۆبەخشانە یاری دەکەین، لەم دواییەدا بڕی ١٥٠ دینار موچە بۆ چوار کەسمان بڕاوەتەوە، بەوەش ڕازی بووین، بەڵام ئێستا جێگەیەکمان نیە بۆ مەشق.

-چۆن دەتانەوێت کێشەکان چارەسەر بکرێت؟

×چۆمان لەتیف: پێویستە چارەیەکمان بۆ بدۆزنەوە، چونکە ئێمە بەشداری پاڵەوانێتی عەرەب و پاشان ئاسیامان لەبەردەمدایە، دواتریش لە "٢٠٠٨" پاڵەوانێتی جیهانە لەصین. ئایا دەبێت حکومەت ئێمە بەنوێنەری کورد نەزانێت؟ دەبێت شانازی بەئێمەوە نەکات کە ئەوەندە چوینەتە پێشەوە؟ چۆن بۆ ئەو قۆناغە سەختانە خۆمان ئامادە بکەین ئەگەر هاوکاری و یارمەتی باشمان نەدەن؟

-پێویستییەکانی ئێوە چییە؟

×هادی حەمە مستەفا: هۆڵ و پێداویستی یاریزانە، چونکە ئەم یاریە ئێستا بەرەو ئەوە دەچێت بگۆڕدرێت بۆ (ساندای) کە لەسەر کۆمەڵێک شێوازی نوێ دەڕوات و وەکو گرتن و خستن و لێدان کە لەشێوازی (هایکیک) دا هەیە ئەمەش یارمەتی باشی دەوێت.

-ئایا بۆ بەشداری پاڵەوانێتی عەرەب چی ئامادەییەکتان هەیە؟

×کاردۆ جەلال/ ئامادەیی باشمان هەیە، من سێ ڕۆژە لەدەورەی "مەشق" لەئەردەن گەڕاومەتەوە. پاش ئەوەی لەپاڵەوانێتی عێراق هەڵبژێردرام بۆیە شێوازی یاریەکە دەزانم کەزۆر گۆڕاوە و بەرەو (ساندای) دەچێت کەمەشقی زۆری پێویستە ئەمەش ئایندەیەکی گەشبینە بۆ کورد، پێویستە بەزوویی هاوکاری بکرێین بۆ خۆئامادەکرنمان بۆ (ساندای).

-ئایا چۆن ئەزمڕ یەک دەگرێتەوە؟

×چۆمان لەتیف/ ئەزمڕ ئێستا بێ لانەیە، بەڵام یەک گرتووە، ئێمە بەخۆبەخش پلەی بەرزمان بەدەست هێناوە - ناچارین هەر کۆڵ نەدەین و بەبێ هاوکاریش بەشداری پاڵەوانێتی عەرەب دەکەین، بەڵام خۆشترە ئێمەیەک کەوەکو کورد جێگەی سەرسامی بێگانە بووبن حکومەت بایەخمان پێ بدات و هۆڵێکمان بۆ مەشق بۆ دابین بکات. ئایا دەکرێت ئێمە بەو هەموو پلە بەرزەوە کەدەچینە پاڵەوانێتییەکانی دەرەوە ئاوا بێ لانە بین؟

-داواتان چییە بۆتان بکرێت.

×هادی حەمە مستەفا: داوا لەئەندامانی دەستەی ئیدارە دەکەین کەهۆڵ و پێداویستی یاریزان دابین بکەن و داوا لەسەرۆکی لیژنەی ئۆڵۆمپی دەکەین کەچیتر ئەم یاریە پەراوێز نەخرێت.

-ئایا بۆچی یانەی وەرزشی ئەزمڕ وای لێهاتووە؟

×چۆمان لەتیف/ یانەی ئەزمڕ نۆژەن دەکرێتەوە نازانین، گرنگ ئەوەیە ئێمە بێ جێگاین و لەلایەکی تر ئێمە پێویستە حکومەت بایەخمان پێ بدات چونکە ئیمکانیەتی یانە دیاری کراوە و ئێمەش قۆناغی قورسمان لەبەردەمدایە.

-ئایا دەتوانن بۆ پاڵەوانیەتی ٢٠٠٨ هەڵبژێردرێن.

×کاردۆ جەلال: بەڵێ ئەو توانایەمان هەیەو دڵنیاین کەدەگەینە ئەو قۆناغە. ■

ڕۆناڵدۆ ئۆین لەکاتی تۆمارکردنی گۆڵێک لە ریسینگ

میلان، براوەی قارەمانێتی ئەوروپا

ئەلماغیرۆی ئیسپانی شانازی بەبردنەوە دەکات لەپاڵەوانێتی ڕۆما بۆ تێنس